

YAŞAYAN TARİH SÖYLEŞİLERİ RİZE

YAŞAYAN TARİH SÖYLEŞİLERİ RİZE

Yayına Hazırlayan
Zübeyde BEYAZTAŞ

Yayın Danışmanları
Enes BÜYÜK
Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Birimi

Röportaj:
İsmail KADIOĞLU
Tuba Bayazıt YILDIRIM
Zübeyde BEYAZTAŞ

Kapak Tasarım:
D. Ali KARATAŞ

Grafik - Dizgi:
Osmanlı Grafik

Baskı:

ISBN NO:
978-605-66622-3-2

İletişim

Piriçelebi Mahallesi, Menderes Blv. No:182, 53020 Rize Merkez/Rize
E-Mail: belediye@rize.bel.tr | Telefon : 444 5 053

“

Geçmişini iyi bil ki,
geleceğe sağlam basasın.

Nereden geldiğini unutma ki,
nereye gideceğini unutmayasın.

”

Şeyh Edebali

İÇİNDEKİLER

Bahadır Talip Eyüpoğlu	10
Bedriye Çelik	20
Müesser Güney	28
Hüsniye Camadan	32
Zehra Yazıcı	36
İsmail Hakkı Akaslan	42
Mehmet Lezgiöğlu	48
Sabriye Camadan	52
Tenzile Pakkan	56
Ali Rıza Büyük	62
Emine Mavi	66
Fatma Meral	72
Ömer Levent	82
Arslan Girit	86

Emine Yıldırım	98
Nezafet Demirci	104
Havva Kansız	114
Şükrü Pehlivan	120
Recep Kürkçü	126
Süheyla Suyabatmaz	130
Ali Ahmet Kaboğlu	136
Medet Kopuz	144
Alaaddin Kır	150
Kemal Köse	160
Bayram Bıyık	164
Zehra Uzunsakal	172
Osman Efendioğlu	180
Mehmet Koç	186
Mehmet Şalcıoğlu	192
Vahap Tuzcuoğlu	198

Ön Söz

Milli kültür, bir toplumun sahip olduğu değerlerin bütünüdür. Bir toplumdaki gelenek ve görenekler, inanışlar, kutlamalar, bayramlar, düğünler, eğlenceler ve daha birçok unsur milli kültürün içine girmektedir. Bunlar aynı zamanda o milletin karakterini ve yaşayış tarzını belirler. Bir kültür ne kadar kendine has ve taklitten uzak ise o kadar sağlamdır. Toplumun devamlılığı için, milli kültürün korunması ve geleceğe taşınması önemlidir.

Bizi biz yapan değerlerimizi, yaşantımızı, geçmişimizi gelecek kuşaklara aktarmalıyız. Bu bağlamda güzel Rize'mizi tanımak ve tanıtmak amacıyla kıymetli büyüklerimizle konuştuk. Gerek çocukluk anılar, evlilikleri, mutlulukları; gerekse geçim sıkıntısı, yaşam mücadelesi, deneyimlerini paylaşarak sıcak bir söyleşi gerçekleştirdik. Modern çağ ve teknolojinin gerisinde yaşanan zorluklara rağmen kaybedilmeyen değerlerin, sevgi dolu yüreklerin ve misafirperverliğin tadını aldık.

Tamamen doğaalama bir Şekilde gerçekleşen sohbetlerin olduğu bu çalışmada geçmiş zaman tanıklarımız herhangi bir tercihe tâbi tutulmadan tesadüfi bir Şekilde seçilmiştir ve doğum tarihine göre büyükten kge doğru sıralanmıştır. Bu sebeple bölgemizde yaşanılanların hemen hemen aynı özellikleri taşıdığını düşünerek kitapta olanlar ve olmayanlar arasında herhangi bir kıyaslama yapmadan aynı değerde görüyoruz. Anlatılanların, bölgemiz ve insanımız üzerinde çalışma yapacak olanlara da faydalı ve yol gösterici olmasını mit ediyoruz.

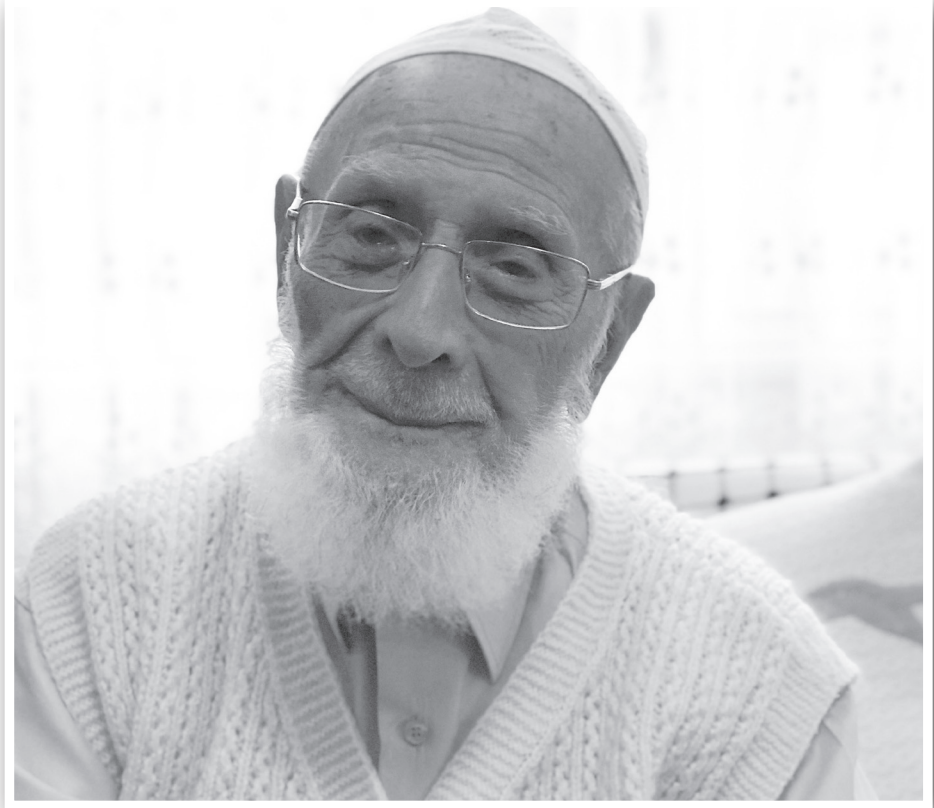
Milli birlikteliğimizin ve devamlılığımızın temelini oluşturan kıymetli büyüklerimiz nasihatlerine kulak verelim! Ne diyordu Şeyh Edebalı? “Geçmişini bilmeyen, geleceğini de bilemez. Geçmişini iyi bil ki, geleceğe sağlam basasın. Nereden geldiğini unutma ki, nereye gideceğini unutmayasın.” Anlatılanlar, yaşananların çok azına tekabül etse de, geçmişin yansımasıyla geleceğimize ışık tutabileceğimize inanıyorum.

Kıymetli zamanlarını bizimle paylaşan, sevgi ve dualarını eksik etmeyen büyüklerimiz ellerinden saygıyla per, Yüce Allah’tan kendilerine sağlıklı bir ömür dilerim. Geçmişle gelecek arasında bir köprü niteliği taşıyacak olan bu çalışmanın her aşamasında emeği geçen herkese ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Saygı, sevgi ve selamlarımla...

Prof. Dr. Reşat KASAP
Rize Belediye Başkanı

Adı Soyadı

Bahadır Talip Eyüpoğlu

Doğum Tarihi

1903

- **Talip Amcam sizi tanıyabilir miyiz?**

- **Bahadır Talip:** Ben 115 yaşındayım, Kalkandereliyim. Biz 4 erkek, 2 kız olmak üzere 6 kardeşlik. Hepsini öldü bir ben kaldım. İki evlilik yaptım, 12 tane çocuğum vardı. Çoğu vefat etti, en büyük oğlum yaşasaydı şimdi 90 yaşlarında olurdu. Amcam 98 yaşında vefat etti. Babam 101 yaşında vefat etti. Benim babam Sarıkamış harbinde 7 buçuk sene Sibirya'da kaldı, 1926 yılında oradan döndü.

Bizim sülalemiz çok geniştir. Türkiye'de en geniş sülale, akraba Eyüpoğulları'dır. Rusya'da da Eyüpoğulları vardır. Esasen bizim soyumuz Maçka'dan gelmez. İki kardeş Maçka'dan gelmişler İkizdere'ye, orda da durmayıp Kalkandere'ye gelmişler. 1964'te Kalkandere kaza oldu esas adı Karadere'di. O vakitlerde köylerde ağalar vardı. Bir ağa gelir birini öldürürdü ve kimse neden öldürdün diye soramazdı. Bizim köyün ağası Of'tan Sarıoğulları'ndan idi. Köyde bir Hacı Hasan vardı. Ağa, onun büyük dedesini vurdu öldürdü. Hacı Hasan; "Neden vurdun?" dedi. Onun da kafasını kesti, öldürdü. 6 aylık oğlan bebeği vardı onun. Anası aldı onu cenazeye beraber gittiler bir daha da gelmediler. Kocaman ev, arazi, her şeyi bırakıp gittiler.

Biz Karadere'deydik ama 10 senedir merkezde yaşıyoruz. İstanbul'da da evimiz var, oraya da gider kalırız.

Ben çok gezdim. Erzurum'da kerestecilik yaptım. Ağrı'ya gittim. Doğubayazıt'a gittim. Doğubayazıt Ağrı'nın kazasıdır ama Ağrı'dan büyüktür. Doğubayazıt'ın fakiri çok fakir, zengini de çok zengindir. Mal zenginidir; mesela 1500-2000 malı (koyun, büyük baş hayvan) vardır. 1950'den 1958'e kadar oradaydım. İnkılâp oldu ve ben oradan ayrıldım.

Rusya Rize'yi işgal ettiğinde Kalkandere nahiyeydi. Burası da vilayet değil, kaza idi. O zaman vilayet Trabzon idi, biz de oraya bağlıydık. Trabzon'da o zamanlar Kara Vali adında bir vali vardı. Bizim orada 40 odalı medreseler vardı; hocalar, hafızlar hep oralarda oturup konuşurlardı. Sonra inkılâp olduğunda yani Atatürk inkılâp yaptığında medreseler hep kalktı. Bizim bir Mahmut Efendi vardı, onu Trabzonlu Kara Vali çağırtdı. Tabi o vakitler araba falan yok, çoğu yere

yaya gidilirdi. Yaya olarak geldi Rize'ye Mahmut Efendi. Oradan motora bindi gitti gece saat 2'de Kara Vali'nin kapısına. Dedi ki; "Ben Mahmut Okumuş!" Kara Vali dedi ki; "Git sabah gel." Yaveri de dedi; "Yakınlarda otel var git orda kal." Mahmut Efendi de heyy heeeyyy... (duygulanır) Öyle bir efendi ki, evli-yalarla gezen bir efendi, öyle boş bir insan değil ki! Gidiyor otele, orda kalıyor. Bir süre sonra yaver gelir, hangi odada kaldığını bilir ve kapıya vurur. Tabi Mahmut Efendi korkar ve öldürüleceğini sanır. Yaver seslenir;"Hocam korkma, seninki geberdi." Bakın öldü demiyor geberdi diyor! Çünkü Kara Vali kötü bir adamdı. Dua etti Allah'a, bu kötü adamdan kurtulmak için. Kalktılar geldiler oradan kazaya. Orada 40 odalı bir medrese vardı. 4 tarafı hep odaydı ve içinde mektep vardı. Hepimiz o mektepte okuduk. Ömer Lütfi adında bir yaşlı hocamız vardı, o bizi okuturdu. Ondan sonra başka hocalar da geldi tabi. 1927'den sonra ben mektepten çıktım. Sonraki hocalar kafayı sallayıp maaş alanlardandı. Bizim zamanımızdaki kitaplar hep ezberdi. 3 gün hasta oldum okula gidemedim. Arkadaşlarıma dedim ki bana kaçırdığım dersleri verin, sonra hepsini tekrar ezberledim ve onlara yetiştim. Bizim bilgilerimiz kaliteliydi. Şu an bana dünya tarihiyle ilgili ne sorsanız hepsini bilirim. Sorsanız kaç tane kıta var dünyada, hepsini sayarım size.

- Atatürk'ün Rize'ye gelişini hatırlıyor musunuz?

- **Bahadır Talip:** Atatürk o vakitlerde Samsun'a gitti, ondan sonra Rize'ye geldi. Mataracı Mehmet Efendi vardı, ben çok iyi tanırım onu. Ona misafir olmuştu. 1946'da Adnan Menderes hükümeti vardı ve Adnan Menderes o vakitler başbakandı. Rize Trabzon'a bağlıydı. Rize'de Kürçüoğulları vardı. Buranın esas ağası onlardı ve kaza onlardan sorulurdu. Atatürk Samsun'dan buraya misafir olarak geldiğinde Mehmet Mataracı'ya dedi ki; "Mehmet Bey, kaç kişilik çeteye bana yardıma gelirsin?" Mehmet Bey dedi ki; "Benim bir süvari tüfeğim var bir de ben varım." Yani adamım yok ama ben varım, gelirim demek istedi. Eğer deseydi ki 50-100 kişi ile gelirim diye o vakit bu sınavı kaybederdi. Yani akıllı adamdı.

1946'da Demokrat Parti vardı. Adnan Menderes'in partisidir. Kalkandere'de o partinin kuruculuğunu ben yaptım. Orası nahiyeydi, o zamanlar daha kaza olmamıştı. 1964'te kaza oldu. Benim orda fırınım vardı, dükkânım vardı. Rus-

ya'dan da babam geldi ve onun bir Trabzonlu arkadaşı vardı. Birbirlerini o kadar çok severlerdi ki sanki ikisini aynı ana doğurmuştu. Babam ona dedi ki; "Ali, ben kaçacağım sen de gel. Yarın öbür gün sana bir şey olursa kabul edemem, dayanamam." Ali de dedi ki; "Sen nerede ölürsen ben de orada ölürüm." Buraya, yanına geldiler. Benim Of'ta adamım vardı, telefon açtum ona ve dedim ki; "Sana iki kişi gönderiyorum, sen de daha ileriye götürürsün, böylece Batum'a kadar giderler." Tabi Batum'da bizim Rizeli adamlarımız da çoktu ve orada çalışıyorlardı. Babamlar oraya gittiler ancak sonradan bu tarafa çıkış vermediler. Onlar da çıkışlarını almak için İstanbul'a gittiler. Dönüşte babam Karadere'ye geldi, Ali Trabzon'a gitti ama babama dedi ki; "Ben üç gün sonra yanındayım, yani Karadere'ye geleceğim." Üç gün geçti, babam baktı ki ses yok! Telefon açtı Trabzon'a ve dedi ki; "Ne oldu, Ali neden gelmedi?" Dediler ki, "Başınız sağ olsun, Ali vefat etti..."

- Ölümü nasıl olmuş bilir misiniz?

- **Bahadır Talip:** Ali eve gittiğinde, çocuklar koşmuş sarılmış. Bir zaman hasret giderdikten sonra Ali sormuş çocuklarına; "Sizin ananız nerededir" diye. Çocuklardan biri demiş ki; "Annemiz gitti, başkasına kaçtı." O anda bu acı kalbine vurur ve düştüğü yerde ölür. Çok derin bir üzüntüydü bu.

- Ne iş ile meşguldünüz?

- **Bahadır Talip:** Esnaflık yapıyordum. Demir, çimento, inşaat malzemeleri üzerineydi işlerim. Karadere'yi kuran kişi, yani temelini atan benim. O vakitlerde bir tek kahvehane vardı, Ahmet ağa yaptırmıştı. Bir de caminin üstünde büyük bir bina vardı onu da ben yaptırmıştım.

- Kaç yaşında başladınız bu mesleğe?

- **Bahadır Talip:** 3 sene askerlik yaptım.1943'ten sonra geldim ve hemen çalışmaya başladım.

- Kaç yaşında ve nasıl evlendiniz?

- **Bahadır Talip:** 20 yaşında, görücü usulü evlendim. Arkadaşlarımızın kızındı ama kızı gördüğüm bile yoktu. Evlendik ama onunla anlaşamadık, olmadı. 2. kez evlendim. Kırk gün kırk gece horon oynadık. Bizim adamımızdı o. ☺ (eşinden bahsediyor) At binerdi, tabancayla gezerdi, tam bir Karadeniz kadınıydı. Onunla çıktık yola değirmene gittik. Sonra hazırlandık, tabi yaya gideceğiz, araba yok! Çarşıda büyük caminin orada arkadaşımın bakkalı vardı ve ekmeği karneyle alırdık. Dedim ki ona; "Mehmet bize karne ver de ekme alalım." Dedi ki bizde de yok ama 5 tane karne verdi. Bekle, bekle, bekle... Bir türlü sıra gelmedi, ekme vermediler bize. Gittim aldım oradan peynir koletisi, 250 gram da tuzsuz yağ aldım. Hanımla beraber orada oturup yedik.

- Çocukluğunuz nasıl geçti?

- **Bahadır Talip:** Fakir zamanlardı. Adam akıllı ekme bulunup yenilmezdi. Bizim durumumuz yine biraz daha iyiydi. Dededen kalmıştı bize. Dedemi çok severdim. Onunla beraber namaz kılardık, anneme vermezdi beni ve o da beni çok severdi. Bir gün banyo yaparken kaynar su döküldü üzerine, yanımıza geldi ve yere yığılıp vefat etti.

Dedemin büyük bir ambarı vardı, mısır doluydu. Tabi o zamanlar millet açlıktan ölüyor, nerde bulacaksınız o kadar mısırı? Ama bizim arazilerimiz vardı.

Annem, ninemin kız kardeşinin torunuydu. Ninem ona dedi ki; "Bak kızım! Buraya gelen hiç kimseyi boş çevirmeyeceksin." Annem de hep yardım ederdi, gelenlere mısır verirdi.

Çayı, Zihni Derin diye bir vatandaş Rize'ye getirmiştir. Allah ondan razı olsun. Herkes çay tarımı ile uğraştı. Benim ihtiyacım yoktu ve idare edecek kadar param vardı. Şu anda 5 oğlum var ve onlara bıraktığım 70 dönüm arazim var. Bu yetmiş dönümden 13 dönümünü kendi paramla almıştım. Kuruşla almıştım ve para çok kıymetliydi. Şimdiki kaza o zamanlar Nahiye idi ve bende merkez muhtarı idim. O zamanlar Zihni Derin herkese çaylık verdi ama ben almadım. Bütün muhtarları çağırdılar, biz de toplandık gittik, dedim ki; "Siz ne istiyorsunuz?" oturduk konuştuk. Ortacami'nin oradan dere geçiyor, o dereden bu tarafa çay vermediler. İkizdere'den o tarafa çay vermediler. Dediler ki bize çay lazım!

Genel Müdürlüğe bir yazı yazdım ve Kaza Müdürlüğüne dedim ki; “Telefon açın Genel Müdürlüğe, millet çay istiyor.” Sonra bize cevap geldi ve dediler ki ne kadar çay yapmak istiyorlarsa yapsınlar. Herkesin çay yapmasını sağladım en son ben yaptım ve şu an 70 dönüm arazim, 70 dönüm de çayım var.

Siyasetle ilgilendim, Adnan Menderes’in partisini tuttuktan sonra Demirel’i tuttuk. Demirel vefat etti 16 sene onun yolunda ilerledik ve sonrasında AK Parti’ye gönül verdik, onlarla devam ediyoruz.

Benim kızlarım İstanbul’da oturuyorlar. Ben oraya gittiğimde dediler ki bana Karacaahmet Mezarlığı’na gidelim. Tamam, gidelim dedim. Saat 11’de bindik gittik. Kadınların yeri ayrı, erkeklerin ayrıdır. Dualar ediliyor, Fatiha’lar okunuyor. Bir döndüm baktım ki; Cumhurbaşkanı yanımda, hemen ona sarıldım. Polis geldi beni tuttu. Kızdım ona dedim ki; “Git o tarafa, ben hemşerimle görüşüyorum.” Polis şaşırıldı. Biz hemşerimle kucaklaştık, öpüştük, sonra fotoğraf çektirdik. Geçen sene de geldi buraya, gidecektim ama çok kalabalıktı, gidemedim. Allah uzun ömür versin ona, bu kadar felaketin hakkından geldi. Ama nasıl geldi biliyor musunuz? “Allah Allah” diye geldi. Allah yolunda olduğu için geldi. 3 sene önce bu fotoğrafı onunla Süleyman Efendi’nin karşısında çektirdim.(Fotoğrafı gösterir) Ben oraya giderim, her zaman da ziyaret ederim Karacaahmet’i ve Süleyman Efendi’yi. Süleyman Efendi’nin dine hizmetleri büyüktür.

Cumhurbaşkanı ile görüşürseniz ona deyin ki; “Karacaahmet Mezarlığında hacı dedeyle görüşüp, onunla fotoğraf çekilmiştiniz. Şimdi biz onunla görüştük” deyin.

- 15 Temmuz’da neler hissettiniz, neler yaşadınız?

- **Bahadır Talip:** Darbeler, büyük felakettir. 15 Temmuz günü sabaha kadar namaz kıldım. Referandumu kazandığı gün çıkıp tabancayla ateş ettim. 15 Temmuz’da, benim rahmetli oğlumun iki oğlu var İstanbul’da, tabancaları alıp meydana çıktılar. O kadar askerimiz köprüde kırıldı, vuruldu. Türkiye bizim memleketimiz, Müslümanların memleketidir. Yaşadığımız hayat hiçbir yerde yok, huzurluyuz. Gidin Almanya’ya ya da başka bir ülkeye ne halde olduğunu görün. Hiçbir şey dışarıdan görüldüğü gibi değil. O yüzden Türkiye deyip geçmeyin. Bize kimse bir şey yapamaz, bölemez. Allah bizim sahibimizdir ve Allah yolunda çalışan insanların sırtı yere gelmez.

- Diğer darbeleri hatırlıyor musunuz? 60 ve 80 darbesi?

- **Bahadır Talip:** Bütün darbeleri hatırlarım ben. Hükümetin kuruluşunu bile hatırlarım. 7 yaşındaydım ben, mektepte okuyorum. İstanbul İngilizlerin elinde, Adapazarı Yunanlıların elindeydi. Atatürk o vakitler orda, bizim silahlı gençlerimizle, ordumuzla Meydan Muharebesi yaptılar. Ben Adapazarı'nda çok kaldım. Orası çok geniş bir yerdir. Adapazarı Sakarya'nın ortasındadır. Yani Sakarya aslında Adapazarı'nın dışından geçer. Bakın, size bir kıssa anlatayım. Sapanca Gölü'nün oradan bir köprü geçer, Yahudilerin zamanında yapılan bir köprüdür. (Bahsi geçen köprü hâlen “Beş Köprü Mevkii” adındaki yerde bulunmaktadır. Şimdiki Sakarya Nehri, o zamanlar bu köprü'nün altından akarmış.) Köprü geçişlerinde para verilmesi gerekiyor. Hızır (a.s) 1500 koyunla yanaştı köprüye. Yol vermediler ona, dediler ki para vereceksin! O da dedi ki param yok. O zaman geçemezsin dediler. O vakit Hızır (a.s) çekti paçalarını dizine kadar, girdi suya yürüdü ve dedi ki; “Sinme tilki gölgesinde, koy yesin aslan seni, Geçme namert köprüsünden, koy aparsın su seni” O yürüdükçe sular çekilip yol oldu. 1500 koyun da onu takip etti. Yani koyunlarıyla dereyi dolaşarak çıktılar. O yüzden dere, daha önceleri Adapazarı'nın içinden geçerken şimdi Adapazarı'nın etrafından dolaşarak gider.

Meydan muharebesi olduğu vakitler, nice yiğitlerimiz vuruldu. Karşı taraftan da çok kişi vuruldu. Sakarya Nehri bir ay boyunca ölüleri denize taşıdı. Bizim orada amca çocukları vardı, akrabalar vardı, çetelerimiz vardı. Malumutların Şaban, Sarı Ali... Onlar hep ordaydılar. Ama onların başında Kara Fatma adında bir kadın vardı ki kapıdan sığmazdı. Kara Fatma kim dedin mi, çetelerin başı derlerdi. Savaş zamanında alırdı mermileri götürürdü adamlarımıza dağıtırdı. Biz ona para toplardık. Asker cüppeleri giyerdi gezerdi kendisi de para toplardı. Paraları ona verirdik. Bütün o çetelere mermiyi omzunda taşıyarak götürürdü, yardım ederdi. 1927- 28- 29 yıllarında oraya gittiğimde Kara Fatma halen oradaydı. Hey gidi günler...

- Peki, neden bu kadar çok gezdiniz?

- **Bahadır Talip:** Türkiye'nin birçok yerini gezdim. Erzurum'da çok kaldım. Ağrı'da çok kaldım. İstanbul'da her yere gittim. İş için gidiyorduk. Gerçi iş de yoktu, ekmeği bulup da yiyemedik. Ama o zamanlar çok zordu, Allah kimseye göstermesin.

- Gençlere tavsiyeniz nelerdir?

- **Bahadır Talip:** İyi bir noktaya temas ettin. Şimdiki gençlerden hiç fayda yok. Eskiden Kur'an kursları çok fazlaydı, şimdi yine var ama eskisi kadar önem vermiyor gençler. Benim bir torunum var. Üzerinde namaz kalmaz. Evi de camiye yakın, beş vakit namazını gider orda kılar. Şimdiki gençlerin çoğunda namaz-niyaz yok. Namaz kılmayan adamın hali ne olacak? Cenab-ı Allah ne diyor? "Bana ibadet et, beni unutma, bana yakın gel!" diyor! Sen Allah'ına yakın gitmezsen, peygamberine yakın gitmezsen, nasıl kulsun o zaman? Cenab-ı Hak bakalım kulluğuna kabul edecek mi seni?

- Belediye Başkanımızı tanıyor musunuz?

- **Bahadır Talip:** Ben eskileri çok iyi bilirim. Ekrem Orhon çok çalışmış, denizi doldurmuş. Allah cennetine kabul etsin onu.

Şimdiki başkanı da tanıyorum, yakından konuşmadım ama tanıyorum. Ziyaretime gelecekti ama ben kışın İstanbul'a gittiğim için, burada kalmadığım için görüşemedik. Başkan Kasparlılardan ve Anzerlidir. Benim dönemimdekileri iyi bilirim ben. Anzer'den bizim eski komşularımız vardı. 30 sene bir arada çalıştık, dükkânlarımız yan yanaydı, kimse kimseyle tartışmadı. Yemek yiyeceğimiz zaman çağırırdık birbirimizi, oturur yerdik. Hüseyin vardı, Allah rahmet eylesin. Çok iyiydi ama biraz fazla yemek yerdik ☺ Ben ona derdim ki çok fazla yeme kendine yazık edersin.

- Yemenize içmenize dikkat ediyor musunuz Talip Amca?

- **Bahadır Talip:** Öyle her yemeği yemem ve ben çok az yerim. Ekmek de yemem. Allah'a şükür çok büyük bir fakirlik çekmedik biz ama yakınımızdan, civarımızdan fakirliğin zorluklarını gördük, kıymetini biliriz.

- Son olarak Cumhurbaşkanına neler söylemek istersiniz?

- **Bahadır Talip:** Cumhurbaşkanına ve Belediye başkanına selamlarımı söyleyin. Cumhurbaşkanına deyin ki; Karacaahmet'te Eyüpoğlu ile görüşmüştün. O, halen senin yolunu gözlüyor, seni özlüyor ve selam gönderiyor. Allah uzun ömür versin ona, dünya ve ahretini cennet etsin. Sağlık, sıhhat versin ona. Onun böyle Allah'a yakın olması kurtardı bizi. Talip amca 115 yaşındadır dersin ona. Sana her zaman dualar edip, seni anıyor deyin.

*Bahadır Talip Eyüpoğlu ve Cumhurbaşkanımız
Karacaahmet/İstanbul (2014)*

Rize Belediyesi (Memişağa) Parkından bir görünüm 1935

Adı Soyadı

Bedriye ÇELİK

Doğum Tarihi

1916

- **Bedriye Teyze nasılsınız, iyi misiniz?**

- **Bedriye Çelik:** Böyle daa, gördüğün gibi, durduğum yerde iyiyim. Yük taşı, ot taşı, inek bak, hayat öyle geldi geçti.

- **Bedriye Teyze, çocukluğunuzdan itibaren bize anlalarınızı anlatır mısınız? Rize nasıldı? Yaşam nasıldı? Okula gittiniz mi?**

- **Bedriye Çelik:** 102 yaşındayım. Çorapçılar Mahallesi'ndenim ama aslen Hemşin'den gelmişiz. Okul mokul ben nerden bulacağım. Ancak uşak büyütüm. 5 tane uşak büyüttüm. Eşim amcamın çocuğuydu ama hiç görmeden evlendim. Benim sevdam vardı, alamadım onu. Eşim de kötü değildi ama zorla oldu işte.

- **Çocukluğunuzu anlatın bize, nasıl geçti? Hiç oyun oynamadınız mı arkadaşlarınızla?**

- **Bedriye Çelik:** Yok yok oyunum moyunum yoktu benim. Çok da aklıma gelmiyor bir şey. Toplanırdık birkaç arkadaş un alırdık evden, giderdik hamur yoğururduk.

- **Gençliğinizden, düğününüzden hatırladığınız neler var?**

- **Bedriye Çelik:** Sana düğünümü anlatsam gülersin. Aldılar iki kilo kırma şeker dağıttılar, düğünümü ettiler. Ben 16 yaşında evlendim. Gelin olduğumda elbise bile kesmediler bana. Eşim benden büyüktü, almak istemiyordum ben onu. Ama amcamın oğluydu, evlendim. Amcam biraz total idi, kayınvalidem çok iyiydi ne edersem bir şey demezdi. Eşim tek çocuktu çok rahattı, yol tutmaz hep gezerdi, çalışmazdı. Sorardık, nerdesin? "Hemşin'deyim." Nerdesin? "Ankara'dayım." Dünya onun adamıydı. 35 yıl önce öldü, 70 yaşında. Bana bir emekli maaşı bile kalmadı. Ama uşaklarım hiç ona çekmedi şükürler olsun. Uşaklarım Maşallahlıktır. Ben hiç rahat olmadım, hep çalıştum, hayatım yay-

lalarda geçti. Çalıştım çocuklarımı büyütüp evlendirdikten sonra zaten bana da çok iş kalmadı.

- Çocuklarımız ne iş yapıyor?

- **Bedriye Çelik:** Çocuklarım okuyamadı hep çalıştılar. Yaylalara gittiler, çayla uğraştılar. Çay fabrikasından emekli oldular. Bir tek büyüğü Bağ-Kur'dan emekli olmuş. Uşaklarım bana çekmiş, çok çalışkanlar.

Ben günde 40 sığır sağardım. Kendimin de değil, konu komşunun sığırlarını sağardım para kazanmak için. Patik, çorap dokur satardım. Işık olmadığı zamanlarda, bir gecede bir çift büyük çorap dokuduğum olurdu. Eskiden neler çekmişiz neler, Allah'ım sana şükürler olsun. İneklerle, sütlerle geçimimizi sağladık. Kayınpederim koyun beslerdi, uğraşırdık. Çok azaplı geçirmişim bu dünyayı. Şimdi de gelinim bakıyor bana. Allah razı olsun ondan, çok seviyorum onu.

Bu evi yeni yaptık. Bundan önce gelinler, çocuklar ile hep bir arada yaşırdık. Her gelinin ayrı bir odası vardı. Aygaz yoktu, tüp yoktu, elektrik yoktu. Çalışanları yakar su ısıtırdık. Herkes kendi yapar, kendi yer içerdi. Ateşi önce kapan yemeğini önce yedi. Ama hiç kavga gürültü de olmazdı. 35 yıldan fazladır 4. oğlumun yanındayım, gelinimle yaşıyorum. Rahatım yerindedir çok şükür.

- Gider miydiniz düğünlere, nasıldı?

- **Bedriye Çelik:** Düğünlere giderdim, eski düğünler daha güzeldi. 1 kız 1 uşak, vur davula, zurnaya... Vur tuluma... Eskiden daha iyiydi.

- Yaşadığınız zorluklar nelerdi?

- **Bedriye Çelik:** Şimdi her şey kolay, eskisi gibi mi sanki? Biz yün işlerdik, tarardık. Eskiden çay yerleri hep çimenlikti. Gelin görümce çobanlık yapardık. Biz atları nallardık, atın üstüne kazanları yükler içerisine yiyeceklerimizi koyardık. Çocukları da sırtımızda, sepetlerde taşırdık. Mayıs'ta ekim aylarında giderdik, hamsili ekmeklerimizi buradan yapar götürürdük. Gider gitmez topraktan bir ev yapardık baraka gibi, orda kalırdık. Gece, sabaha kadar uyumayalım diye

yıldızları sayardık. Gün bir doğsa da, şafak sökse de sığırları sağsak diye. Geç kalınmayacak, sabah namazında o sığırlar sağılmış olacak. İneklerin gübresinden tezек yapardık, yakardık. Mısır yapraklarından, kabuklarından yatak yapardık. Çarık yapar, giyinirdik. Çarıkları deriden kendimiz dikerdik.

Mayıs aylarında 30-40 sığırla beraber yürüyerek Zincirli Köprüsü'ne 3 günde giderdik. Atı yüklerdik, dağları aşardık. Su bile yoktu, çeşmeden su taşırdık çamaşırları yıkardık. Ot biçerdik, yük taşırdık sırtımızda, neler çektik neler... Mısır öğütüp, mısır ekmeği yapardık. Keçilerimiz, koyunlarımız vardı. Süt, yoğurt, peynir, yağ satmakla geçti ömrümüz. Hem yemek için, hem satmak için yapıyorduk. Kışın bize yetecek kadarını ayırır diğerini satardık. Tandır ekmeği yapardık kıpkırmızı olurduk. Kışın inekleri ahıra koyar, çorap dokurduk. İneklerin altına sermek için yaprak toplardık, odun toplardık. Eskiden soba bile yoktu. Büyük bir ateş yakardık, herkes orada otururdu. Öyle bir sarardı ki; gülerdik, eğlenirdik. Yağ, peynir, yoğurt yer yatarıdık. Ey gidi günler eyy..!

Çalışıyorduk evlat çalışıyorduk. Diyelim ki bir işim şu aşağı bayırda idi, diğeri de yukarda Sırahoz'da. E sabiler, çocuklar ortada... Çalışmak zordu ama şimdi kolay, rahat çalışıyorlar. Ben çalışınca çocuklara kaynatam bakardı.

- Daha çok neyle uğraşırdınız? Bağ bahçe mi?

- **Bedriye Çelik:** Süt sağardım, inek bakardım, peynir yapardım. Yün yıkarıdım, çalışırdım. Pazarda süt, yoğurt satardım.

Kırk tane koyuna bakardım. At bile nalladım. Konu komşunun böyle hayvanları vardı, yayan giderdik bağdan yukarı çıkardık, araba yoktu, at bile yürüyemiyordu o yolda. Sırahoz'un bütün kızlarını ben vermişimdir. Ana kurban olsun size ☺

- Siz hatırladıklarımızı bize anlatın olur mu?

- **Bedriye Çelik:** Eski insanlar kötü değillerdi. Kendimize göre iyiydik yani. Kötülük etmezdik birbirimize.

Çocukluk arkadaşlarım hep evlendi. Bir tanesi çocuk doğururken öldü, kurtulamadı, ona çok üzülmüştüm.

- **Ulaşım nasıldı peki, nasıl yolculuk ederdiniz?**

- **Bedriye Çelik:** Yayan giderdik gideceğimiz yere bazen de atlarla... Araba yok, üç güne ancak giderdik. Ayağımızda çarık vardı. Kara lastik, Kürt lastiği olurdu.

Bir gecede bir yün çorap dokurduk. Yünü işlerdik, tarardık. Ooo şimdi cenneteyiz, çok çektik biz.

- **Hastalık olduğu zaman nasıl tedavi ediyordunuz kendinizi, doğal ilaçlar mı kullanıyordunuz?**

- **Bedriye Çelik:** Mesela sancı varsa şerbet yerdik, ot ederdik yerdik.

- **Evinizde ateşliğiniz var mıydı? Üzerinde daha çok ne pişirirdiniz?**

- **Bedriye Çelik:** Ateşlik vardı, sıraya girerdik kullanmak için. Lahana pişirirdik, çay yapardık. 5 aile, akraba aynı evde yaşardık ama bir kavgamız devamımız hiç olmadı.

Bir gün sel vurdu eve, ev çöktü. Ben kaldım selin altında. Aramalar aramalar... Allah'ıma şükürler olsun bu günleri gördük.

- **Şimdi genç olsanız ne yapmak isterdiniz?**

- **Bedriye Çelik:** Genç olsam ne yapabilirim? Genç olsam yine inek, çarık, başka ne edeceğim? ☺

- **Gençliğinizde hiç yapmak isteyip de yapamadığınız bir şey yok mu? ☺**

- **Bedriye Çelik:** Yapmak isteyip de yapamadığım yoktu. İnek, çocuk hep bunlarla uğraşıyorduk. Başıma neler neler geldi hiç sormayın.

- **Çocuklarınızdan razı mısınız?**

- **Bedriye Çelik:** Allah uzun ömürler versin. Şimdi bir elim yağda bir elim baldadır çok şükür.

- **Şimdi nasılsınız? Sağlığınız, keyfiniz yerinde mi?**

- **Bedriye Çelik:** Allah'a hamdolsun, çok şükür iyidir. Bakımım falan iyi. Gelinim zaten kardeşimin kızıdır. Allah razı olsun onlardan.

Ben çarık bile dikerdim. Eşime dikerdim ama ben giymedim, ben kara lastik giyindim.

- **Eskiden eğlenceler çok olur muydu? Siz de gider miydiniz?**

- **Bedriye Çelik:** Giderdik yaylaya, yukarı yaylada şenlik olurdu. 3 gün 3 gece horon oynarlardı. Ben gidemezdim çünkü uşaklar beşikte olurdu. Kayınpe-
derim de pek sevmezdi öyle şeyleri, beni yollamazdı. Ama ses gelirdi bize; atma türkü söyler, diğer türkülerden söyler eğlenirlerdi.

- **Uzun yaşamamanın sırrı nedir? İnsanlar nasıl beslenmeli?**

- **Bedriye Çelik:** Doğal beslendim. Koyunlarımız vardı, yağ yapardık, minci yapardık. Yemek seçmezdik, onu yiyelim bunu yiyelim yoktu, her şeyi yerdik. Halen yiyeceklerimi yayladan getirtirim. Bol bol yoğurt yerim. Biz öyle yağla balla büyümüşüz. Ama şimdi öyle değil. Biz yapardık, çalışırdık ki bulur yerdik. Oturduğun yerden kimse sana vermez.

- **Zaman çabuk mu geçti?**

- **Bedriye Çelik:** 100 yaşımı geçtim ama hiç bir şey anlamadım, çok çabuk geçti her şey.

- **Cumhurbaşkanımız da Rizeli biliyorsunuz. Neler söylemek istersiniz onunla ilgili?**

- **Bedriye Çelik:** Cumhurbaşkanımızın Allah burnunu bile kanatmasın. Allah ondan razı olsun, çok iyi insandır. Hastaneler, camiler yaptı bize. Öyle kibirli, tafralı biri değil, gelse buralara, aç olsa der ki acıktım. Öyle adam nerde bulursun. Onu çok seviyorum, Allah yardımcısı olsun.

- **Belediye Başkanımız Reşat Kasap'ı tanıyor musunuz? Size selamlarını getirdik.**

- **Bedriye Çelik:** Aleykümselâm, tanıyorum, Başkanımız iyidir. Beni ziyaret etmişti. Yaşlılarımıza çok değer veriyor başkanımız, çok iyi, Allah razı olsun. Bana dedi ki bir muhlamanı yiyeceğim. Geldiği zaman Ramazan'a denk gelmişti, bir şey yiyememişti. Ama istediği zaman yine gelebilir. Çok şükür ben iyiyim, bakımımı yapabiliyorum. Torunumun torununu gördüm, çok şükür her halimize.

- **Gençlere tavsiyeniz var mı?**

- **Bedriye Çelik:** Eski zamanki gibi değil, şimdi her şey çok rahat. Allah'a şükür bir sıkıntınız yok, iyisiniz çok şükür daha ne olacak? Genç kızlara nasihatim; kocanı seviyorsan kaynanamı da seveceksin.

- **Bedriye Teyze çok teşekkür ederiz, var mı bizden bir isteğiniz?**

- **Bedriye Çelik:** Allah razı olsun, yine beklerim, istediğiniz zaman gelin.

Bedriye Çelik ve torunu

Adı Soyadı

Muesser GÜNEY

Doğum Tarihi

1918

- **Teyzecim okula gittiniz mi?**

- **Müesser Güney:** Hiç gitmedim okula, o zaman okul yoktu. Büyüdük evlendik.

- **Kaç yaşındasınız, kaç çocuğunuz var? Sizi biraz tanıyalım.**

- **Müesser Güney:** 1918 doğumluyum. Rize Merkeze bağlı Karasu Köyünde doğdum. 5 tane kızım var, 3 tane oğlum var. Bir kısmı Rize’de, bir kısmı gitti.

- **Peki, tarlada mı çalıştınız anne babanızla beraber?**

- **Müesser Güney:** Tarlada çalıştık. Ama babam çalışmazdı hep anam çalıştı. Babam otururdu, anamın inekleri vardı, uğraşırđı. İşte babam da gider bal sardı. Bulur, kazanır bize getirirdi. Yükleri sırtımızda taşırdık. Şimdi yalan yok, 20 senedir hiç iş yaptığım yok. Kulaklarım da ağır işitiyor kusura bakmayın.

- **Şu an kim bakıyor size, hizmetinizi kim görüyor?**

- **Müesser Güney:** Uşaklarım bakar, kızlarım bakar, gelinlerim bakar. Böyle idare ediyoruz işte. Eskiden araba yoktu yol yoktu. Şimdi hepsi var çok şükür, gelip gitmek daha kolay oluyor. Önceden merkeze 2-3 saate yürüyerek zor inerdik.

- **Çarık giyinir miydiniz Müesser Teyze?**

- **Müesser Güney:** Çarık giyinirdim. Siz bilmezsiniz ki! Şimdi kalktı. Çarıktan sonra lastik giyerdik. O çarıkları giyinip ormana gider yükümüzü alır gelir-dik. Şimdi bir yükün olsa koyuyorsun arabaya, geliyor kapının önüne.

Anam inek ederdi, yün ederdi. Kıldan, yünden bir şeyler işlerdik. Şimdi yok o işler de kalktı.

- Nasıl evlendiniz, görücü usulü mü oldu?

- **Müesser Güney:** Biz kaçmadık, sevdalık etmedik, istediler babamdan o da verdi. Horon olmadı, 10-15 kişi geldi aldı beni, götürdüler düğün evine, sonra herkes yine işine gücüne. Evlenince de çalıştım. Çünkü durumumuz çok iyi değildi. Kadınlar çok çalıştı çok...

Sonra çay geldi, iyi ki de geldi. Çalıştık, ettik, kazandık.

- O zaman ki saygı nasıldı? Hep bir ev içinde mi yaşadınız?

- **Müesser Güney:** Eskiden saygı daha fazlaydı. Hep bir ev içinde yaşadık. Kaynanam ve kaynatama ben baktım ölene kadar. Ne edelim evladım, hep öleceğiz. Şimdi gelin geldi mi evi ayrı olacak, yalan mı? Bekârlık padişahlık, evlinin vay başına! ☺ Bu dünya böyle geldi, böyle geçecek.

Şimdiki gençlerde de saygı var. Yani daha doğrusu bize var ama dışarıya bilemem. Giyimlerine, kıyafetlerine dikkat etseler daha güzel olur. Gençlerimiz fena değil. Habu dünyada ancak bu kadar olur da!

Şimdi hep böyle konuşuyoruz çocuğum ama boş konuşuyoruz. Eskiden laf kıymetliydi.

**- Müesser Teyzem Atatürk gelmişti Rize'ye. Onunla ilgili bir şey duydu-
nuz mu bir hatıra var mı aklınızda?**

- **Müesser Güney:** Atatürk Rize'ye geldiğinde ben de çarşıdaydım. Gördüm onu uzaktan. Duyduk dediler Atatürk gelmiş, biz de çarşıda olduğumuz için denk gelmiştik.

- Cumhurbaşkanı tanıyor musunuz?

- **Müesser Güney:** Uzaktan görürüz hep, televizyondan... Ama biz onu kardeş etmiş kendimize, selam söyleyin ona. O bizimdir, bizim Erdoğan'ımızdır. Allah razı olsun ondan.

Çok da bir şey hatırlamıyorum. Siz nasıl dünyaya geldiniz yaşayıp gidiyorsunuz biz de aynı...

- **Siz bu yaşa kadar nasıl sağlıklı ve dinç kalmayı başardınız?**

Ne yediniz, ne içtiniz?

- **Müesser Güney:** Çalıştık da! Çalıştık, kendimiz yaptık, yedik. Biz muhlama deriz. O muhlamayı yoğurtla beraber yer kalkardık, dağı taşı yol ederdik.

Böyle işte. Şimdi genişlik gördük ama hayat bitti. Dünya baki midir? Yoo! Gideceğiz da çocuğum... Bütün kardeşlerim hep ölmüş, sadece benden küçük bir erkek kardeşim var. Çocuklarım var, torunlarım var bu dünyada, başka da bir şeyim yok.

- **Allah sağlık sıhhat versin, teşekkür ederiz.**

Adı Soyadı

Hüsniye CAMADAN

Doğum Tarihi

1919

- Teyzecim merhaba, tanıyabilir miyiz sizi?

- *Hüsniye Camadan:* Ben Hüsniye Camadan, 99 yaşındayım. Aslen İkizdereliyiz ama Rize Merkez doğumluyum. 8 kardeşiz, babam avukat idi. Ben okula gitmedim ama kardeşlerim gitti. Ben çocuklara bakardım. Daha önceleri Samsun'da yaşadık. Samsun'un Dereler Köyünde terzilik yapardım. Hayatım çalışarak geçti.

O zamanlar evde çeşme yoktu. Çeşmeden su almaya giderlerdi, ben de su almaya giderdim. Çeşmenin suyu gür akardı, evden çamaşırlarımızı alır gider yıkardık, temizlerdik. Çeşme yakındı, bazen de suyu alıp geldik, evde yıkardık.

- Çocukluğunuzdan, gençliğinizden hatırladıklarınız var mı?

-*Hüsniye Camadan:* Baba yerim Rize'dir. Dedelerim Sarıkamış'ta yaşadılar. Oradan Rize'ye gelmişler. Çocukluğumda savaşlar vardı. Rusya'da çalışıp Rize'deki yerlerimizi aldık. Oradan tekrar Samsun'a gitmiştik.

- Evliliğiniz, düğününüz nasıl oldu. Sevdalık ettiniz mi?

- *Hüsniye Camadan:* Sevdalık nedir hiç bilmiyorum. Bizim zamanımızda sevdalık yoktu. Ben de biraz aksi biriydim, sevdalık etmedim. 17 yaşında babam beni amcamın oğluna verdi, onunla evlendim. Samsun'a gelin olarak gittim. Düğünüm oldu, gelinlik giyindim. Eşim vefat edince tekrar Rize'ye geldik.

- Kaç çocuğunuz var?

- *Hüsniye Camadan:* 5 çocuğum var. Bir tanesi vefat etti diğerleri yaşıyor.

- Atatürk'ün Rize'ye gelişini hatırlıyor musunuz?

- *Hüsniye Camadan:* Atatürk Rize'ye geldiğinde ben Sarıkamış'taydım. O yüzden Atatürk'ü göremedim. Annem görmüştü, hep anlatırdı bize. Sarıkamış şehitleri varmış. Ruslar tarafından yine işgal varmış ama bize eziyet etmediler derdi annem.

Babamın işlerini bırakıp Batum'a çalışmaya giderlerdi. Çay, Rize'ye geldiğinde biz Samsun'da idik.

- 80 darbesini hatırlıyor musunuz? Neredeydiniz, ne yapıyordunuz o zamanlar?

- *Hüsniye Camadan:* O zamanlar Rize'deydim. Çoluk çocuk sahibiydim. Gürültüler, kavgalar çok vardı. Kardeş kardeşe silah çekerdi. Amca çocuklarından biri sağcı olurdu, biri solcu olurdu. Çek vur vardı.

- Şimdiki gençliği beğeniyor musunuz?

- *Hüsniye Camadan:* Beğeniyorum tabi. İyi, akıllı, bilgililer.

- Her zaman özellikle yediğiniz bir şey var mı?

- *Hüsniye Camadan:* Kelle paçayı her gün yerim.

- Bir gününüzü nasıl geçiriyorsunuz?

- *Hüsniye Camadan:* Akşama kadar Kur'an okuyorum. Sonra biraz televizyon izliyorum. Dedikodu sevmem ve yapmam. Küçükken de yoktu şimdi de yok. Bugünkü günüme çok şükür.

- Hüsniye Teyzem çok teşekkür ederiz. Allah size sağlık sıhhat versin.

Rize Belediyesi (Memişağa) Parkı ve Hükümet Binasına Bakış 1935

Adı Soyadı

Zehra YAZICI

Doğum Tarihi

1924

- **Teyzecem, çocukluğunuzdan itibaren yaşadıklarınızı, hatırladıklarınızı bize anlatır mısınız?**

- **Zehra Yazıcı:** 1924 yılında Kavaklı Mahallesi'nde doğdum. Ne yapardım, peştamal dokurdum da! ☺ İş yapardık. Tezgâhım vardı, feretiko yapardım. Camiye giderdim. Polisler gelirdi, kaçar saklanırdık. Okutmazlardı eskiden. Hızlı hızlı okurduk. Camideyken bize haber gelirdi, hemen kaçar mısırlıkların içine saklanırdık.

Eskiden ezan mı vardı? Başka bir şekil bağırır çağırırlardı. Sonra Menderes düzeltti onu.

- **Kaç kardeşiniz?**

- **Zehra Yazıcı:** İki kardeştik, şimdi bir tek ben kaldım. Benden önce varmış kardeşlerim ama hep 7 yaşlarında ölmüşler. Kardeşim de 57 yaşında öldü, başka kardeşim yok. Şimdi de çocuklarım, torunlarım var.

- **Eskiden yokluk, fakirlik vardı hatırlıyor musunuz o zamanları?**

-**Zehra Yazıcı:** Yokluk çoktu, karneyle ekmek alınırdu. Ama biz çok şükür geldik gidiyoruz da yokluk çekmedik, varlıklıydık. Mısırlıklarımız vardı, çaylık yoktu eskiden. Sonradan hepsi oldu çaylık.

Bizim naylamız vardı. Kardeşime derlerdi ki: “Ali, alttan çubuklarla naylanıza vurup da o mısırlarınızı alacağız.” Karne verirlerdi bize. Kardeşim o karne-leri alıp millete mısır verirdi. Geceleri rahmetli anamla öğütürdük. Kot derlerdi; bir kot, iki kot un ederdik. Anam bir kotluk un verirdi millete, bazen de pişirir ekmek olarak verirdi. Çünkü yoktu! Şimdi varlık çok ama hastalık da çok. Müslümanlık da çoktu eskiden. Şimdi hayâ yok, namus yok, büyük-küçük yok! Şimdi büyükler küçük olmuş; küçükler büyük olmuş. Bizim zamanımız başkaydı... Böyle bolluk da yoktu. Çalışacaktık ki bulalım. Şimdi hiçbir şey etme, git de bakkaldan al gel var. Biz bahçemize ne kazıp ekuyorsak onu yerdik.

- **Sizin çok muydu araziniz?**

- **Zehra Yazıcı:** Çok... Ormanlık, ağaçlık, mısırlık... Sonra onları çaylık ettik.

- **Peki, o çaylıkları nasıl yaptınız? Birileri mi öğretti, devlet mi yardım etti? Nasıl oldu?**

- **Zehra Yazıcı:** Yevmiyeciler öğretti. Sonra kendimiz yaptık. Mesela bir yeri hep mandalinalık yaptık, bir yeri çaylık yaptık. Bir yeri mısırlık... Bir yeri de yakacak odunluk için kullanırdık.

- **Satar mıydınız?**

- **Zehra Yazıcı:** Yok yok... Biz de satmak yoktu. İhtiyacı olanlara verirdik, yardım ederdik ama satmazdık. Şimdi herkes aynı oldu. Fakirlik falan kalktı. Fakir benim, burada oturuyor bir yere gidemiyorum. ☺ Her halimize çok şükür.

Eskiden böyle miydi evladım? Taşı sıksak suyunu çıkarırdık.

- **O zaman sizin ineğiniz falan var mıydı? Ne yer, ne içerdiniz?**

- **Zehra Yazıcı:** Vardı tabi. Biz böyle kocaman kocaman küpleri yağ, peynir doldururduk. Ben şimdi buradayım ama yine yağımı, sütümü yayladan getiririm, ben yaparım.

- **Peyniri nasıl yapardınız mesela, o zamanlar dolap yok, bir şey yok?**

- **Zehra Yazıcı:** Çiğ sütü yağardık ederdik peynir. Düz bir tekneye dökerdik, iki üç gün dururdu üstünü alırdık koyardık tencereye. Maya koyardık, tuzlardık, asardık... Kuruturduk ederdik peynir. O zamanlar dolap ne arar? Biz yemek yapardık; sabah yerdik, akşam yerdik sonra ekşimesin diye soğuk yere koyardık, üstüne kova kapatırdık. Kaynamasını ayarlardık ki pis olmasın. Şimdiki hastalıkları, kanseri bilmezdik. Şimdi herkes onlarla uğraşır.

- Evliliğiniz nasıl oldu?

- **Zehra Yazıcı:** Geldi elçi beni beğendi, Allah'ın kısmeti, geldik da... ☺ Ben yine eşimi gördüm de o beni hiç görmedi. Çarşaf giyinirdik, şemsiye tutardık aman yüzümüz görünmesin diye!

- Kaç yaşında evlendiniz? Gelinliğiniz nasıldı?

- 24 yaşında evlendim. Gelinliğim şimdiki gibi değildi, düz bir elbiseydi.

- Herhalde ailenin tek kızı olduğunuz için geç verdiler?

- **Zehra Yazıcı:** Ooo, çok istediler! 6 ay evden çıkmadığım oldu. İsteyenler vardı. Evin alt merdivenine inerdim sadece işim olunca. O zaman da etrafa iyice bakardım ki beni kaçırmazınlar diye. Kapıya biri vursa bakmadan açmazdım.

Ben babamı hiç tanımadım. Ben küçükken vefat etmiş. Annemle kardeşim vardı. Bir de amcalarım, amcalarımın eşleri, çocukları vardı. Sonra evlendim işte, eşim vefat edeli 13 sene oldu.

- Eskiden düğünler nasıl olurdu, horon oynar mıydınız? Gider miydiniz düğünlere?

- **Zehra Yazıcı:** Düğünleri çok severdim. Giderdik, oynardık ama yüzlerimiz hep kapalı. Düğünler bir hafta sürerdi. Pazartesi başlar, Cuma biterdi. E şimdi oluyor 1 gün!

- O bir haftada neler olurdu?

- **Zehra Yazıcı:** Pazartesi; gelinin odası donanırdı. Çeyizi, bohçası giderdi. Salı; gelin hazırlanırdı, otururdu. Çarşamba; alırdılar gelini, Perşembe günü gelirdi uşağın evine, Cuma'ya kadar oynar bitirirlerdi. Şimdi yok. Salonda iki saate oluyor, hiçbir şey anlamıyorsun. Eskiden yokluk vardı ama her şey daha güzeldi.

Ben kız iken karanlıkta nerelere giderdim de korkmazdım. Korku nedir bilmezdim. Şimdi kapının önüne çıkmaya korkarım. Nereden kim çıkacak diye. Şimdiki uşaklar akli havada geziyor. Önceden kafası önünde gezerdi.

Öyle korkmazdım ki, bir gün kalktım gittim deremene! (değirmen) İşimin bitmesine yakın abdest alıp namaz kılmaya başladım. Baktım deremenin suyunu kestiler. Yan tarafta da mısırlık var, 3 delikanlı girdi oraya. Gittim düzelttim, dedim ki: “Bunu kestin de ne anladın?” O suyum kesen ertesi akşam anasıyla geldi bize oturmaya. Neyse tam çıkacaklar, ben onlardan önce çıktım, elime de bir değnek aldım, üstüme bir örtü çektim. Gittim bizim komşunun mezarlığında yattım. Onlar tam o yoldan geçecek iken ben düştüm onların önlerine. Öyle bir kuyis (feryatla bağırarak) ettiler ki görmen lazım. ☺ Anası başladı dualar okumaya, kaçmaya... Dedim, yaa! Korkuyu gördün mü? ☺

- Eskiden düğünlerde takılan takılar, gelinlikler birinden kiralık alınmış? Siz de şahit oldunuz mu?

- **Zehra Yazıcı:** Bak bizim oralarda olmuştur böyle bir şey. Kıza emanet altınları verdiler ama kız nereden bilsin! Oldu bir ay, iki ay... Gelin takmış onları boynuna. Sonra bir yere gidip otururken bir kadın gelmiş arkadan düğümü çözmüş almış altınları. Demiş kızım bunlar benimdir, senin haberin yok ama ben bunları emanet vermiştim. Gelin kuyis etmiş, ağlamış ama yapacak bir şey yok! Eşinin tarafı 3 ay sonra alacağız demişler ama almamışlar.

Ben evlendiğimde bana da altın takmadılar. Sadece bir bilezik takmışlardı. Ama sonra birkaç aylıkken kaynatam boynumu doldurdu.

Benim kaynatam hiç burada durmazdı. İstanbul’da gemi yapardı. Atölyeleri vardı İstanbul’da, orada çalışırdı. Benim eşim de çay eksperiydi. Yazın gelirdi buraya, kışın gider atölyede babasıyla çalışırdı. 4 aylık gelindim, eşim gitti 8 ay sonra geldi. Ben de burada kaynanam, 3 görümcem ve kaynanamın annesiyle kalırdım. Şimdiki hani evlenmeden soruyorlar ya; evin var mıdır diye? İşte biz o zamanlar aynı odanın içinde kalırdık. Yan yana yatakları sererdik.

- **Hiç uzak bir yere yolculuk ettiniz mi gemiyle? Çünkü araba yok, yol yok...**

- **Zehra Yazıcı:** Yok, ama gemiyle gidilirdi bir haftaya. Ben uçakla Mekke'ye gittim. Allah kabul etsin hacılığımı. Herkese nasip etsin inşallah.

Geçenlerde televizyon izliyordum, eyy ne kadar da ağladım! Ufak sabiler Umre'ye gidiyordu. Bir tanesi de oturuyordu. Dediler, bu neden oturuyor? Dediler, bu sakat! Bunu Cumhurbaşkanı gönderiyor. Eyy ne kadar da seviniyorlardı. Ne mutlu size! Ne güzel, mübarek bir yere gidiyorsunuz! Allah herkese nasip etsin.

- **Gençlere söylemek istediğiniz bir şey var mı?**

- **Zehra Yazıcı:** Namusuyla çalışsınlar. Cennet de cehennem de bizim elimizdedir. Münafıklıktan, yalandan kayırsın bizi Rabbim!

- **Allahum size de sağlık, sıhhat, dinçlik versin. Allah'a emanet olun.**

Adı Soyadı

İsmail Hakkı AKASLAN

Doğum Tarihi

1925

- İsmail dayı kaç yaşındasınız? Çocukluğunuz nasıl geçti?

- **İsmail Hakkı Akaslan:** 1926 doğumluyum, 93 yaşındayım. Tophane Mahallesi'nde yaşıyorum, buralıyım. İstiklal ilkokulu vardı, orada okudum, sonra ortaokula da gidip birkaç yıl da orada okudum. Bizim, Orta Caminin orda iplik üzerine dükkânımız vardı. Babam beni okuldan aldı, okutmadı. Dükkânda çalışmaya başladım. Öyle bir 50-60 sene çalıştım. Ondan sonra, 1965 yıllarında, yani Ekrem Orhon zamanında muhtarlık yaptım. Buralarda araba yolu yoktu biz yaptık. Babam hastalanmıştı, kanserdi. Onu götürmemiştik bu yollardan, yavaş yavaş taşınıştık. Yaşamadı, 63 yaşında vefat etti, yeri mekânı cennet olsun.

- Allah rahmet eylesin

- **İsmail Hakkı Akaslan:** Âmin. Efendime söyleyeyim, hanım da Trabzonlu idi. Mezarlıklarımız da Sürmene'den yukarıda Köprübaşı var, mezarlıklarımız oradaydı.

Benim biraderle beraber, orada ev yaptık. Karayolları geldi, yol geçecekmiş diye yıktı. Bahçe vardı, yaklaşık 2,5 dönümlük bir yer, orayı da aldı. 6 tane mezarlığımız vardı orada, onları çıkarıp Askoroz'da yer aldık. Yaptık, ettik derken birader de vefat etti o da gitti ahretine. Şimdi sıra geldi bize...

- Allah ömür versin size.

- **İsmail Hakkı Akaslan:** Benim üç tane çocuğum var. 2 tanesi erkek, 1'i kız. Hepsi okudu, evlendi, yuvasını kurdu. Kızım öğretmen oldu, torunum avukat oldu. İstanbul'da yaşıyorlar, birkaç ayda bir gelirler ziyaretime. Çocuklar kendi aralarında konuşup anlaşmışlar, büyük oğlum geldi dedi ki: "Baba evi ablama ver." Ben de, hay hay dedim. Gittik tapuya işlemleri yaptık. Ölene kadar benim, öldükten sonra kızımın olacak. Böyle geldi geçti işte ömür.

Bundan seksen yıl evvel Turist Otelin oralarda bir duvar vardı. Denize doğru Ruslar yapmıştı. Deniz vurdu oraya, yığdı denizin içine. Biz de, oradan Orta

Cami'ye kadar birer birer dizilip taşları taşıdık. Babam dedi ki, Ruslar o cami-yi yakmışlar da yarısı duruyor. İçerisinde Pazar yeri vardı kadınlar yoğurt süt satıyordu, 5-6 tane de manav dükkânı vardı. Neyse, orası yapıldı bitti. Biz de orada ders gördük. Kaydolduk Kur'an kursuna, Kur'an'ı öğrendik. Ben şimdi her ikindi namazından sonra Yasin-i Şerif'i okurum. Ne kadar Türk, ne kadar Müslüman varsa hepsi için okuyorum. Milyarlarca masraf edip Arabistan'a gitmeye gerek yok. Kur'an diyor ki, ha oraya gittin ha yaşlıyı, hastayı ziyaret ettin. Derecelidir.

Ben de üç defa gittim. Bir defa gittim kendim hacı oldum, ondan sonra babamın yerine gittim. Bir de 1992'de hanımla gittik, onu da hacı yaptık. 56 sene onunla bir arkadaşlığımız, evliliğimiz oldu. Hanım, 76 yaşında İstanbul'a gitti dizlerinden ameliyat oldu geldi. Sonra yine kasık tarafında ağrı oldu. Tekrar götürdük, parça aldılar, kanser varmış. 12 saat boyunca masada kaldı, kurtaramadık onu. Gitti, Allah rahmet eylesin, yeri mekânı cennet olsun.

- Âmin, Allah rahmet eylesin. İsmail dayı, geçiminizi nasıl sağladınız? Gençliğinizde ne işle meşgul oldunuz?

- İsmail Hakkı Akaslan: Benim orta caminin orada dükkânım vardı. İplik üzerine, hırdavat üzerine... Orada 45 sene kaldım, çalıştım. O zamanlar her şey karneye bağlıydı ve iki çeşit karne vardı. Biri normal karne diğeri ağır sıklet karnesi. Onlarla ekmek alınırdı. Ekmek bize 69 kuruş idi memurlara 35 kuruş. Kıtık vardı kıtık! 400 ton mısır topladılar bir şey olursa oradan yeriz diye ama olmadı. Hatta öyle oldu ki evleri aradılar eve fazla bir şey koyulmasın diye.

- Evleri niye aradılar? Polisler mi aradı?

- İsmail Hakkı Akaslan: Devlet aradı da! Fazla yiyecek varsa, depolayıp da kimseye vermezler diye arıyorlardı.

Sonra Mataracı Camisi vardı. Tuncay Mataraca'nın akrabası. Biz, 6-7 yaşla-rındayken orada okuduk. Kur'an-ı Kerim'i orada öğreniyorduk. Bize dediler ki: "Polis gelip size ne yaptığınızı sorarsa deyin ki bir şey yaptığımız yok, biz bu-rada oynuyoruz." Babamdan karakolda imza aldılar ki, Kur'an'ı Kerim satma-yacaksın, vermeyeceksin. Babam da yine el altından getirip camilere veriyordu.

Biz orada öğrendik, hatim ettik. Sonra ben 1980’de Arabistan’a gittim geldim. Tabi sabah erkenden gidiyoruz camiye, kapalı. Sabit Hocaya dedim, anahtarını ver ben açayım camiye. O da bayıldı bu fikre. 1980’den 2000 senesine kadar camiye ben açtım. Mustafa Kuvel Hoca, 36 sene ezberden okudu biz de onu Kur’an’dan takip ettik. Sonra bir gün gittim camiye 35 tane rahleyi koydum baktım ki başım dönüyor, dedim: “Hocam ben rahatsızlandım, artık gelemiyorum.”

- Dayı, eski Rize insanı ile yeni Rize insanı halen aynı mıdır? Neler değişti?

- İsmail Hakkı Akaslan: Değildir! Eskiden insanlık vardı. Şimdi bana soruyorlar ki, sen 93 yaşındasın bize bir şeyler anlat diye. Diyorum ki: “1 insanlık, 2 insanlık, 3 insanlık...” O zaman insanlık zor durumda! İnsanlık yok! Şimdi ise para para para... Kardeşin trilyonluk bile olsa sana yardım etmez. Bu apartmanda kim varsa görüşüyoruz, beni ziyarete geliyorlar. Her gün en az 5-6 kişi gelir. Ben de dua ediyorum onlara. Size de bir dua edebilir miyim, müsaade var mı?

- Estağfurullah dayı, ne demek! İsteriz tabi.

- İsmail Hakkı Akaslan: Ya Rabbi Ya Rabbi! Küçük yaşından bu yaşıma kadar ne yaptysam; dedikodu, gıybet, yanlış, ne varsa nadim oldum, pişman oldum, bir daha yapmamaya söz verdim.

Ya Rabbi Ya Rabbi! Görünür görünmez kazalardan, belalardan, afetlerden, hastalıklardan, insan ve şeytanın vesvesesinden bizi koru Ya Rabbim. Boğazımızdan haram lokma geçirme, namerde bizi muhtaç etme Allah’ım. Âmin.

Şimdi gidemiyorum bir yere, hastayım. İstanbul’a da gitmek istemiyorum. Burada insanlık var, komşuluk var, İstanbul kalabalık ama kimse kimseye selam vermez. İstanbul’da adam çok ama insan yok! Memleket gibisi yok! Sadece Türkiye’nin değil, Dünya’nın cennetidir burası.

- **Eski Rize adetleri nasıldı? Mesela düğünler, evlilikler nasıl olurdu?**

- **İsmail Hakkı Akaslan:** O zamanlar düğün salonu falan yoktu, evlerde olurdu. Armoni vardı. Burada İsmail vardı, bizim sokakta, çok güzel armoni çalardı. Hep toplanır, horon ederlerdi. Şimdi yok, artık düğün salonlarında oluyor.

- **Tanışmalar nasıl olurdu?**

- **İsmail Hakkı Akaslan:** O zamanlar kızlar düğüne gelirdi, kaynanalar gelirdi bakardı hangisi güzel diye. Sen bana sor nasıl evlendin diye!

- **Size de soracağız tabi dayı, nasıl evlendiniz?**

- **İsmail Hakkı Akaslan:** Trabzon'da Tekel Müdürü eniştem ve ablam vardı. Biz burada kız ararken, ablam dedi: "Burada iki kız var annem gelsin baksın." Annem gitti oraya, onlar Kur'an dinlerken onlara bakmış. Sonra geldi dedi: "Oğlum ben beğendim." Dedim: "Sen beğendiysen ben de beğendim, hiç görmesem de olur." Öyle evlendik işte.

- **İkinci Dünya savaşı zamanında Rize'de neler yaşandı? Savaşın yansımaları nasıl oldu?**

- **İsmail Hakkı Akaslan:** O zamanlar bize dediler ki: "Gece evlerinizde lamba yanmasın; yoksa Ruslar, Almanlar gelip bombalar." Bir gün baktım ki bir Rus uçağı geldi, bir de Alman uçağı geldi, biz de görüyoruz. Alman uçağı geldi Kale'nin üstüne, Rus uçağı da oradan oraya ateş etmeye başladı. Alman uçağı gitti Of'un üstüne, orada bir köye düştü. Bir gün de yine Ruslar karanlıkta motorla geziyorlardı. Bizimkiler de Kale Mahallesi'ne ve Tophane Mahallesi'ne 2-3 tane top yerleştirdi ve bizimkiler o motorlara ateş etmeye başladı. Burada Milli Eğitim şefi bir adam vardı, o çok çalışmıştır buralarda. Hatta Ruslar buraya geldi ellerinde tüfekler Kale'ye çıktılar. Ekşioğulları'ndan Mehmet Ağa vardı, o olmasaydı katliam yapacaklardı. O gitti onların paşasıyla görüştü de bizi kurtardı sağ olsun.

- Geçim en çok neyle sağlanırdı, çaydan önce?

- **İsmail Hakkı Akaslan:** Bizim mandalina ağaçlarımız vardı, mısır vardı. Başka da bir şey yoktu. Bizim insanlarımız giderdi Batum'da, Rusya'da çalışırlardı. Şimdi Cenab-ı Allah işi tersine çevirdi, çay oradan buraya geldi. Türkiye'de ne kadar yemiş varsa hepsi benim bahçemde vardı. Mesela on beşlik incir ağacı vardı, on beşlik armut vardı, kiraz vardı, her şey vardı. Yüzlük mandalina ağacı vardı, onarlı satardım. Sonra çay geldi buraya, kurdular Ziraat'a bir atölye, öyle öyle Rize Türkiye'nin birincisi oldu. Sadece Türkiye değil, Dünya tanıdı.

Ben 3 sene bahriyeli askerlik yaptım İstanbul'da. Bir devlet gemisinin hayatını kurtarmışumdır. Nasıl kurtardım biliyor musunuz? Öyle bir rüzgâr var ki kimse güvertede duramıyor. Hatta bize dediler ki: "Geminin baş tarafında bir asker dursun, zincir koparsa gemiyi çalıştırsın." Baktım geminin havalandırma-ları çalışmıyor, onları çalıştırdım. Sonra baktım zincir koptuğunu söylediler. 50 metre kaldı, çarpacak dediler. Ben hemen motorları çalıştırdım, ileriye doğru sürdüm, demiri attık. Ben eğer o motorları çalıştırmasaydım gemi karaya çarpacaktı, paramparça olacaktı. Onu ben kurtardım.

- Siz kullanmayı nasıl öğrendin, biliyor muydunuz?

- **İsmail Hakkı Akaslan:** Tabi, ben makinist oldum. Orada bize eğitim verdiler, diploma verdiler. Hatta dediler ki: "6 ay daha kalıp eğitim görürseniz uzman çavuş olacaksınız." Ama ben kalmadım, babam beni bekliyordu. Dükkânımız vardı, kalmaya gerek duymadım.

- Gençlere bir nasihatınız var mı?

- **İsmail Hakkı Akaslan:** Var, başta da dediğim gibi insanlık çok önemlidir. Dostluk, arkadaşlık, komşuluk paradan önemlidir. Gençler kahveye gideceğine spora gidip spor yapsınlar. O daha faydalıdır.

Adı Soyadı

Mehmet LEZGİOĞLU

Doğum Tarihi

1925

- **Mehmet Amca nasılsınız?**

- **Mehmet Lezgioğlu:** İyiyim sağ olun, hoş geldiniz.

- **Hoş bulduk. Mehmet Amca kaç yaşındasınız, bu yaşa kadar neler yaptınız, biraz anlatır mısınız?**

- **Mehmet Lezgioğlu:** Ben 93 yaşındayım. Aslen İkizdereliyim. Çayeli'nden, İkizdere'den, oradan buradan geldik, sererdik bir hasır ve o hasırın üzerinde yatardık. Araba yok. Anzer'den buraya ekin getirirdik; çavdar, arpa ekerdik, devlete vergi verirdik. Atları yüklerdik, inerdik merkeze. Böyle bolluk nerede! Şimdiki zamanda rahatlık, efendilik var. Tayyip'in Allah bir gününü bin gün etsin, Allah ondan razı olsun ben onunla 10 gün gezdim buralarda.

Şimdiki delikanlılardan inek, koyun besleyen yok. Millet şimdi hep efendi oldu, ağa oldu. Ağa olmayan kalmadı. Çalışan da kalmadı.

- **Rize insanı nasıldır?**

- **Mehmet Lezgioğlu:** Rize insanı gibi bonkör insan, samimi, merhametli insan dünyanın hiçbir yerinde yok. Rizelilerin gurbeti Batum idi. Rize'de kıtlık vardı, bir şey olmazdı. Rutubetli olduğu için mısır, kabak, fasulye olmazdı. Yol, iz, hastane yoktu. Şeytan Sokağında bir tane hastane vardı. Oradaki doktora da Lokman Hekim derlerdi. Karne ile mısır ekmeği alırdık. Şehirli olanlar ekmeği alır getirirdi bize.

- **Eskiden nasıl adetler vardı?**

- **Mehmet Lezgioğlu:** Eskiden düğünler bile farklı olurdu. Kadınlar toplardı. Hepsi çarşafı, hiçbir tane açık yoktu. Gelini alırlardı ki ortaya tanınmasın diye. Şimdiki gibi milletin ortasına at, gidip gelini görelim yoktu. Kızla erkek birbirini tanımazdı, anne baba evlendirirdi. Beni babam evlendirdi, akşam aynı eve girince tanıdık birbirimizi. Şimdi öyle değil, herkes bakıyor, beğeniyor. Eskiden evlilikler daha mutluymuştu, daha uzundu. Şimdi boşanmalar çok oluyor.

- Geçiminizi nasıl sağlıyordunuz?

- **Mehmet Lezgioğlu:** Geçim hep gurbette olurdu. Millet gemilerde çalışırdı ya da gurbete giderdi. Yalova bomboştı. Yalova’da hızar biçip (tahta, kereste biçmek) para kazanmışımdır. O zamanlar Bursa, Yalova, İstanbul’dan yer alsak dünya kadar yer almış olurduk. Köyler de değerliydi. Köyde arazisi olmayana kız vermezlerdi. Şimdi nasıl ki maaşı, dairesi olmayana kız vermiyorlarsa o zamanlarda arazisi olmayanlara da kız vermezlerdi. Ben rahmetli Ekrem Orhon’dan iki arsa almıştım. Bir kilo çaya, bir kilo et alırdım. Bir dönüm çaylığın olsun ama en iyi arsa senin olmasa da olurdu. Çay o kadar kıymetliydi.

- Ailede kadın ve erkeğin rolü nasıldı?

- **Mehmet Lezgioğlu:** Karı-koca çalışırdık. Kadın paraya değer vermez, erkeğine kafa tutmazdı. Yetmiş beş sene o nenekayla yaşadık, çalıştık, yedik, içtik Allah’a şükürler olsun. Hep doğal beslendik ve her şeyi kendimiz yaptık, ettik.

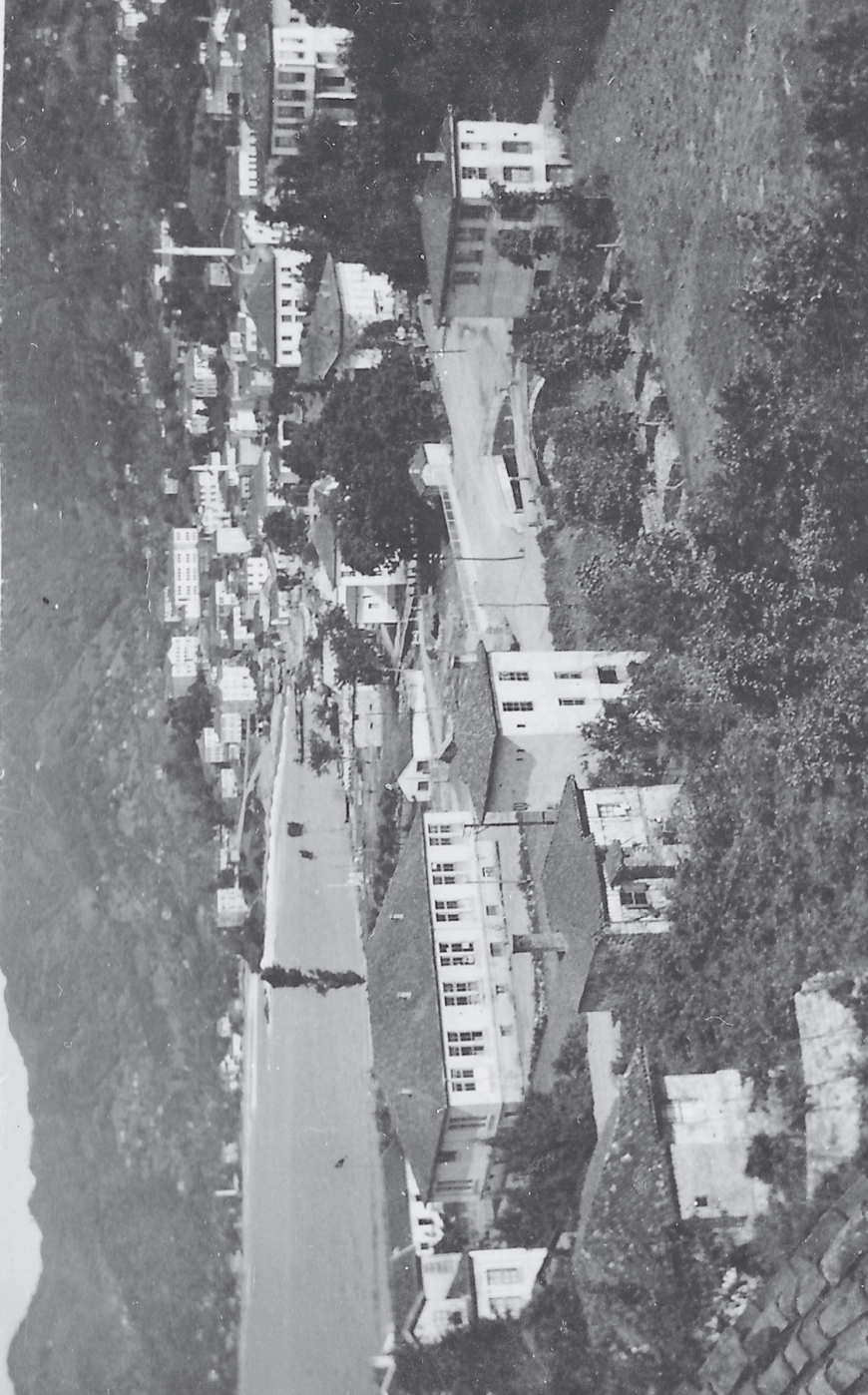
Bakın, ben 93 yaşında adamım ve çok şükür nefesim tıkanmıyor. Torunum var, buraya geldi mi nefes nefese kalıyor, tıkanıyor. Nefes alamıyor nefes!

- Evet, siz doğal beslenip, sağlıklı yaşadığımız için şu an böyle dinçsiniz.

- **Mehmet Lezgioğlu:** Şimdi benim hanım sizi götürsün, yağla bal versin de onu bir yiyip bakın bakalım. Biz doğal ilaçlar kullanırdık. Benim uşak Lokman Hekim gibidir. Eski belediyenin altındaydı ve çoğu kişi ondan şifa bulurdu. Şivran lahanası var, o lahananın kanserin birinci düşmanıdır. Millet ne bilirdi; kanser nedir, hastalık nedir diye! Otlardan doğal ilaç yaparlardı. Anzer’de fazlasıyla bulunur şifalı otlar.

- Belediye Başkanımız Reşat Kasap gönderdi bizi buraya. Size selamını getirdik.

- **Mehmet Lezgioğlu:** Allah sizden de razı olsun, ondan da razı olsun. Ben buradan gitmişim tünelin olduğu yere ve demişlerdi ki; “Bu tünel açılmaz ya! Böyle konuşmalara bakmayın!” Hani ne oldu? Dediği zamanda tünel geçit verdi. Şimdi de “Havaalanı olur mu, imkânı var mı?” diyorlar. Olacak tabii ki! Başkanımızdan da Cumhurbaşkanımızdan da Allah razı olsun. Recep Tayyip Erdoğan zaten anlıyor kimin çalışıp çalışmadığını. Allah, Reis-i Cumhurun yanında olsun.

Rize Kale Mahallesinden şehrin görüntüsü 1932

Adı Soyadı

Sabriye CAMADAN

Doğum Tarihi

1925

- Sabriye Teyzem sizi tanıyabilir miyiz?

- **Sabriye Camadan:** 1925 doğumluyum. Rize’de doğup büyüdüm ama aslen İkizdereliyim. 8 kardeşten 2 kardeş kaldık. Babamın adı Mustafa, kıyafet tüccarıydı. Şeytan sokağında, köşe başında dükkânımız vardı. Gazete, dergi ne gelirse önce babamın dükkânına gelirdi. Diğer esnaflar da ondan alırdı. Babam tanınmış bir insandı, kime sorsanız tanırdı.

- Durumunuz iyiydi yani. Peki, okula gittiniz mi?

- **Sabriye Camadan:** Okula gitmedim. Çocukluğumuz işle geçerdi hep. Şimdikiler gibi başıbozuk değildik. Mesela düğünlere de giderdik ama işlerimiz bittikten sonra. Eve geç kalınca dayak yerdik, bazen de annem kapıyı kapatırdı, kapıda kalırdık. Düğünlerde türkü atarlardı, oyun oynarlardı.

- Bilir misiniz atma türkü?

- **Sabriye Camadan:** Ben atma türkü atmazdım, o kadar serbest bir çocukluk geçirmedik. Bizim zamanımızda öyle gezmek tozmak yoktu.

- Nasıl evlendiniz?

- **Sabriye Camadan:** Bizim zamanımızda sevdalık yoktu. Görücü usulü evlendim. Çocuğum yok, olmadı. Ama bir torunum var. Torunum dediğim kardeşimin oğlu. Çarşıda yemek yaptırır, getirir yedirir bana. Hiçbir zorum yoktur.

Rize’de ilk Kur’an okumayı ben yaydım. Kime sorarsanız sorun beni söylerler. O zamanlar öyle Mataracı Kur’an Kursu gibi kurslar yoktu. Evliliğimden yaklaşık 3-4 sene sonra çocuklara Kur’an eğitimi vermeye başladım. Sert bir öğretmedim, hatta dövmüşümdür. Genç yaşta öğretmenlik yapıyordum. Onlar da daha çocuklar, hayde hayde zamanları, beni saymazlardı. Yeri geldi korkuttum bağırdım, yeri geldi sevdim. Sonrasında helallik istedim.

- **Ne büyük bir mutluluk! O kadar öğrenciye Kur'an'ı öğretmişsiniz. Allah razı olsun.**

- **Sabriye Camadan:** Bir öğrencim bana dedi ki: “Teyze, benim annemin mezarlığına gittiğim yoktu. Bana öğrettiğin Kur'an'ı gittim anama okudum.” Hafızam çok kuvvetlidir. 300'e yakın öğrencim vardı. Allah razı olsun onlardan, ben onların kuvvetleri ile ayakta duruyorum. 93 yaşındayım, 3-4 senesi karadadır (zarardadır), diğer türlü hep öğretmişimdir.

- **Siz nasıl öğrendiniz, kim öğretti?**

- **Sabriye Camadan:** Bana da annem öğretti, bazen de camiye giderdim. O zamanlar polisler camiye izin vermezdi, camiye gizli giderdik. Babam sesli bir adamdı, babama karşı gelemezlerdi. Babam ipten adamı aşağı alırdı, öyle bir adamdı. Sevilir, sayılırdı.

- **Sabriye Teyzem sizin zamanınızla şimdiki zamanı kıyaslarsak neler oldu, neler bitti?**

- **Sabriye Camadan:** Saygı bitti. Benim yetiştirdiklerimin hepsi saygıyla yanımında dururlar. Şimdiki gençlerde öyle bir şey yok. Babaya saygı yok da bana mı olacak? Biz babamın yanına giderdik, o otur demeden biz oturmazdık, ayakta beklerdik.

- **Bir ihtiyacınız, bir isteğiniz var mı bizden?**

- **Sabriye Camadan:** Öğrencilerim yemiş getirirler, yemek getirirler bana. Akşam kalkayım da yemek pişireyim derdim yok. Şu an böbreğimde rahatsızlık olduğu için öyle her şeyi yiyemiyorum. Bakanlarım var, gelip evimi temizlerler. Nankörlük edemem, hiç eksiksiz biri varsa o da benim.

Müftü insanları bana yollardı, filanca camide bir hoca var gidin onun yanına diye. Gelirlerdi; “Bizi müftü buraya yolladı, Kur'an'ı yayan bir kadın var, kimdir o? derlerdi.

- Ne güzel, Rize’de hayırlı işler yaptığınız için tanınıyorsunuz.

- **Sabriye Camadan:** Ben geçenlerde dışarıya bakarken bir köprü gördüm ama etrafta başka hiçbir şey yok. Her yer dümdüz olmuştu. Müftüye telefon açtım, gördüğümü anlattım, bu nedir diye sordum. Bana dedi ki; “Nene, sırat köprüsü görünmüştür sana, hakkını helal et bize!”

- Allah razı olsun sizden, çok memnun olduk sizi tanıdımıza.

Adı Soyadı

Tenzile PAKKAN

Doğum Tarihi

1925

- **Teyzecim sizi tanıyabilir miyiz?**

- **Tenzile Pakkan:** Ben Tenzile Pakkan. Tayyip Erdoğan'ın annesinin adı ben dedir, illaki annesi gibi tutar beni. ☺ 1925 doğumluyum. Dağmaran'ın aşağısının kızımı, buraya evlendim. Yani Dereüstü Mahallesi'nde yaşıyorum şu an.

- **Teyzecim, eskilerden yaşadıklarınızı anlatır mısınız bize?**

- **Tenzile Pakkan:** Peştamal dokurdum. Eşimle 4 yıl yaşadım sadece. Bir oğlum vardı, 6 aylık kızım da karnımdaydı, eşim veremden öldü. Eskiden veremin tedavisi yoktu. Gitti İstanbullara tedavi için, kaldı oralarda. Buraya cenazesini bile getiremedik. Neler çektim ben neler... Kaynatam vardı ama bana sahip çıkmadı. 4 yaşında oğlum yetim kaldı elimde. Büyüttüm onu, oldu 63 yaşında, onu da Allah'ım aldı elimden. Ama oğlumun 4 tane oğlu oldu, Allah'ıma çok şükür.

Oğlumu askere gitmeden evlendirdim ki elimde torunlarım olsun. Bahriye askeriydi, gemiyle Amerika'ya gitti. 2 sene askerlik yaptı. Büyük torunum 6 aylık elimizdeydi o askere giderken. Sonra geldi birkaç çocuk daha kazandı ama bu kez de kendisi gitti. Kızım da Rize merkezde evlidir.

- **Eşiniz öldükten sonra ne yaptınız, kim sahip çıktı size?**

- **Tenzile Pakkan:** Babam baktı ama ben de çalıştım çabaladım. İnek bakardım, peştamal dokurdum, tüccara satardım. Biraz da çaylığım var idi. Çalıştık, idare ettik ama babam da başımdaydı, büyüklük etti. Eşimin anne babası sahip çıkmadı bana. Ama onlar yaşlanıp düşkün hale geldiklerinde yine ben baktım onlara. Elimden geldiği kadar işte...

20 yaşında evlendim, 24 yaşında dul kaldım yani eşimden taraf yetim kaldım. Ondan sonra hep uğraştım, dişimle turnağımınla çalıştım.

- Evlendiğiniz kişi akraba mıydı?

- **Tenzile Pakkan:** Yok, akraba değildi. Kaynatam hocaydı, babam hocalığına aldanıp verdi ki evi, barkı, malı yerindedir. Ben ağlaya ağlaya gittim. Sonra kaynatam hocalığı bıraktı, malları satmaya başladı. Kaynanamı bırakıp başkasıyla evlenmeye kalktı, ortalık karıştı. O yüzden bana sahip çıkmadılar.

Öyle, annemin babamın desteğiyle, kendi gayretimle bugünlere kadar geldik. Babamın da erkek evladı yoktu, biz 4 kız kardeşтик.

- Peştamal dokuduğunuzu söylediniz. Annenizden mi öğrendiniz?

- **Tenzile Pakkan:** Annem bilmiyordu, bizim bir komşumuz vardı, ondan öğrendik. 4 kız alıştık, öğrendik. Hem heves ettik hem de 5-10 kuruş para kazanmak için öğrendik. Küçüklükten beridir, ateşe düşerdim de geri alırlardı beni. Ateşe düştüm de yanmadım, neler çektim...

Benim bayağı yukarıda evim var ve yolu olmadığı için çok fazla çıkamıyorum. Ölen uşağımın mezarı yukarıdadır. Gidip de toprağını karıştırıyorum, ne kadar zoruma gidiyor, bilir misiniz? Allah razı olsun Belediye Başkanı söz verdi, yolunu yapacağım dedi. Şimdi tek isteğim odur.

Camiye, okula hiç gidemedim. Mahalledeki kadınlardan namaz başlarını öğrendim sadece. Allah'ın divanında kabul olur inşallah.

- Düğünler, gelinler nasıl olurdu?

- **Tenzile Pakkan:** Gelinler peçeli olurdu. Aldığın adamı tanımazdın, konuşmamış olurdu. Öyle karanlığa bir taş attım, evlendim olurdu. Aileler karar verirdi. Seni denize mi atar dereyi mi atar bilemezdin. Zaten evvelki kaynanalar da kötü olurdu, çektirirdi. Gelin üşümez, gelin yemez, gelin oturmaz... Gelin, kaynananın korkusundan konuşamazdı.

Yaşadım da yaşadım, her şeyi gördüm ama hiç biri evladımın acısı kadar acıtmadı. Ben evlatsızlık çektiğim için torunlarıma hep derim ki evladınız çok olsun. Ben çok yanmışım bu konuda, siz yanmayın.

Allah razı olsun evladım bir taneydi ama geride 4 tane bıraktı bana. Hepsi bir-

birinden iyidir. Bir dediğimi iki etmezler. Ama evladın ateşi de sönmüyor. İsterim ki her Cuma günü gideyim de toprağımı karıştırayım.

Bir gün susuz kaldım ben, onu anlatayım size.

- Anlat Teyzecim, neden susuz kaldınız?

- **Tenzile Pakkan:** Yaprakları süpürdüm bir gün ineklerin altına. Suyum ırak... Akşam olunca gidemedim su almaya, 400-500 metrelik uzaklıktaydı suyum. İneklere de su verdim, kaldı bir güğüm suyum. Onunla da abdest aldım, bir bardaklık suyum kaldı. Gece uyandım susuzluktan ağzım kurumuştü. O bir bardak suyu da içemiyorum ki uşağım kalkıp su ister de veremezsem ağlar. Ben yine derdimi çekerim de o çekemez dedim. Kalktım pencerenin soğuk demirine dilimi sürdüm de dilim soğusun da susuzluğum geçsin diye. Sabah ezanı okunsa da gidip aşağıda, uzakta bir çeşme var oradan su içsem diye düşünüp uyumaya çalıştım. Öyle işte... Susuzluk da çektim, yoksulluk da çektim. Evladım la uğraştım, sonra da... Bıraktı işte beni... (ağlıyor)

- Allah rahmet eylesin, Allah sabır versin size ve torunlarınıza.

- **Tenzile Pakkan:** Çok çektim evladım çok. Peştamal dokudum, ineklere baktım, çay topladım. Çaylıklar da şimdiki gibi böyle kolay değildi. Çayların tepelerinden birer birer elle toplardık. Derdik "Kör yaprak oldu, tek yaprak oldu." Şimdi öyle bir şey yok! Çayı makineyle, makasla toplayıp satıyorlar. Biz onları sırtımızda taşırdık. Hatta sırtımızdaki sepetleri çarşıdan ıslak peştamallarla doldurur gelirdik. Çünkü peştamalcı onları boyatıp veriyordu, kurutmadan. Biz de ıslak getirip burada kuruturdük. Yol bile yoktu!

- Tenzile Teyze, gençlere bir nasihatınız var mı?

- **Tenzile Pakkan:** İşte biz böyle anlatıyoruz, bizi dinleyip ders alsınlar. Mesela ışık... Önceden bir ışıkla idare ederken şimdi her odada ayrı ayrı ışık var. O çeşmeyi aç sıcak su aksın, bu çeşmeyi aç soğuk su aksın. Biz suyumuzu ta nerelerden getirirdik de çamaşır yıkayıp, yemek yapacağız. Bunların kıymetini bilin, israf etmeyin.

Ben babamın eline su dökerdim abdest alsın diye, o suyu yani güğümün eğimini ayarlardım ki bir damla su boşa gitmesin, dökülmesin diye. Şimdi rahatlık çok...

Kendiniz yapın, edin, çalışın. Ben her sabah sütümü içerim. Tavuklarımız var, yumurtayı doğal yerim. Bakkal ekmeğini yemem, torunlarım hamur yoğurup ekmeği pişirir. Halen daha doğal beslenirim.

- *Teyzecim çok teşekkür ederiz.*

- *Tenzile Pakkan:* Allah razı olsun sizden. Her gün oturur camdan bakarım ki gelen giden var mı? Biraz çok konuştum başımızı ağrıttım. ☺

- *Estağfurullah, siz konuşun diye geldik zaten. Ziyaret etmek istedik. Biz fırsatını bulursak yine geleceğiz.* ☺

Tophane Mahallesi'nden şehre bakış 1934

Adı Soyadı

Ali Rıza BÜYÜK

Doğum Tarihi

1926

- Ali Rıza Amca sizi tanıyabilir miyiz?

- **Ali Rıza Büyük:** Adım Ali Rıza Büyük. 1926 doğumluyum. Rize Merkez Taşköprü köyünde oturuyorum. Aslen de buralıyım.

Trabzon Beşikdüzü'nde Öğretmen Okulunda okudum. Ama bitiremedim, terk ettim. Okulda Doğa hocası vardı. Ateist olduğu için bazı insanlarla münakaşaları olmuştu. “Benim ayakkabılarımı Allah vermedi, ben aldım” gibisinden konuşmalar yapardı. Ben muhafazakâr bir aileden geldiğim için bunlara karşılık vermeden duramadım ve sonunda okulu terk ettim. Tahsilli olduğum için Çaykur'da eksperlik yaptım.

Köyde yeni bir bebek doğduğunda, kimin bebeği olursa olsun aynı desen ve aynı özenle bir iskemle yaparım ve o eve hediye ederim. Köyde hangi eve giderseniz gidin, iskemleler için Ali Rıza deseni dedin mi tanrılar hemen. Bahçemdeki şimşir ağacından kaşık, kepçe vb. yapar, el sanatları ile uğraşırdım.

Ben askerdeyken sıhhiyeciydim. 94 mevcut askerimiz vardı. Bu sayının içerisinde onbaşı, çavuş da vardı. Bana Teğmenim derlerdi. Askeriyede sıhhiyeci olduğum için köyde ücretsiz bir şekilde hastalara iğneyi kendim yapardım. Bir tane eski enjektörüm vardı. Yeri geldi mi pas tutardı, onu eğe ile törpüler, sıcak suda kaynatırdım ve kullanırdım. Aynı enjektörle 30-40 kişiye iğne yapardım.

- Bayramlar nasıl geçirdi?

- **Ali Rıza Büyük:** Her bayramda sadece kendi köyümüzde değil, yamacımızdaki bütün köylere gider dolaşırdık. Bayramlar daha anlamlı, daha güzeldi. Cenazelere yine aynı şekilde ulaşım zor olsa da mutlaka giderdik.

- Bıçak oyununda ustaymışsınız, doğru mu?

- **Ali Rıza Büyük:** Trabzon Öğretmen Okulu'nda okurken Pazar-Hemşin tulumunu öğrendim. Birçok horon çeşidini öğrendim ve oynardım. Ama en çok Bıçak Oyununu oynardım. Dayımın oğluyla beraber Belediye bahçesine gider Bıçak Oyunu oynardık.

Trabzon Şalpazarı'nda 3 ay öğretmenlik yaptım. Sonra oradaki öğretmen askere gitti. Köylüsü geldi Beşikdüzü Müdürüne dedi ki “Ali Rıza Büyük’ü gönderin bize. Hem oyun öğretecek bize, hem çocuklarımızı okutacak.” Bana bir at gönderdiler. Bindim ata köye çıktım. Köyde Çayeli’nden olan yedek bir öğretmen vardı. Hey gidi... Meğer o beni istemiş ve aldırıştı oraya.

Elbisemizin kumaşını hükümet verir, kızlar dikerdi. Oyuncu başıydım. Benim elbisemi en iyi kumaştan yaptılar. Millet şaşırırdı. “Bu iyi kumaşı nereden aldın” derlerdi. Gururlanırdım ☺

- Ali Rıza Amca Belediye çalışmalarından memnun musunuz?

- **Ali Rıza Büyük:** Biz, eski nesil olarak bu zamanlara yokluk ile geldik. Her şeyin kıymetini biliriz. Devletimin verdiği, sunduğu tüm imkânlardan çok çok memnunuz. Burada araba yolu yoktu, yeni yapıldı bu yollar. Bu gördüğümüz ev malzemelerini, büyük taşları hep sırtımızda taşıdık. Şu an gördüğümüz bu ev iki katlıdır. Birinci kat yontma kara taşlardan yapılmıştır. At yoktu, katır yoktu hepsini sırtımızda taşıyarak yaptık.

Ali Rıza Büyük’ün malzemelerini sırtında taşıyarak yaptığı ev

- İhtiyaçlarınızı nasıl karşıladınız?

- **Ali Rıza Büyük:** Her ne alırsak karneyle alırdık. Ekmeğe zaten hiç para vermezdik. Mısırlarımız naylada dururdu, onları öğütür kendimiz ekmek yapardık. Asla unutamadığım bir anıyı aktarayım size. Çok aşırı derecede fakirlik olduğu zamanlardı. Köyden bir arkadaşım atın gübresinde bir mısır tanesi bulmuş ve onu yıkayıp yemiştir. Böylesine zor zamanlardan geçtik.

Benim zamanımda köyde 40 hane vardı. Tarihi hatırlamıyorum ama o zamanlar Türkiye'nin nüfusu 13 milyon, İstanbul'un nüfusu ise 650 bin idi.

Yüksek apartman yoktu. En fazla 3 katlı yapılar vardı böyle şimdiki gibi 46 katlı yapılar yoktu. İstanbul'a gitmek için araba falan yok, vapurla gidilirdi. 15 güne vapurla gidilir, 15 güne de vapurla dönülürdü.

- Atatürk ile ilgili ne hatırlıyorsunuz? Var mı aklınızda duyduğunuz bir anısı veya bir sözü?

- **Ali Rıza Büyük:** Kur'an-ı Kerim Atatürk'ün koltuğunun altındaydı. Atatürk derdi ki: "50 milyon olana kadar harp etmeyin. Kuçam kuçam (parça parça?) değil, 50 milyon oldunuz mu tek cepheden Türkiye'yi yenen hiçbir devlet olamaz."

- Gençlere tavsiyeniz nedir?

- **Ali Rıza Büyük:** Okusunlar! Ya öğretmen olsunlar ya da parlamento adamı olsunlar. Genelde bu görüşte olduğumuz için Rize'den büyük siyasetçiler çıktı. Mesut Yılmaz, İsmail Kahraman ve Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan bunların örneğidir.

- Teşekkür ederiz Ali Rıza Amca, bu değerli sohbetin için.

Adı Soyadı

Emine MAVİ

Doğum Tarihi

1926

- **Emine Teyzem nasılsınız, sizi tanıyabilir miyiz?**

- **Emine Mavi:** Aslen Çayeli-Baltacılarımdım. 1926 doğumluyum. Biz beş kardeş idik, biri erkek dördü kız. Hepsini vefat etti sadece ben kaldım. Eşim öleli 20 sene oldu. İki kızım var, şu an onlar bana bakıyor. Eşim bir aile apartmanı yaptırmıştı, kızlarım ve torunlarımla aynı binada yaşıyoruz.

Ben daha doğmadan önce muhtar beni nüfusa erkek olarak yazdırmış. Mahkemeye gidip kendimi kadın olarak yazdırdım, 21 yaşında evlenebilmek için. Askerlik celbi bile gelmişti bana! Jandarmalar geldi kapıya beni almak için, anem çıktı kapıya. Demişler ki, “Oğlum Murat asker oldu!” Anam da, “Benim oğlum yok ki, alın götürün bakalım nasıl askerlik yapacak benim kızım” demiş. ©

- **Çocukluğunuzdan itibaren neler gördünüz, neler yaşadınız?**

- **Emine Mavi:** Benim çocukluğum anlatmakla bitmez ki! Çok zorluk çektik. İsmet İnönü zamanlarıydı, çok kıtlık vardı. Ekmek, mısır, yemek, hiçbir şey yoktu. Daha evlenmemiştim, giderdik Gündoğdu’da fırınların önünde saatlerce sıra beklerdik, adam başı yarım ekmek verirlerdi bize giderdik. Biraz geç kalsak jandarmalar bize copla vururdu. Ambarlarda mısır vardı ama savaşta askerler yiyecek diye halka bir şey verilmiyordu. Rahmetli anneannem Avrupa’dan Türkiye’ye geldi, o getirmişti bize yiyecek bir şeyler. Şimdilerde kimse kıtlık bilmez. O vakitler o kadar kıtlık vardı ki, çay da yoktu! Ben evlendikten sonra çaylık etmeye başladık.

Çok çalıştım evlenmeden önce, evlendikten sonra da eşim astım hastasıydı ve çok çalışamazdı o yüzden ben yapardım işleri. 40 sene boyunca hasta eşime baktım. Eşim rahatsızlanırdı giderdik hastaneye, yatırırđık onu, parasızlıktan hastaneden çıkamadığımız olurdu. “Parayı yatır, öyle çık” derlerdi. Param yoktu, bulamıyordum. Nasıl çıkaracağım onu hastaneden, nasıl yaşayacağım? Bir seferinde sabaha kadar koridorda sandalyede bekledi. Sabah olunca Cumhuriyet Çay Fabrikasına gittim 15 Lira alıp, yatak parasını yatırıp eşimi çıkarmak için. Müdürlüğe gittim, Allah razı olsun verdiler parayı, eşimi alıp çıktım hastane-

den. Eskiden yokuşumuz çok vardı. Oturduğumuz yer de yokuştaydı. Hasta adamı aldım sırtıma, çıkardım yokuşa.

- O dönemde yardım eden kimseniz yok muydu? Aileler, akrabalar?

- **Emine Mavi:** O dönemler destek olacak kimsemiz yoktu. Büyüklerimiz yaşlı, çocuklarım da küçüktü. Kayınvalidem yatalak hasta oldu, 3 sene de ona baktım. O zaman ne hasta bezi vardı, ne eldiven vardı. O hallerde baktım ben ona. Şimdi de çocuklarım bana bakıyor, Allah iki kızıma da uzun ömürler versin. Evlendiğime de pişmanım hem de öyle böyle değil, keşke otursaydım babamın evinde ☺

Çarşı mahallesinde bir un fabrikası vardı, Karadeniz Un Fabrikası. Dediler ki; “Un hiç verilmiyor, jandarmalar bekliyor.” Olsun beklerim dedim ve gidip bekledim. Fabrikanın bekçileri vardı kapıda, dediler ki; “Hala ne zorun var niye bekliyorsun?” Dedim ki; kardeşim ne zorun olacak, evde ne unum var ne de ekmeğim. Hasta eşim var, evde yatıyor. İsterseniz benimle beraber gelin de hastamı görün! Çalşanım yok, buraya geldim un alacağım! Onlar da; “Kimseye un vermiyoruz ama gidin bu halaya bir çuval getirin en iyisinden” dediler. Ne kadar dua ettim onlara bir bilseniz! Allah razı olsun, siz cennetten çıkmayasınız dedim de dedim! Bekçiler gidip 70 kiloluk bir un çuvalını getirdiler. Ettim onu yük, bağladım onu belime! ☺ Gidiyorum yolda, görenler diyor sen onu nasıl aldın. Eyy gidi..! ☺ Dedim ki ben alırım, Allah verir bana dedim. Çuvalı alıp eve çıktım öyle sevindim ki! Bol bol ekmeğ yedik.

- Siz evde hem kadın oldunuz hem erkek oldunuz! Bütün yük sizdeydi.

- **Emine Mavi:** Doğrudur, o kadar fakirlik vardı ki anlatamam. Mısırın dış kabuklarından güzellerini seçerdik, şokali derdik onlara, örerdik de onları giyerdik.

Annemin inekleri vardı, yağ satardı onunla geçinirdik. Çok ineğe de bakılmazdı. Çünkü vergi alınırdı. Verecek para olmadığı için inekler az olurdu. İki ineğin varsa birinin vergisini alırlardı. Bir keresinde annemin iki ineği varken vergi almaya geldiler, verecek para olmadığı için kazanı alıp götürdüler.

- Ah be Emine Teyzem, neler çekmişsiniz! Peki, evliliğiniz nasıl oldu?

- **Emine Mavi:** Dayımın karısı düzenciydi. O zorla giydirdi gelinliği, yoksa giymeyecektim. Altın da takılmadı düğünümde. Hiç altınım olmadı evlendiğimde. Olsun, onlar dünya malıdır, öbür tarafta Allah inşallah bana verecek o altınları. Eşim çalışıyordu, İstanbul'da yemek pişirip satıyordu kayıklara ama fakirdi. Hasta olduğu için fazla duramaz, çalışamazdı gelirdi. O yüzden düzenli bir işi olmadı. Yine de o hasta haliyle çalıştı ya, Allah razı olsun ondan.

Babam beni görücü usulü ile hiç tanımadığım bilmediğim bir adama verdi evlendirdi. Babamın bacanağı istemiş beni kardeşine, babam da o zamanlar İstanbul'da çalışıyordu. Mektup yolladı Rize'ye, ben kızımı verdim diye. Annem istemedi, görmeden, bilmeden vermek istemedi beni ama ne fayda! Babam çoktan vermişti ve dediğim dedik bir adamdı. Evlenmeden önce eşim beni görmedi ben de eşimi görmedim.

- Cumhurbaşkanı tanıyor musunuz, seviyor musunuz?

- **Emine Mavi:** Allah'a şükürler olsun! Benim erkek evladım yok ama ben ona evladım diyorum. Recep Tayyip Erdoğan başa geldiğinden beridir her şey bol, geçim daha kolay. Allah razı olsun ondan, 100 yaşına da gelse başımızda dursun, inmesin hiç o koltuktan. Geçen Rize'ye geldi dediler de, dedim çıkarın beni balkona el sallayayım bir sefer. Allah'ıma çok yalvardım, helalinden bana bir maaş bağlansın diye. Helal olsun da 5 kuruş olsun diye çok yalvardım. Erdoğan başa geldikten sonra bir kanun çıkardı da eşimin çalıştığı günlerle beni emekli yaptı. Allah'ım onu hiç başımızdan indirmesin. Allah sağlık versin ona. Benim erkek evladım yok, o benim evladımdır. (ağlıyor)

- Yaptığı hizmetlerden memnunsunuz yani?

- **Emine Mavi:** Recep Tayyip Erdoğan başa geldiğinden beridir ne hastanelerde sıra beklemek var ne de başka kuyruklarda beklemek var. Allah onu her zaman korusun. Şimdi hastaneye gir-çık. Sıra beklemek yok, yatınca hiç sorgu sual yok. Nüfus cüzdanıyla git işini hallet. İlacını kolaylıkla git al, oh rahatlık var! Önceden parayla ilacını alacaksın da para mı vardı? Şimdi yaşam çok kolay ama kıymetini bilmeyen çok var. Para yok diyorlar! Parayı bulup bol bol atarsan tabi ki paran olmaz.

Eşim yaşarken emekli olması için çok uğraştık ama olmadı, o zaman kanunlar başkaydı. Yeşil kart çıkarmıştım onunla idare ediyorduk. Sonra Recep Tayyip Erdoğan başa gelince emekli olmak için bir kanun çıkardı, onun sayesinde oldu.

- Emine Teyzem çok güçlü bir Anadolu kadımıymışsınız, biliyorsunuz değil mi? Maşallah size ☺

- **Emine Mavi:** Ben çok cesurdum. Kimseye eğilmezdim, erkek işlerini de ben yapardım. Kayınvalidem beni görmüş, oğlu da yarı hasta olduğu için ona bakarım diye istemiş beni.

- 80 darbesini hatırlıyor musunuz? O zaman neler oldu Rize’de?

- **Emine Mavi:** 80 darbesi zamanında dışarı çıkmaya korkardık millet hep birbirine girmişti. Taş atarlardı birbirlerine. Torunlarım okula giderlerdi, akşam kadar onların okuldan dönmelerini beklerdim, korkardım. Çok karışmıştı ortalık. Sonra Turgut Özal başa çıktı o zaman düzeldi ortalık. O zaman daha iyi oldu.

Ruslar iyiydi, küçük çocukların başlarını okşardı ama Ermeniler insanları keserdi.

Ben 5-6 yaşlarımda camiye gitmeye başlamıştım. Kış günü camiye giderdik. Yaşlı bir hocamız vardı, tam bizi okutmaya başladı jandarmalar camiye bastı ve bizi dışarı çıkardılar. Hocayı da alıp karakola götürdüler. Bastılar mührü caminin kapısına.

Anneannem bana 7 yaşında namaz kılmayı ve duaları öğretti. 7 yaşımdan beridir aksatmadan namazımı kılarım. 12 yaşımda da oruç tutmaya başladım. Hamdolsun Allah’ıma, kabul eder inşallah. O zamanlar ezan yoktu, “Tanrı uludur” deniyordu, ezan ezan gibi değildi. Adnan Menderes ile birlikte ezan başladı yeniden. O ne kadar büyük birisiydi! Suçsuz yere canına kıydılar, mekânı cennet olsun. Zamanında gelmişti buralara, baktı ki Taşlık köyünün suyu yok diye köye su aldırıldı. Tohumlar verdi bize bol bol, biz de tohumları ektik, ürettik.

- **Rize dışına çıkmışlığınız var mı hiç?**

- **Emine Mavi:** Bu yaşıma geldim, sadece bir defa eşim için Trabzon'a, hastaneye gitmişliğim var, o kadar! Rize'den başka hiçbir yer görmedim. Gidecek yerimiz de, paramız da yoktu zaten. Durumumuz kötüydü. Hem baba evinde hem de evlendikten sonra hep yokluk çektim. Annem, ineğin postunun güzel yerlerini keser kuruturdu, çarık yapardı bize giydirdi. Lastik ayakkabı bile bulup giyinemezdik. Çok çektik, inşallah diğer tarafta çektirmez Allah'ım!

- **Şu anda sağlık durumunuz nasıl?**

- **Emine Mavi:** 3 senedir kalkamıyorum yerimden. Kalp krizi geçirdim, sonra da felç vurdu. 3 sene öncesine kadar kalkardım yavaş yavaş işimi yapardım.

Hastaneye giderim beni görürler sen hasta değilsin derler. Bu yüz hasta yüzü değil derler. ☺

- **Güleç yüzlü olduğunuz içindir. Allah yüzünüzü güldürsün hep böyle ☺**

- **Emine Mavi:** Âmin âmin, sizin de evlatlarım.

- **Gençlere bir tavsiyeniz var mıdır?**

- **Emine Mavi:** Biraz kanaatkâr olsunlar, şükretmesini bilsinler. Şimdi geçinmek, oynamak gibi çok kolaydır. Benim küçük kardeşim 2 yaşında ağlardı ki; “Anne bana sütlü ekmeğ yap, karnım aç” derdi. Annem ağlardı, neyle yapayım derdi. Çünkü yoktu! Biz böyle zamanlardan gelmişiz. Her şeyin kıymetini bilip akıllı olsunlar.

- **Çok teşekkür ederiz bu değerli sohbetiniz için.**

Adı Soyadı

Fatma MERAL

Doğum Tarihi

1926

- **Fatma Teyze nasılsınız? Sizi tanıyabilir miyiz?**

- **Fatma Meral:** Adım Fatma Meral, Veliköylüyüm. 1926 doğumluyum. Dizlerim ağrıyor, belimde fıtık var, ayaklarım şişiyor. Böyle uğraşıyoruz işte. Yaş da gitti, yaşlandık.

- **Yaşınıza göre iyi görünüyorsunuz maşallah, iyisiniz iyi! ☺**

- **Fatma Meral:** Söylediklerimi kaydediyor musunuz, şimdi bir şey diyeyim size.

- **Evet, söyleyin bize Teyzecim?**

- **Fatma Meral:** Aslında 92 yaşındayım ama kendimi 40 yaşında hissediyorum. O yüzden yaşımı çok söylemem ☺ Yemeğimi yedim, içeride çorap dokuyordum ben de ama ayaklarım ağrıyor. Biz 2 erkek, iki kız olmak üzere dört kardeşiz. 7 çocuğum var, 4'ü kız, 3'ü erkektir. İki oğlum da vefat etti. Ben şu an en küçük kızımın yanında kalıyorum. Kızımın eşi vefat etmiş. Benim de eşim 13 yıl önce vefat etti.

- **Çocukluğunuzdan, gençliğinizden hatırladıklarınızı bizimle paylaşır mısınız?**

- **Fatma Meral:** Çocukluğumuz fakirlikle geçti, böyle bolluk yoktu. Kardeşim, iplik çarıkla okula giderdi. Çalışacaktık ki yiyelim. Mısır ekmeği ederdik, lahana, turşu ederdik.

16 yaşında görücü usulüyle evlendim. Çok çalıştım çok... Çalışmazsak nereden bulurduk, 3-4 tane inek beslerdim, peynir, süt, yağ yapardık.

Düğünler arabayla olmazdı, her yere yürüyerek giderdik ve yükleri sırtımızda taşırdık. Değirmene giderdik, mısır öğütürdük ekmeğe ederdik. Ekmeğe eden şimdi pek yok, herkes hazır alıyor. 4 tane ineğim vardı, yaz kış ineklere bakıyordum. Dereye inip sağardım, yedirirdim, beslerdim.

- Eşiniz ne iş yapardı?

- **Fatma Meral:** Marangozdu, durumumuz eh işte idare ediyordu. Köyü olanın çalışması gerekir. Kadınlar genelde çalışkan olur. Çay fidanlarını biz diktik. Buradaki çaylıkları hep biz yaptık, ellerimizle birer birer toplardık çayları, şimdiki bolluk nerede?

- Merkeze, çarşıya iner miydiniz?

- **Fatma Meral:** İşlerden fırsat bulup hiç inemezdik çarşıya. Çalışmazsak bir şey bulamazdık. Eşim de çalışkandı, hiç durmak bilmezdi. O çocuklar yiyecek, beslenecekti ki büyüsünler. Çalışmak zorundaydık. Çocuklarım ilkokulda okudu. Sonra kızları biz okutmadık, erkekler de kendileri okumadı.

Bir oğlum Kıbrıs Savaşı'nda gazi oldu. Ben Gazi annesiyim, her bayram ziyaretime gelenler olur. Oğlum gazi olduğunda bir oğlu vardı, sonra 6 çocuğu daha oldu. Bir süre sonra da vefat etti. Eşi (gelinim), torunlarımla beraber Rize'de yaşıyor. Kışın ben giderim onunla kalırım. Şimdi onun da oğlu 15 günlük asker. Allah'ım bana çok dert vermiş ama evlat acısı hiçbir acıya benzemez. Demek ki Allah beni öyle sevdi ki, öyle sınadı.

- Allah sabrını da versin inşallah. Fatma Teyzecim eski adetler nasıldı? Mesela düğün adetleri, düğünler nasıl olurdu?

- **Fatma Meral:** Köy düğünü olurdu. Kıza bohça getirirlerdi, çeyiz getirirlerdi. Gelinin giysilerini duvara asarlardı, 3 gün gelen giden onlara bakardı. Araba yoktu o zamanlar, yürüyerek gider gelini alır gelirlerdi. Düğünlerde atma türkü söylenirdi. Bayanların kafaları kapalı, yüzleri kapalı olurdu, öyle horon edilirdi. Kim, kimdir bilmezdin. Eskiden erkeğe bakılmaz, konuşulmazdı. Baban, ailen konuşup beğendiğinde evlenirdin. Birbirimizi görmez, eve gelene kadar tanımazdık eşimiz kimdir diye. Hatta yakındık ama yine de görmezdik, eskiden öyleydi.

Kara çarşaf giyinirdi gelinler. Gelin şemsiyesini açtığı zaman derlerdi ki; "Bakın şu gelindir."

Eskiden maldan sebep evlendirirlerdi. Beni de maldan sebep evli, çocuklu adamla evlendirdiler. Bir çocuğu vardı, o da benden sonra 40 gün yaşadı. Önceki eşiyle ayrıldı benimle evlendi. Bunu annem, babam da biliyordu. Eşimle aramızda 17 yaş vardı, benden 17 yaş büyüktü. Eskiden malsız adama kız vermezlerdi. Beni malı için verdiler. Evet, çayı malı vardı ama ben yine de çalıştım.

Ben torunumun torununu gördüm. Şu an iki buçuk yaşındadır.

Kaynanamdan çok çektim ben. Kaynanam söylerdi, ben ağlardım. Bana göre ben kötü bir kaynana değilim, ama gelinlerim ne der onu bilemem.

Eskiden motorlara, kayıklara hücum bot derdik. Hücum bot, Atatürk Rize'ye geldiği zaman kırmızı halılar serilirdi Rizeliler tarafından. Köylüler merkeze inip yağ satarlardı sonra sahile hücum ederlerdi, Atatürk'ü görmek için.

- Yaşadığımız sıkıntılar, zorluklar nelerdi?

- **Fatma Meral:** Elektrik yok, gaz almaya para yok. Gazlı lambasına dökerdik, az ışık verirdi, onunla dururduk. Şimdi gece, gündüz gibi, gündüz de gece gibidir. Telefon yoktu, beyaz bir bez asardık, haber verirdik, gel-git ederdik. Eskiden bolluk yoktu, giyim yoktu, yiyecek yoktu. Siz bilmezsiniz yama vurmayı, biz yama vururduk, başkalarının çarıklarını giyerdik. Benim altınımın çok kişi evlendi.

- Nasıl? Ödünç mü verirdiniz altınlarımızı yeni gelinlere?

- **Fatma Meral:** Tabi, yardımlaşma vardı o zamanlar. Şu an öyle bir şey yok. Ben, beşi bir yerde altınlarımla çok kişiyi evlendirdim. Emanet olduğunu bilmiyorlardı. Gelin bilmiyordu, düğünden sonra kaynanası tekrar isteyince altınları, kabul edip vermiyordu. Kavga ediyordu. Tabi sonradan yine alıyordum altınlarımı, ona mı bırakacağım ☺

- **Yemenize içmenize, sağlığınıza dikkat ediyor musunuz? Eskiden neler yapar, yerdiniz?**

- **Fatma Meral:** Şimdikilerde tat yok ki, çalışıyorduk, yiyorduk tadı vardı. Turşu, lahana, ayran, minci yapardık. Fasulye dikerdik, mısır ekerdik. Akşama kadar çalışırdık, yukarı dağ vardı, 8 yol yapıp iner, çıkardık.

Küçükken yumurta satardık. Bir gün, bir sepet yumurtayı düşürdüm. Sepetin altı kırıldı, çıktı. Annem de birkaç gün bize hep yumurta yedirdi. O gün bugündür hiç yumurta yemem. Şimdi de koyun eti, tavuk eti yemem.

Kıtlık zamanlarında çok eksiklik çektik. Yemek için ekmek bulamadık. Kuru ekmek yedik, fasulye yedik, kabak çorbası yedik. Koleti yapar yerdik, kız kardeşim derdi ki; “Ana bu koleti o kadar küçük ki, ben bunu kediye bile vermem.” Yaşlı bir hala vardı; bize bir şey gösterirdi, biz peşine takılırdık ki versin diye. Sonra verirdi yerdik ama oynatırdı bizi, dalga geçerdi.

- **Düğününüzde gelinlik giyindiniz mi?**

- **Fatma Meral:** Kıyafetlere yama vurur giyinirdik, yeni bir şey bulup da giyinemezdik. Bir tane elbisem vardı başka da elbisem yoktu. Benden büyük kimse de yoktu. Gelinlik yoktu ki gelinlik giyeyim.

- **Kızlarınız da erken yaşta mı evlendi?**

- **Fatma Meral:** İkinci kızım sevdalık etti. Ama ben babasına söyledim, dedim ki kızın sevdalık ediyor haberin olsun, buna bir akıl ver. O da ona dedi ki; ”Senin işin yok hoş, iş etmezsin, işe bakmazsın da sevdalık edersin.” Sevdalık ediyor diye bir sabah kalktı dövdü kızımı. Tabi kız kaçtı Bursa’ya, sevdiğinin peşine. Babası sordu, “Emine nerede?” diye. Ben de dedim ki Emine’yi artık zor bulursun, ben sana demiştim, kaçtı gitti. Bana öfkelenmedi çünkü kaçacağını ikimiz de anlamıştık. Babası gitti aradı, yollara falan baktı belki bulurum diye. Sonra geri dönüp öyle kendi kendine konuşup söylendi. Ama sonradan en iyi eniştisi, en sevdiği eniştisi de o oldu. Birkaç sene sonra barıştık, şimdi Rize’de oturuyorlar.

Komşusu Güleser Günay gelir. Sohbeta eşlik eder.

- Teyze merhaba sizi tanıyabilir miyiz?

- **Güleser Günay:** Adım Güleser Günay, Fatma Meral'in komşusuyum, arkadaşımı. Eşim 35 sene önce, 45 yaşında vefat etti. Ben evde çocuklarıma baktım, büyüttüm, evlendirdim.

- Şimdi de onlar size bakıyorlar, değil mi?

- **Güleser Günay:** Allah razı olsun evet, bakıyorlar. Rahat büyümedik biz, o yüzden onlara dedim ki hanımlarınızı rahat ettirin, ben de kendi evimde ibadetimi yapayım. 75 yaşında Kur'an-ı Kerim'i öğrendim. Kız kardeşim benden küçüktü, beni vermediler ama onu verdiler Kur'an'a. Camileri darbe zamanında kapattılar, Kenan Evren zamanıydı. Bana annem öğretmişti namaz başlarını. Kur'an-ı Kerim'i de kız kardeşim öğretti. Bir akşam rüyamda Yasin okuduğumu gördüm. Uyandığında baktım ki rüya, daha da heveslendim. Sonra gittim sığıcı sattım, vaktim olsun diye. Yaşlıydım, zor oluyordu Kur'an'ı öğrenmek. Ama Allah razı olsun öğretti bana. Çocuklarına da öğretti.

Evde yalnız yaşıyorum, ibadetimi yapıyorum. Evlerimiz yakın zaten. 6 erkek torunum var şimdi. Küçük oğlum beş vakit namazını hiç bırakmaz. Hepsi yakınımda yamacımdadır. Bakın! Çocuklarınızın göbek bağlarını atmayın, gömmeyin. Ben çocuklarım büyüyene kadar sakladım evde. Sadece birinin göbek bağını caminin altına gömmüştüm, o da Kur'an'ı ezberler.

Benim annem 14 yaşında evlendi. Babam da evlendiğinde 25 yaşındaydı. 15 yaşındaki ablam kocaya kaçmıştı. Eskiden çok fakirlik vardı. Ekmek bile bulup yiyemedik. Para bulup kıyafet alamazdık, yiyecek alamazdık. Geçen bir olay yaşadım, anlatayım onu size. Eskiden yırtıldıkça yama yapardık. Elbise giyiniyordum, koluna yama vurduğum, gelinim kızdı bana. Dedi ki; "Anne neden yama vuruyorsun, niye onu giyiniyorsun." Dedim ki; "Yırtık olsaydı giyemezdim onu. Kızım iğne ipliği kaybetme, biz neler çekmişiz. Yokluğu bilen kıymet bilir, yokluğu bilmeyen kıymet de bilmez." Çok şükür şimdi var ama yine de fuzuli masraf etmiyorum.

- **Fatma Meral:** Her taraftan yokluk çektik. Yalın ayak gezerdik, şimdi de normal gezemiyorum.

- **Güleler Günay:** 15 sene boyunca 4 gelin beraber oturduk. Aralarında hiçbir tartışma olmadı. Evde birleştik, dedim onlara ki inekler benim, bu evin işi sizindir. Ev hanımı hepsi, çalışan yok. Oğlanlarım nazlıydılar, onlara her şeyi yediremezdim. En büyüğünü 15 günlükken yaylaya çıkardım orada salıncak yaptım sallıyordum. Eskiden beşik mi vardı sanki. Birini sepete koyardım diğerini kucağıma. O sıralarda eşim askerdeydi. Gelinlerime derdim ki; bir gün sen yapacaksın yemekleri, bir gün sen, bir gün diğeri... Misafır geldiği zaman biri diğerine yardım ederdi. Sonra ikişer üçer tane ev yaptılar, ayrıldılar birer birer.

- **Hiç gitmediniz mi okula?**

- **Güleler Günay:** İştten sebep annem beni okula vermedi.

- **Fatma Meral:** Okul nerede vardı ki, benim zamanımda okul bile yoktu.

- **Güleler Günay:** Benim zamanımda vardı, ablamın yerine beni verdiler. 1 ay gittim sadece, sonra okuldan aldılar. Biz boş zaman geçirmezdik, mısır ederdik, bağ bahçe ekerdik.

- **Fatma Meral:** Eskiden turşu, lahana yerdik. Değirmende mısır ekmeği öğütür yapardık. Fasulyeyi pişirir turşu yapardık. Peklide pişirirdik. Pekli demek çamurdan yapılan büyük güveç kabı, tencere gibi. İki kot (ölçü) alırdı. Kovalar var şimdi, onlarla unu ölçerdik, peklileri zincire asardık. Kazan vardı, un koyardık pişirirdik onu hamsikoli ile beraber. Çay içemezdik, şeker yoktu. Yoğurt tiftisi yapardık. O çok güzel olurdu, onu bir yesen de görse ne kadar güzel olduğunu.

- **Güleler Günay:** Her şeyi kendimiz yapardık. Zaten para da yoktu, sadece inek beslerdik. Fazla inek beslerdik ki icabında onu satar şeker alırdık, zeytin alırdık. Meyvemiz, sebzemiz zaten bahçede yetişiyordu.

- **Fatma Meral:** Bizim bakkalımız sığırdı ☺

- **Güleler Teyze, Fatma Teyzenin gelinliği olmamış, giyinmemiş. Siz gelinlik giyindiniz mi?**

- **Güleler Günay:** Ben gelinlik giyindim ama kendim diktim.

- **Fatma Meral:** Kendi dikti, kendi giydi da. Ben dikemedim, giyinemedim. O zamanlar gelinlik nerede bulacaktık.

- **Güleser Günay:** Beni nişanladıklarında 3 ay babama görünmedim çünkü utanıyordum. Babamı özledim. Babam diyordu ki niye çıkmıyor karşıma diye. Ben 18 yaşında evlendim. Evimiz tek kapılıydı, bazen camdan çıkardım, aşağıya inerdim babama görünmemek için.

- **Fatma Meral:** Eskiden utanmak vardı, şimdi yok. Ben hiç nişanlı kalmadım hemen evlendirdiler beni. Maldan sebep verdiler beni Güleser.

- **Gençlere vermek istediğiniz tavsiyeler var mı?**

- **Güleser Günay:** Gençler bol bulup bol harcamasınlar, idare etsinler. Paralarını ellerinde tutup, öteye beriye savurmasınlar. İçkiye kumara vermesinler.

- **Kızlar için hayat şartları daha mı zordu?**

- **Güleser Günay:** Kızlar bir hata yapar, kötü insanlara inanıp peşine gider diye çok üstüne düşerlerdi. Sevmemekten değil, aslında çok sevip korumaktan. Annem bir saat verirdi bana, 10 dakika geç gitsem 10 dakikanın cezasını vereceksin derlerdi bana. Benim annem öyleydi. Bir akşam eniştemlerde idim, 10 dakika geç kalmıştım. Annem beni sopa ile bekliyordu dövme için. Annem bir kere bile güler yüz ile bakmamıştır bana. 4 kız kardeşime de aynı şekilde davranmıştır.

Şimdiki kızlar kocaya kaçıyorlar, sonra da duramıyorlar, anlaşıyorlar ve boşanıyorlar.

- **Fatma Meral:** Eskiden evden bir kere gelinlikle çıkardın.

- **Güleser Günay:** Adamın (eşin) ölse bile o evde yaşayacaksın.

- **Fatma Meral:** O evde çocuklarını büyüteceksin. Benim küçük oğlum 36 yaşında öldü. 3 tane yetim bıraktı. Biri 7, diğeri de 10 yaşındadır.

- **Güleser Günay:** Şimdiki kızlar nazlı, elektrik süpürgesi var, yavaş yavaş süpürüyorlar. Bizde çamaşır makinesi bile yoktu. Düğünümde bir ay kala annem bana derdi ki; “Eğilerek süpür, hareket etmen gerek.” 75 kg çay tamisini sırtıma alıp taşırdım. Şimdikiler yapamaz onu.

- **Ama siz doğal beslenirdiniz, daha dirayetli olurdunuz? Mesela hastaneye ne sıklıkla giderdiniz?**

- **Fatma Meral:** Eskiden hastalık yoktu ki, hastaneye hiç gitmedik.

- **Güleser Günay:** Ben sabah kahvaltısını mısır ekmeği ile yaparım. Hayatımda hiç dışarıdan alınan yoğurt yemedim. Benim bir yerim ağrısı Yasin’i okurum üflerim iyi olurum. Buna inanırım. Hevesli olunca Allah yardım ediyor.

- **Genelde zamanınızı nasıl geçiriyorsunuz?**

- **Fatma Meral:** Patik dokuyorum.

- **Güleser Günay:** İğne oyası yapıyorum.

- **Cumhurbaşkanımız da Rizeli, seviyor musunuz onu?**

- **Güleser Günay:** Cumhurbaşkanımızı çok seviyoruz.

- **Fatma Meral:** Bizimdir de yabancı değil hoş ☺

- **Güleser Günay:** Eyy gidi... Televizyonda görüyoruz, dualar ediyoruz. Allah başımızdan eksik etmesin.

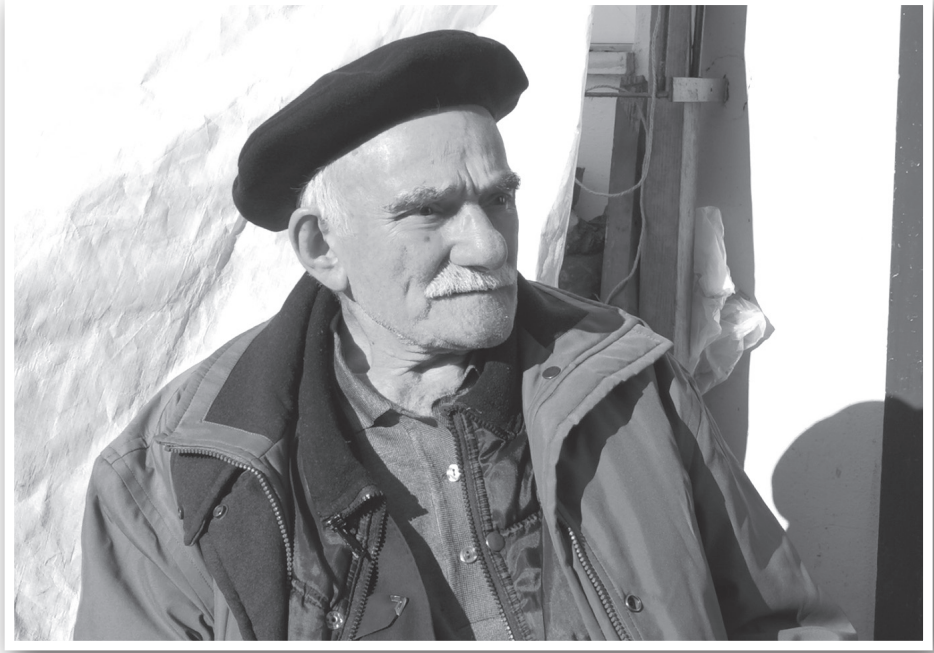
- **Çok teşekkür ederiz, çok eğlendik sizinle sohbet ederken, sağ olun!**

- Siz sağ olun. Biz de mutlu olduk, yine bekleriz.

Rize Eski Valilik Binası 1932

Adı Soyadı

Ömer LEVENT

Doğum Tarihi

1926

- Amcacım bize kendinizi tanıtır mısınız?

- **Ömer Levent:** Benim adım Ömer Levent. Kimlikte 1926 doğumluyum ama üç yaş küçük yazmışlar. Aslında 1923 doğumluyum. Biz 3 kardeşiz. Aslen Çayeli Büyükköylüyüz ama çarşıda büyüdük. Ahırımızda 3 ineğimiz vardı, inek besleyip süt satardık. 1'den 5. sınıfa kadar okula gittim. 13 yaşından sonra babam beni sanata, ayakkabıcılığa verdi çalışmam için.

Ayakkabıcıyım ben, ayakkabı yapıyordum. Çay fabrikasından emekli oldum. Aynı zamanda 70 senelik ziraatçıyım. Fidanlığım vardı, fidan yetiştiriyordum ama artık bıraktım, uşak yapıyor o işleri.

Bu İkinci Dünya Savaşı olduğu zamanlarda ben askerdim. Askerliğimi Erzurum'da yaptım, 4 sene boyunca topçuydum. Biz harbe girmedik. Yani biz dediğim 2. Top Alayı olarak harbe girmedik fakat girenler vardı.

Atatürk zamanında bizim alayın önündeki mezarlıkları açıp hep çıkarttılar. Ağzılarında bir tane bile eksik diş yok, hepsi genç...

- O halde Atatürk'ü gördünüz siz, değil mi?

- **Ömer Levent:** Atatürk'ün elini öpmüşüm ben. Mataracı Mehmet Efendi vardı, onun evine geldi. Atatürk gördü beni, "Bu kim?" dedi. Mataracı da dedi ki; "Bu bizdendir." Atatürk eğildi öptü beni. Ben o zamanlar 11-12 yaşlarındaydım. Gözü aç biri değildim çünkü çarşıda büyümüşüm.

Atatürk İstanbul'da yaşardı. Mataracı, gider alır getirirdi onu Rize'ye. Selamlığı vardı, orada 15-20 gün kalırdı sonra biner gemiye giderdi. O zamanlar bu denizde vapurlar işlerdi ama şimdi hiç yok. Şimdi arabalar var.

- Geçim konusunda pek bir sıkıntı yaşamadınız değil mi?

- **Ömer Levent:** Bizim durumumuz iyiydi çok şükür, pek yokluk çekmedik. Babam pek buralarda kalmazdı. Samsun'da Mehmet vardı, halasının oğlu, onun yanına giderdi. Ben üç yaşındayken geldi beni nüfusa kaydetti. Benim doğum arkadaşlarım, yaşıtılarım 3. sınıfa giderken ben daha yeni 1. sınıfı okuyordum.

1'den 5'e kadar sınıf temsilciliği yaptım. Öğretmene dedim ki bir de başka bir arkadaşı yapalım. Dedi ki; "Yok sen yap, senin bıyıkların belli oluyor, beni uğraştırmayın." ☺

- **Eşinizle nasıl tanıştınız, nasıl evlendiniz?**

- **Ömer Levent:** Eşim Kopuzlardandır, görücü usulü ile evlendik. Eşimin halası benim dükkâna gelir giderdi. Çünkü onun da akrabasının dükkânı vardı, yakın olduğu için beni de görürdü. Öyle bir gün söylediler işte... Allah nasip etti, oldu. Düğünümü yaptım ama çok utandım, dağın sırtına çıktım.

- **Evlendiniz diye mi utanıp dağa çıktınız?**

- **Ömer Levent:** Bizde utanmak vardı, hayâ vardı. Şimdi öyle bir şey yok. Şimdikiler evleniyor, resim çekiyor, ne bileyim benim hoşuma gitmiyor.

- **Peki, düğünlere gider miydiniz siz?**

- **Ömer Levent:** Yok, ben sevmem öyle şeyleri. Ben gece gündüz çalışırdım. Mesela gece 12'ye kadar çalıştığım olmuştur, o yüzden çok az gittim düğünlere...

Hep derlerdi ki; "Ekmekçiler Mahallesinde Ömer Levent adında biri var. Bir gidin de görün büyüğe karşı ne kadar saygılı, küçüğe karşı ne kadar sevgilidir. Çok iyi bir delikanlıdır." derlerdi. Yani ben kendimi methetmiyorum ama konuşulanlar böyleydi. Ben kendimden 20 yaş büyük olan insanlarla masaya oturur dertleşirdim.

- **Atma türkü bilmez misiniz hiç?**

- **Ömer Levent:** Atma türkü ben bilmem ama çok söylerlerdi. Hem kızlar söyler hem de erkekler söyler sevdalık ederlerdi. Ben bilseydim ben de atar sevdalık ederdim. Benim 9 tane sevdam vardı. Düğünlerde ben susayıp su istediğimde 3-4 bardak su gelirdi. Bir yudum su ondan, bir yudum su bundan içerdim. ☺

Ben askere bekâr gittim. Çünkü subaylar, komutanlar kızar veya küfür ederlerse kaldıramazdım. Askerliğimi yaptım geldim ondan sonra evlendim. Eşim sizlere ömür, 12-13 sene önce kaybettim onu.

Başınız sağ olsun Ömer Amcacım, sohbetiniz için teşekkürler.

Çamlıbel Mahallesi tarafından Çarşı Mahallesinin görünüşü 1928

Adı Soyadı

Arslan GİRİT

Doğum Tarihi

1927

- **Arslan Amca bize kendinizden bahseder misiniz?**

- **Arslan Girit:** 1927 doğumluyum. Memleket; Çayeli- Limanköy. 3 oğlum, 5 kızım olmak üzere 8 çocuğum var. Ben Çaykur fabrikalarında yıllarca sendi-ka başkanlığı yaptım. Orda büyüdüm diyebilirim. Boş zamanlarımda bir şeyler karalardım, yazardım, okurdum. Ben yazınca “güzel güzel” derlerdi ben de yazmaya devam ederdim. (Kara kaplı, şiirle dolu bir defter çıkardı)

- **Bu şiirlerin hepsini siz mi yazdınız Arslan Amca?**

- **Arslan Girit:** Evet, ben yazdım.

- **Tahsil durumunuz nedir?**

- **Arslan Girit:** Ortaokul 2. sınıftan sonra aldılar beni okuldan. Gurbetteydik. Üsküdar Paşabahçe okulundayken annem geldi, seni okutamayacağız oğlum, paramız yok dedi ve öğretmenlerin ısrarlarına rağmen aldılar beni okuldan. Öğretmenlerin; yapmayın, etmeyin, almayın demelerine rağmen ayırdılar beni okulumdan. 50-55 yaşlarında bir öğretmen vardı. Derdi ki; “Hepiniz okuyacaksınız diye bir şey yok. Fakat size bir ağabey nasihati vereyim. Yerlerde gördüğünüz kâğıtları kirli olsa bile alın, okuyun. Bu şekilde kopmayın okumaktan.” Ben de tam olarak aynısını yaptım diyemesem de diğerlerinden iyi yaptım.

...

Mesela ben bir fabrikada işçi temsilcisiyken, fabrika müdürü belinde tabanca ile gezerdi. İşçiler dediler ki: “Neden yazmıyorsun bu durum için bir şeyler?” Ben de yazdım, görevden aldılar onu. Utandım ama hak etmişti. Şiir şöyle idi;

“HERKES KENDİNİ YOKLASIN”

Belinde tabanca, masanda kalem
Müdürlük bu mudur, bu nasıl âlem?
Dermanım kalmadı haline gülem
Gel etme eyleme uy bu düzene,

Dudağında küfür, yakanda rozet
Olur mu a dostum böyle rezalet?
Bağdaşır mı tahsile böyle bir halet?
Gel etme eyleme uy bu düzene,

İşçi sever ise hem sever seni
Sev seni seveni sözü değil ki yeri
Alırlar altundan sandalyeni
Etme eyleme uy bu düzene,

Müdürsün elbette tasarrufun var
Hem öyle bir müdür ki makam sana dar
İcraatın inan bizim için ar
Gel etme, eyleme uy bu düzene,

İdare ettiğin bil ki insandır
İdrakini değil nefsinin kandır
İnsanı yücelten asil izandır
Gel etme eyleme uy bu düzene.

Bunu yazdım, o da bir şey diyemedi. Gitti gurbete 10 ay kaldı tekrar geldi. Çantası elinde bir şekilde geldi yanıma ve baktı bana, gülümsedik. Sarıldık falan, dedim böyle... Yapacak bir şey yok!

- **Bu defterde çocukluğunuzdan itibaren yazdığınız şiirlerin hepsi var değil mi?**

- **Arslan Girit:** -Evet, benim küçüklüğümde itibaren yazdıklarım var burada. Yetim kaldık, küçük kardeşlerimin başında ben vardım. Annem ve baba-annem de vardı. Annem, Allah rahmet eylesin, yeri geldi baba oldu bize. Yeri geldi ben kardeşlerime anne oldum. Bu şekilde geçindik, geldik meydana çok şükür. Bir yandan da yazmayı bırakmadım. Öyle oldu ki dergilere veya sendika dergilerine makale ve şiirler yazdım. Bir ara rahatsızlanmıştım, ölümden korkuyordum, onun için bile yazdım.

- **Şiirlerinizin konusu genelde nedir? Ne üzerine yazardınız?**

- **Arslan Girit:** Çalışanların, onları yönetenlerin çektiklerini hiciv tarzında yazardım. Eşim Mekke'ye gittiğinde, ondan ayrı kalınca özlem içerikli birçok şiir yazdım. Üzüldüğüm bir şeyi veya anlatmak istediğim bir şeyi şiir olarak yazıp duygularımı o şekilde ifade ederdim. Kızım doğduğu zaman ben gurbet-neydim, kızıma yazdım. Bir yabancı kadın vardı; "Bana bir şiir yaz" dedi. Ben de ne yazacağım ona! ☺

"Şiir yazmak duygu ister, aşk ister.

Âşıklar var; Yunus, Mevlana gibi yanar içten.

Âşıktır, se vdalıdır Hakk'a.

Benim yazdıklarım şiir değil, hiçtir!"

Dedim geçtim kenara. ☺

Ben şu an Türkçeyi çok güzel konuşurum. Üsküdar'da ortaokula giderken çocuklar benimle alay ettiler: "Sesini inceltmiyorsun, Karadeniz şivesiyle konuşuyorsun" diye. Ben de kızdım onlara, birine bir tokat vurdum, ağladı. Sonra bizi öğretmenlere götürdüler. Anlattık böyle böyle diye. Öğretmenler bana hak verdi, ona kızdılar.

01.09.1964 tarihinde yazdığım bir şiir var. Bu yıllarda müstahsil (üretici) ile kurum arasında 2,5-3,5 yaprak tartışması vardı. Müstahsilin büyük yaprak vermek için her yola başvurması, siyasi yolları zorlaması, çaycılığımızda olumsuz bir gidişti. Bu şiirim o hava içerisinde yazılmıştır:

ÇAYIN İSTİKBALİ HAKKINDA

Müstahsilin derdi, çayın tarifi
Bunun için arar gerçek arifi
Bilmez ki bu dava bununla bitmez,
Bulup getirsen de mutasarrıfı

Bu milli servettir kardeşim Ali
Değer kazanmalı Rize'nin malı
Eğer bir gün bu çay elden giderse
Düşün ki ne olur bizlerin hali,

Farzet ki hepimiz verdik kart yaprak
Bir müddet kâr verdi bize bu toprak
Zemin hazırlamaz isen eğer oğluna
Senden davacı olur yattığın toprak,

Çay ekimine madem tehdit yok
Çayımız fazladır içenimiz yok
Eğer çayımızı eller almazsa
Bakarsın derler ki bize fidan sök,

Kızma sakın bana, müstahsilim ben de
Gel bu işe demeyelim hep adam sende
Sonra zararını çekeriz Ali
Emin ol seninle beraber ben de

- **Rize'ye tekrar dönüş ne zaman oldu? Ve geçiminizi nasıl sağladınız?**

- **Arslan Girit:** Babam vefat edince, okuldan ayrılıp tekrar Rize'ye döndük. Fabrika'da çalışmaya başladım. İş kanununa göre işçi, kanundan yararlanarak

kendine bir temsilci seçer ve buna “İşçi Temsilcisi” denir. O İşçi Temsilcisi de işçilerinin haklarını korur. Ben İşçi Temsilcisi olduktan sonra İşçileri korumaktan başka bir şey yapmadım. Haklarını kimseye yedirmedim. Sandalyenin üzerine çıkardım derdim ki: “Çocuklar yemeklerinizi yiyin yalnız beni de iyi dinleyin. Kulaklarınız bende olsun.” derdim onlara. Yeni düzenlemelerle 1960 anayasasından gelen işçi sendika kurma hakkı vardı ve ben onlara onu söyledim. Oralara gidemeyen ve hakkını arayamayan çocuklar vardı. Ben onlara babalık yaptım. Allah rahmet eylesin, bir müdürüm vardı, ben çalışırken o içeride ağlardı. Çünkü onunla da paylaşırdım işçilerin sorunlarını, o da duygulanırdı. İşçiler benim oldu, o kadar sahiplenmiştim. Bir gazete vardı, İstanbul’dan geliyordu. İşçilerle ilgiliydi. O gazeteyi alıp okurdum onlara ve onları gelecek seneye hazırlardım. Tüm fabrika işçilerine giderdim. Ta Kemalpaşa’dan Giresun’a kadar, her gün giderdim avukatımla beraber. Biri haksızlığa uğramışsa onu alır getirirdim karakola, hakkını arardım. Çok duygusaldım yani... Oralarda sendika, işçi temsilcilerim vardı. Kemalpaşa, Hopa, Giresun vb. sendikaya bağlıydılar. Onlarla beraber hazırdım her zaman. Beni sendika başkanı yaptıktan sonra, 35 seneyi aşkın bir süre sendika başkanlığı yaptım ve hiç kimse bana rakip çıkmadı, asla çıkamazdı. Ben o halimle övünmüyordum fakat rakip çıkmayacak şekilde de adaletli davranırdım. Hiç kimseye bana oyunu ver demedim. Benim çalışma şeklim vardı ve adaletli, doğru, düzgün çalışırdım.

- Evliliğiniz nasıl oldu?

- **Arslan Girit:** Annem bana köyde kız arıyordu. 1950 Kasım ayının 26'sında askerliğimi bitirdim. 4 yıl boyunca hasret kaldığım babaannem, annem ve kardeşlerimi görmek için köye geldim. 1950'li yılların yazında tekrar gurbete dönme ihtiyacı hissettim. Köyde kaldığım zaman zarfında annemin beni evlendirmek istediğini sezmiştim. Ben gurbetteyken bana kız bulma çabasıydılar. Yazdıkları mektuplardan anlıyordum bunları. Daha sonra münasip bir kız buldular. Benden küçük olan kız kardeşim Fatma, mektupla bana bunları bildirirdi. Ben de bu gelişmelerdeki intibamı bir şiir olarak veya destan olarak yazıya dökerdim. Benim sorumluluklarım olduğu için 27 yaşında, geç evlendim. Çok zor günler geçirdik.

Annem birini görüyor, çok beğeniyor. Ben görmedim, duymadım, adını bile bilmiyorum! Kardeşlerim bana yazıyorlar; yüzü böyledir, şöyledir diye ama bir türlü adını yazmıyorlar. Sonra gurbetten evime döndüm, düğün yapacağız. Çarşafı üç tane kadın otobüste ve önde, biz de taksitle takip ediyoruz, gittik halamların evinin bahçesinde gelinle beraber fotoğraf çekildiler. Ben bir türlü yüzlerini göremiyorum ve halen tanımıyorum. Evleneceğim zaman gördüm, âşık oldum. Halen çok severim. Ona romantik şiirler yazardım, sabahları yastığının üzerine çiçekler koyar uyandırırdım, ellerini tutar şiirler okurdum.

Ben her zaman kötülükleri unuturum, kin tutmam. Yaptığım iyiliklerle de övünmem, yapım böyle! İnsanlardan da güler yüz, tatlı dil beklerim.

- Babasız büyüyüp, çalışıp ailenize bakmak zorunda kaldınız. Peki, bu dönemlerde tabi ki birçok şeyle uğraşmak zorunda kalmışsınızdır ama çektiğiniz en büyük sıkıntı ne oldu?

- **Arslan Girit:** Benim babam denizde öldü. Mısır taşırdı Samsun'a, Ordu'ya. Babam vefat ettiğinde ben 14 yaşındaydım ve bütün sorumluluk tamamen bana kaldı. Annem ağlar, babaannem ağlar, kardeşlerim ağlar, ben ağlardım. Düşünün, 14 yaşında bir delikanlı, evin yükünü almış, her mesuliyetini yüklenmiş, kardeşlerini okutuyor ve geçimini sağlıyor.

Çektiğim en büyük sıkıntı kardeşlerimden yana oldu. Okula gönderdim onları. Kız çocuklarım çoktu. (Kız kardeşlerinden bahsediyor) Çarşıya pazara pek göndermezdim. Çocuklar da sağ olsunlar uydular bana, hep dinlediler sözümü. Her zaman “Tamam ağabey, tamam baba” dediler. Büyüttüm ve evlendirdim onları.

Sendika başkanlığı yaptığım sıralarda para biriktirmeye başladım. Kızlarımla eğitimlerine önem verdim, onları medenileştirdim. Fatma’mı ve Selime’mi evlendirdim. 3-5 tane kızım vardı, onları evlendirdim.

Aslında biz çok varlıklı bir aileydik. Dedeler Rusya ile ticaret yapıyorlardı. Altını oraya götürüyorlardı ve paraya çeviriyorlardı. Bir gecede altınlar paraya çevrildi orada ve 1917’de Çarlık yıkıldığında bütün o çuvallarla paralar kaldı. Biz çocukluğumuzda o paralarla oynardık ve halen var. Ondan sonra büyük dede tabii oralarda kaldı. Benim babamın motoru vardı, karaya çıktıktan sonra kaza ile motorun altında kalıyor, eziliyor, ölüyor. Sonra ailenin yükü bana kalıyor işte. 14 yaşında sırtlıyorum her şeyi. Kardeşlerime baba oldum, büyüttüm hepsini evlendirdim.

- **Kızı:**-Benim babam çok zeki bir insandır. Eğer okusaymış mutlaka çok iyi yerlere gelirdi. Rize, İstanbul, Ankara’da kongreler olurdu ve hepsini çok güzel idare ederdi, çok çalışkandı.

- **Arslan Girit devam ediyor.**

- **Arslan Girit:** Ben Türk-iş delegesiydim. Ankara’daki büyük kongrelere hep beni çıkarırlardı, konuşmaları ben yapardım. Cenabı Allah bana öyle bir yetenek vermişti ki her şeyi yazıya dökebilirdim. Mesela ben gurbetteyken çocuklarım olurdu, bana mektup gelirdi ve hemen o duyguyla şiir yazardım. Yazılarıma her zaman şakayı da, hicvi de, sitemimi de dökerdim gerek yönetimi eleştirip gerek işçiyi savunurken. Benim birkaç kitabım-defterim var sandıkta. İçerisinde her şey var. Kongre konuşmaları var, babamın nasıl can verdiğine dair yazılarım, çektiğim zorluklar var. Ama okuyup ağladığım için onları kaldırdılar.

Çok duygusal bir insanım ben. Hissederim, görürüm, yaşarım, üzülürüm, neşelenirim ama acısını içimde yaşarım. Başkasının derdi ile dertlenir, üzüntüsü ile üzülür, sevincini de paylaşmak isterim. Bu yapımın kalp hastalığımda başlıca etken olduğunu da biliyorum. Ben kalp hastalığı çektim, bypass oldum. Hatta 90 yaşında ameliyat olduğumda doktorlar dişlerimin ana dişim olduğunu öğrenince dediler ki; “Sana ödül vermek gerek.” © Takma diş kullanmıyorum!

- Darbeler hakkında ne söylemek istersiniz? Mesela 1980 darbesinden hatırladıklarınız nelerdir?

- **Arslan Girit:** Biz Kenan Evren darbesinde ölümler bitti diye sevindik, çünkü sokağa çıkılmıyordu ve çok sıkışmıştık. Şimdi düşününce yanlış ama çok zor dönemlerden geçtik. Hiçbir darbe kabul edilemez. Hiçbir zaman darbeye demokrasiyi, hükümeti yok etmek doğru değildir. Dediğim gibi sağ-sol davaları vardı, üniversiteye giden çocuklar geri dönecek mi diye düşünüyorduk. Hâlbuki siyasetle işi olmayan, bilmeyen kişilerdi. Bizim tanıdığımız savcı, evine gidip vuruldu ve hiçbir suçu yoktu o çocuğun. Sokağa çıkma yasakları, her yerde sağcı mısın, solcu musun? diye sorular...

Özellikle 12 Eylül 1980 ihtilali sonrası sendikal düzenin yozlaştırılması, Türk işçisinin sesinin kısılması yolundaki düzenleme ve tatbikatlardan duyduğum üzüntüleri dörtlüklerle dile getirmeye çalıştığım olurdu.

Yani ben hep yazarım, çizerim, okurum...

- Duygularınızı kaleme, kâğıda dökmeniz çok güzel. Bize zaman ayırdınız, çok teşekkür ederiz. Kapanışı Rizelilere yazdığınız şiirle yapalım mı?

- **Arslan Girit:** Ben teşekkür ederim, çok memnun oldum.

RİZELİ

Müziği deli deli, sözleri hep nükteli
Bakışları öfkeli, öfkesi saman yeli
Boyu uzunca olur, burnu biraz bombeli
Tarifimizle çıktı meydana bir RİZELİ

Kızdırmaya hiç gelmez, tabancasında eli
Nereden bulur deme, hiç boş durmaz ki beli
Aşkına toz kondurmaz baksan zır deli
Tarifimizle çıktı meydana bir RİZELİ

Kendine has şivesi, gerçekten hoştur dili
Yıllar önce geçmiştir, hayatı çok çileli
Ona bir merhabanın hayatıdır bedeli
Tarifimizle çıktı meydana bir RİZELİ

Düşenle dost gibidir, açık olur hep eli
Daima güven ona, dost için olur deli
Her türlü ilişkide herkesten çok güvenli
Tarifimizle çıktı meydana bir RİZELİ

Çalıştığı her yerde liderliktir emeli
Okumak onun için her şeyden çok önemli
Her önemli meslekte muhakkak vardır yeri
Tarifimizle çıktı meydana bir RİZELİ

Armatördür, kaptandır, denizi dolu deli
Her limanda bırakır gönlündeki bir teli
Çünkü onun gönlünden eksik olmaz sevgili
Tarifimizle çıktı meydana bir RİZELİ

İnşaatçısına sor, der ki İkizdereli
Fıncısına sorsan der ki ben mi? Çayeli!
En kral pastacıya desen, der ki Hemşinli
Bu tanıttıklarımın hepsi bizim RİZELİ

Rizeliyi tarife başka neler demeli
Yabancı olmayalım gurbetlerde gideli
Her yıl bir kez uğrayıp bolca hamsi yemeli
Yoksa Arslan sizlere demeyecek RİZELİ

20.02.1988

Arslan Girit ve Eşi

Adı Soyadı

Emine YILDIRIM

Doğum Tarihi

1927

- **Emine Teyze nasılsınız? Sizi biraz tanıyabilir miyiz?**

- **Emine Yıldırım:** Sizi gördüm daha iyi oldum sağ olun, hoş geldiniz. Aslen Rize Merkeze bağlı Kurtuluş Köyü'ndenim. 1927 doğumluyum. Eşim vefat etti.

- **Allah rahmet eylesin. Bugünlere kadar nasıl geldiniz, neler yaptınız?**

- **Emine Yıldırım:** 6 tane çocuğum var. 4 erkek, 2 kız. Bir oğlum vefat etti 10 sene önce. Eşim de hastaydı, oğlumun ölümünün üzüntüsüyle o da oğlumdan 1 hafta sonra vefat etti. Önceleri inşaat yapardı. Köydeki taş evlerin çoğunu eşim yapmıştır. Sonra bakkal dükkânı açtık. Şimdi de en küçük oğlumla beraber yaşıyorum. Diğer oğullarımın hepsi İstanbul'da yaşıyor. Yanımda kalan oğlumun iki çocuğu İstanbul'da üniversite okuyor, o yüzden onun da ailesi İstanbul'da yaşıyor. Ben 3 tane torunumun torununu gördüm.

- **Maşallah size! Çocukluğunuz nasıl geçti, bize anlatır mısınız?**

- **Emine Yıldırım:** İnek bakardım, çay toplardım. Çalışmayı çok severdim. Bekârlığımda mısır koçanını mısırla karıştırıp ekmek yapardık, ekmek fazla olsun diye. Babam iki evlilik yapmıştı, üvey annem bize yiyecek gönderirdi.

O zamanlar uçağın ne olduğunu bilmiyorduk. Gökten sesler gelince korkardık. Babam; "Korkmayın o tayyaredir" derdi. Bu nedir, neden tayyare deniyor diye merak ederdik. Sesleri duyunca tayyare geliyor diye bağırır saklanırdık. Bir seferinde yine böyle ses duyduğumuzda ağabeyimle beraber çok korkup birbirimize sarılmış ve saklanmıştık. Saklandığımız yerde uyuya kalmıştık. Babam her yerde bizi arayıp zor bulmuştu.

- **Nasıl evlendiniz, görücü usulü mü?**

- **Emine Yıldırım:** Eşim yetim büyüdüğü için, benim de yaşım küçük olduğu için ailem beni vermek istemedi. Komşumuz yola kadar çıkıp odunları yığalım

diye beni iş yapmaya çağırıldı. Orada kaçırdılar beni. Tabi artık gidecek, kaçacak yerim yoktu, nereye gidecektim? ☺ Eşimle böyle evlendik. Evlendikten sonra İstanbul'a gittik. Eşim boğazda, kayıklarda çalıştı. Ev tutamadık, bir akrabamızın yanında kaldık. Çocuklarım da küçük olduğu için zorlandık, ben onları alıp Rize'ye döndüm.

İlk evlendiğimizde çok sıkıntılar çektik ama sonradan çok şükür durumumuz düzeldi. Rahmetli çok çalıştı, kimseye muhtaç etmedi. Ben de çok çalıştım. Deniz kenarına gider sepete çakıl yüklerdim sonra onları bir yere yığardım. İnşaat yapanlara satardım.

- **Taş mı toplayıp satıyordunuz?**

- **Emine Yıldırım:** Tabi ya! Para kazanmak için... Sonra hayvanlara bakardım, sabahtan akşama kadar çay toplardım, çok az yemek yedim. Akşam geldik eve kim verecek sana yemek? Yemek var mı? Çocuklar da acıkmış olurdu, yorgun argın hemen yemek yapardım. Bugünlere gelebilmek için çok çalıştım, şimdi merak ediyorum ne zaman bitecek bu ömrüm diye. Allah bir ömür vermiş, ne zaman biteceği belli değil. Her şeyin hayırlısı, öyle böyle bugünlere kadar geldik.

- **Çok şükür iyi görünüyorsunuz.**

- **Emine Yıldırım:** Ne edelim evladım. Yaşım bitmiş ama kendim dururum. Allah düşürmedi beni, yavaş yavaş işlerimi yaparım. Dışarıya çıkmıyorum, merdivenden aşağı inmem için birinin koluma girip indirmesi lazım. Doktora gitmem gerekince 2 kişi koluma girip götürüyor. Kendi başıma gezemiyorum. Bakıcım var şimdi, o yapar işlerimi.

- **Okula gittiniz mi?**

- **Emine Yıldırım:** Hiç okula gitmedim, okuma yazmam yoktur ama eşimin bakkalında uzun süre çalıştığım için paraları saymayı öğrenmiştim.

- Eskiden düğünler nasıl olurdu, adetler nasıldı?

- **Emine Yıldırım:** Bir kıyafet ile üç kişi aynı düğüne giderdik. Birisi giyinirdi, gidip gelir sonra diğerleri giyip giderlerdi sırayla. Bir ayakkabıyı da üç dört kişi giyinirdi. Düğünden geldikten sonra kaldırırdık saklardık eskimesin diye. Bana düğünümde gelinlik alınmadı o yüzden gelinlik giyinmedim. Bir elbise alındı onu giyindim.

Takılar emanet takılırdı. Kaçıp gelenlere, dosta düşmana karşı emanet takı alınıp takılırdı. Sonra gelinden alınırken zor olurdu, gelin çok üzülürdü. Yine de o zamanki düğünler daha güzeldi. 1 hafta önceden düğünler başlardı. Eşyaları duvarlara asarlardı 3 gün boyunca asılı kalırdı. Sarmalar sarardık, toplanır bohçalar hazırlardık. Atma türküler söylenirdi. O zamanlar her şey daha güzeldi, çok eğlenirdik. Düğün salonları falan da yoktu. Şimdi gidiyorlar salona 2-3 saate düğün yapılıp bitiyor.

- Eviniz ayrı mıydı yoksa aynı eve mi gittiniz evlenince?

- **Emine Yıldırım:** Kayınlarımla, kayınvalidemle hep aynı evin içinde kaldık. Geç kalmamak için gün ağarmadan kalkardım, güneş doğar da kalkarsam kayınvalidem, büyüklerim laf söyler diye. Bir gece uyandım ay çok parlak, gün doğmuş sandım ve değirmene mısır öğütmeye gittim. Mısır öğütüyorum, bakıyorum halen güneş doğmadı. Dedim ki; herhalde ben çok erken geldim, güneşin doğmasına daha var. Bu sefer de korkmaya başladım, hemen eve koştum. Meğer gece yarısıymış ☺

Sabahtan lahananın içine mısır ekmeği doğrar onu yerdik, lohtiko denir adına. Şimdiki nesil lohtikonun ne olduğunu bile bilmez. Her şey eskiden daha doğaldı. Her şey değişiyor, iyi mi kötü mü bilmiyorum.

- Eskiden yokluk vardı ama her şey daha değerliydi.

- **Emine Yıldırım:** Az kullanıp, idare etmeyi bileceksin. O yüzden ben, şimdi bile her şeyden tasarruf etmeye çalışırım. Her şeyi idareli kullanırım, tuvalet kâğıdını bile! Şimdikiler hiçbir şeyin kıymetini bilmiyor, bir çorabı yırtulsa hemen çöpe atarlar. Ben yama yapardım çoraplarıma. Yoktu o zamanlar neyle alacaktık? Şimdi küçük çocuklara bile ne alırsan al, hiçbir şeyin kıymetini bil-

miyorlar. Çocuk istemeden oyuncak alıyorlar, ben çocuklarıma bir bez bebek bile almadım! Şimdikilerde “yok” diye bir şey yok. Cenabı-ı Allah kimseyi darlatmasın, herkesin gönlündekini hayırlıysa versin.

- **Maşallah sağlığımız da iyi, yaşınız da iyi. Size göre uzun yaşamın sırrı nedir?**

- **Emine Yıldırım:** Her şeyin vitaminini alırım. Yemek ayırt etmem. 20 senedir her akşam yoğurt yerim ya da ayran içerim. Onu yemeden uyuyamam. Doktora gittim tansiyonum var, şekerim var. Bana, tuzlu yemeyeceksin, şekerli yemeyeceksin dedi. Her gece uyumadan iki kaşık yoğurt ye dedi, oradan bana alışkanlık olarak kaldı. Bir akşam yemesem uyuyamam.

- **Allah sağlık sıhhat versin size.**

- **Emine Yıldırım:** Bir ana on evlada bakar da, on evlat bir anaya bakamaz. Aslında bir tane olması daha iyidir. Çünkü mecbur o bakacak başkası yok diye. Şimdi herkes kardeşine güveniyor. Yaşlılık için çalış ki rahatça evinde kalabilesin. Evladının evi ne kadar rahat olursa olsun kendi evinde kalmak istiyor insan. En çok evinde rahat edebiliyorsun. Beni götürmek istiyorlar İstanbul’a ama ben İstanbul’da kalamıyorum. Paran da varsa baktır kendine, görmek isteyen gelsin evinde ziyaret etsin seni. Ben şimdi evimde kalıyorum, bakıcım var, bana bakıyor. En güzeli böyle. Allah kimseyi kimseye muhtaç etmesin.

- **Âmin! Biz de geliriz arada bir ziyaretinize ☺**

- **Emine Yıldırım:** Gelin tabi, çok sevinirim. Evde bir ses, bir nefes olması çok güzel. Allah razı olsun.

Rize Belediye (Memişağa) Parkı'nın ilk düzenlenmesi 1934

Adı Soyadı

Nezafet DEMİRCİ

Doğum Tarihi

1928

- Çocukluğunuzdan itibaren hatırladıklarınızı, yaşadıklarınızı anlatır mısınız? Okula gittiniz mi?

- **Nezaket Demirci:** 1928, Merkez İslampaşa doğumluyum. Okula gitmedim. Benim zamanımda okul yok idi. Kardeşim biraz okumuştı, o bize öğretti biraz. Onun sayesinde biraz biliyorum yoksa okula gitmedim hiç. Oyun oynardık, bazen giderdik bahçemiz var idi ateş yakardık. Kırmızı çamurdan pilaki ederdim ben. Onda ekmek eder, pişirirdim. Bir de yanına çorba gibi bir şey yapardık. Bir sürü millet, hep beraber toplanır açar soframızı yerdik. Çocukluğumuz böyle geçti. Kırmızı çamurdan yığın ederdik sonra onu kuruturduk, kendi pilakimizi kendimiz yapardık. Pilaki almak lükstü, onu herkes alamazdı. Biz de kendimiz yapardık, o zamanlar 10 yaşlarındaydım. Biz 7 kardeştik, bizim yanımda amcamın çocukları vardı, yetim 2 oğlan 1 kız, babam gitti onları da topladı getirdi. Hep beraber kaldık. Babam balıkçıydı, Mahmut Ağanın kayığındaydı. Balık, hamsi tutup gelir satardılar. İpsiz Recep'i tanırdı babam, ablamın kaynatasıydı ama ben görmedim, hatırlamıyorum. Büyüklerimiz otururdular anlatırdılar harp etti diye, biz de dinlerdik.

- Çay Rize'ye gelmeden önce neler yapardınız, nasıl geçinirdiniz?

- **Nezaket Demirci:** Çay gelmeden önce inek bakılırdı. Yapabilen 2-3 tane yapardı. Gücü olmayan 1 tane yapardı, onunla geçinirdik. Elbise alamazdık, para olmazdı. Ancak yiyecek alacak para olurdu. İnekten ederdik yağ, ederdik minci, peynir. Düşünlere giderken birinde ayakkabı olmasa, olana gidip der ki: "Ayakkabımı bana verebilir misin? Bugün düğüne gideceğim." diye. O da düğüne gidecekse veremezdi. Ekmek alamıyorduk çünkü bir sürü millet vardı. Alıyoruz 3-4 tane ekmek ama yetmiyordu karne, kıtlık zamanıydı. Babamın parası var ama ekmek alamıyoruz, ekmek yok. Karneyle alabiliyorduk. Babam otururdu masaya, biz yiyoruz babam bize bakıp ağlıyor. "Baba niye ağlıyorsun" dedim? "Kızım niye ağlıyorum biliyor musun? Param duruyor cebimde, ekmek alıp da yavrularıma yediremiyorum." dedi. "Bundan büyük iş var mıydı?" dedi. Onun üzerine sabahtan gitti muhtarın yanına, dedi ki "Muhtar, ben sabilerime ekmek alamıyorum, sinirimden ağladım. Ekmek alıp da doyuramıyorum yavrularımı!"

dedi. “Benim ölmüş 2 kızım var, nüfusta sağ görünüyorlar onlara karne çıkartabilir misin?” dedi. Muhtar da çıkartırım dedi. Çıkarttı onlara karne, ben gittim ekmek almaya, getirdim bolca ekmek yedik. Allah o muhtardan razı olsun. Hala da ona dua ederim, nasıl etmeyeyim? O doyduğum aklıma gelir. Onu yaptı da bizi yedirdi. Yalı’ya inerdik ekmek almaya Âdem Ağanın fırını vardı. Bir de başka bir yerden kumanya alırdı babam, onları sepete doldurur gelirdi. Araba yolu yeni geldi, o zaman araba yolu yoktu. Yürüyerek gider gelirdik.

- Düğünler, eğlenceler nasıl olurdu?

- **Nezaket Demirci:** 3-4 gün düğün olurdu. Tahtadan set ederlerdi, onlara oturduk horonu seyrederdik. Karşı beri türkü atardılar. O bırakırdı öbürü atardı.

Şimdi böyle biz anlatıyoruz ama bizden önce de büyüklerimiz anlatırdı. Annem derdi ki: “Siz çok tez geldiniz dünyaya her şeyi bulup yiyorsunuz, biz hiçbir şey bulamadık. Biz çok eziyet çektik. Ekmek nedir? Biz onu hiç yiyemedik.” derdi. Arpayı ekerdiler, buğday da değil arpa! Onu kuruturdular, giderdiler deremene (değirmen), arpayla ekmek ederler yerdiler. O el deremeninde o kadar mısır çekmişim ki anlatamam sana. O külfet (zorluk) ile 7-8 kişiye bakmışım ben! Her sabah namazı kalkardık annem pileki yoğururdu. Onu, büyük bir süzgecimiz vardı oraya koyup yapardı öğleye kadar pişerdi. Büyük sinimiz vardı vururdu onu siniye, haydi gelin kim varsa etrafta çoluk çocuk; senin, benim, onun... Annem toplardı herkesi. Minciye koyardı, yağı koyardı içine, oradan batırırdık yerdik. Sonra çekerdik bir süzgeç daha, onu da akşam yerdik. Öteki türlü yetiştiremezdik ki. Böyle bir dünya geçirdik.

2 kız kardeşim tifodan öldü, hiç bilinmedi. Yalı’da doktor vardı giderdiler ona derdiler; “Benim kızım çok hasta!” Gelirdi, muayene ederdi ve “Bu, hastalığı aldı hiçbir şey fayda edemez ona” derdi. Bir hafta sonra öldü. Şimdi gidiyorum doktora, bana diyor ki; şuran tıkanmış, şöyle olmuş, her şeyi biliyorlar. Allah’ım sana çok şükür olsun. O zamanki doktorlar kendileri ilaç yapardı. 5-11 çay içirin derdiler. Ölürsa ölür, ölmezse kalırdı işte. 2 kız kardeşim, yani ablalarım peş peşe öldü. Şu anda bir tanesinin kimliğini ben kullanıyorum. Kimlikte adım Rıfkiye’dir, ablamın kimliği olduğu için ama Nezafet derler bana. Ablam ağaca çıkmıştı bir şey toplamaya, orda vurdu ona tifo, ağacın dalına sarılmış kalmıştı öyle. Bir hafta yaşadı ondan sonra öldü. Bu dünya böyle!

Evlerimiz tahtadandı, karşıdan baksan milleti görürdün. Kışın evin o boşluklarını hep tıkdık. Sobayı yakardık, odunumuz çoktu. Bizim çok aramız vardı. Giderdim, keserdim, yığardım ben. Hiç kimse benim işimi edemezdi. O zaman ayakkabı da yoktu ayaklarımızda. Ben giderdim Süleyman Dayı vardı, karı-koca ihtiyarlar, onların büyük testilerini alır 3 kilometreden fazla yol gidip su getirirdim. Kar dize kadar, ayakkabı yok, gider gelir ayaklarımı ateşte ısıtır bir sefer daha yapardım. O testileri onlara bırakır giderdim. Ben çok dua aldım, o dualar sayesinde yaşıyorum şu an. Dua alın! Millete eliniz açık olsun, verin!

- O zaman yardımlaşmalar nasıl olurdu?

- **Nezaket Demirci:** Ne verecekti sana, onun da yoktu ki! Yaptıkları ancak kendisine yetiyordu ama imece usulü çok vardı. 15-20 gün başkasının bahçesini kazardık. Ta uzaklara yaya gider; mısır, kabak, hıyar ederdik. Arkamız dolu giderdik, pazarda hıyar satardık. Bir Fadime Abla vardı, o arkasına katardı beni, onun arkasından giderdim, rahmet olsun ruhuna. Ailem derdi ki: “Fadime ablan yarın çarşıya gidecek, sen de hıyarları topla onunla git de sat para al, eve bir şeyler al gel.” Tabi inekten yağımız, sütümüz vardı. Olmayan şeyleri de çarşıdan alırdık.

- Düğününüz nasıl oldu?

- **Nezaket Demirci:** Teyzemin oğlu beni çocukluktan beri seviyordu. Ben kızardım, kovardım onu. Çünkü sevmiyordum onu. Diyorlardı ki bana, İsmet seni seviyor diye, kızardım onlara, demeyin bana onu derdim. Öyle derken kandırdı beni. Dediler ki: “Onun gibi uşak hiçbir yerde bulamazsın, işine sadık, evi var.” Bir katlıydı ev ve tuvaleti de dışarıdaydı. Ben de dedim ki: “Benim bir şartım var, dediğimi yerine getirirse alırım onu, yoksa almam onu.” Nedir diye sordular. “Evi bir kat daha çıkaracak, üstüne bir ev yapacak bana. Onu yaparsa, isterse bir sene sonra ya da isterse iki sene sonra alsın, ben beklerim onu.” dedim. “Alt katta gelin olmam!” dedim, orada kaynanamlarla yaşayacaktım çünkü. Eşim de dedi ki: “isterse 5 kat çıkartayım yeter ki beni alsın.” dedi. Evi çabucak bitirdi. Taşlıdere’de fabrikada müdür idi. O fabrikadaki işçileri sardı oraya, ustaları getirdi ev hemen oldu. Ben birkaç sene daha duracaktım hemen evlenmeyecektim ki dedim © Neyse, ev olduktan sonra evlendik. Zavallım hasta oldu 75 yaşında öldü.

Eşim bekârken, İzmir’de balıkçılık yapıyordu. İzmir’den mektup yazıyordu bana, telefon yoktu. 15-20 gün sonra gelirdi mektup ve bana okunurdu. “Ben ne getireyim ona, ben geleceğim evleneceğiz” yazmış. Dedim ki “Hiçbir şey getirmesin bana onun hiçbir şeyi lazım değil!” dedim. Onun üzerine çıktı geldi neler neler getirdi. Çorap mı istersin, başka bir şey mi istersin, hazırlamış bir koli eşya, anasıyla beraber geldi bize. Dedi ki “ben bunları sana getirdim.” Ben de: “Al da git, bana lazım değil bir şey.” dedim ona. Onları bıraktılar çıkıp gittiler. Babam anam istiyordu. Çünkü iyi çocuktu hiçbir yere baş vermez, çalışır, başka kızların peşine gitmezdi. Öyle bir çocuktu. Ben o zaman 21 yaşındaydım. O da benden 3 yaş küçüktü. Neyse evlendik, düğünümüz oldu. O ev de yapıldı, çıktık oraya oturduk her şeyiyle, bir darlık sıkıntı çekmedim. Allah çekirtmesin hiç kimseye. Eskiden çok çekmiş idik tabi. Sıkıntı çekmeyen kimse yok ki. Torunumun düğününü görüp bir de horon etsem, istediğim odur.

- Ailevi ilişkileriniz nasıldı? Mesela anne-babaya yaklaşım?

- *Nezakat Demirci*: Büyüklerimize çok saygılıydık. Şimdikilerin binde biri öyledir ama diğerlerinde ne saygısı! Saygı kalkmış, ar bitmiş. O vakitler, biz ne giyelim de kollarımız görünmesin, boğazımız görünmesin diye düşünürdük. Babam giderdi elbise alırdı bize, derdi ki “Ben bunları size aldım, kumaşını fazla aldım ki boyu ayağınıza kadar olsun, kollarınız kısa olmasın.” Bir gün yine aldım elbise kumaşını, gittim dedim ki: “Nadire Abla, ben kısa kollu hiç giyemedim, bunu kısa kollu yap ne olacak ki?” dedim. Olsun kızım dedi. Keşke yaptırmasaydım öyle. Yaptırdım onu geldim eve. Babam dedi ki yeni entariliğinizi giyin. Ben giyip gidemiyorum babamın yanına, kolu kısa. Nasıl gideceğim böyle! Diyecek bana sen onu niye öyle ettin, ben sana fazla fazla aldım da kolunu niçin açık ettin? Ben ne diyeceğim ona? Durup, utanacağım. Dedim “Baba ben daha entarimi almadım terziden, çok sıra vardı onu dikmedi. Dikince giyerim de görürsün” dedim. İyi öyleyse dedi. O günü geçtik, öbür günü geçtik. Soruyor: “Entari daha dikilmedi mi kızım?” Gittim terzi Nadire Ablaya dedim ben yıkıldım! Ne oldu dedi? Babam entariyi giy diyor bana kolu kısa ben nasıl gideceğim öyle yanına? Ben gidemem babamın yanına, ben ne edeceğim dedim. Fazla kumaş varsa ekleyelim entariye de edelim kol dedim. Dedi ki, öyle sonradan kol eklenir mi? Giy öyle git babanın yanına, bir şey demez sana. Geldim giyindim, girdim yanına. Bir baktı bana dedi ki: “Bu nedir kızım? Ben sana

fazla aldım bezi eksik almadım ki kolunu niye ettin kısa” dedi. Ben de dedim ki: “Baba nerde giyeceğim bunu, bir paltom var giyerim üstüne kolumu gösterecek değilim ki” dedim. Dedi ki: “Yok bu olmadı, sen bunu nasıl ettin bana” dedi. “Öyleyse başka bir yama ekler kol ederim.” dedim ona. Velhasıl o elbiseyi hiç giymedim.

Arkadaşlarımızla bir araya gelince toplanırdık horon ederdik. Hep bizim avluya gelirlerdi, bizim avlumuz büyüktü. Anamı da çok severdiler hep orada toplanırdık, otururduk. Fırtına derlerdi anneme, bir anda kalkar her işini hızlı yapardı. Annem 12 yaşındayken evlenmiş babamla. Çünkü evvelden bekârsan askere alıyorlarmış 15 sene, evliysen almazlarmış. O zamanlar herkesi küçük evlendirmişler 15 sene gitmesinler diye. Babam da, anam da küçükmüş, vermişler birbirlerine. Anama oyun oynarken bakmaya gelmişler. Komşular da görmüş, o kıza mı geldiniz bakmaya diye şaşırılmışlar, o çok küçük demişler. Gelmişler eve oturmuşlar, konuşmuşlar. Demişler ki o küçükse oğlumuz da küçüktür. Ne olacak, olsun verelim onları birbirine. Gelmişler istemişler anamı. Annemin köyü Askoroz üstünde, derenin karşısındadır. O zaman yaya gidilirdi, uzaktı. Şimdi yakın arabayla gidiyorsun, her yer yakın. Allah’ım sana şükürler olsun.

- Eskiden sevdalıklar nasıldı, var mıydı?

- **Nezaket Demirci:** Uy hem de nasıl! Bir haber yollamak istesen sevdiğine, yazardın kâğıda, koyardın bir taşın altına, diğeri gelir alırdı o taşın altından ve okurdu. Ben eşimle hiç konuşmadım evlenmeden önce. Gelirdi eve, pencerenin altına, bana haber verirlerdi İsmet geldi diye. Ben de: “He tamam İsmet mi geldi? Otursun orada!” © Alırdım orağı, sepeti inerdim başka yere çimen etmeye. O zaman ar vardı kimsenin yanına gidip de konuşamazdın. Sevdalık vardı ama uzaktan... O ona derdi, öteki ona derdi, öyle birbirlerine ulaştırırlardı. Sevdalık böyle olurdu. Ben sevdalık etmedim ama eden çok idi. Kimseye de yardım etmedim. Ne edeceğim ona yardım! Alırsa birbirlerini alsınlar, almazsa yapacak bir şey yok!

- Cumhurbaşkanımızdan memnun musunuz, seviyor musunuz?

- **Nezaket Demirci:** Şimdi ortalık doldu, her şey oldu. Her zaman dua ediyorum ona, Allah yaşatsın onu, başımızdan eksik etmesin. Bu kadar yollar kimin

için oldu? Hastaneye giderdik, sabahtan gidip kuyruğa gireceksin ki alacaksın iki tane hap, gel eve yine ertesi gün git. Sabahtan girerdik sıraya ama ikindi gibi girebilirdik doktorumuzun yanına. Yazardı bize ilaç da içerdik. Şimdi öyle mi? Şimdi ben 2-3 doktora aynı gün gidiyorum, yaşlıyım diye sıra beklemek de yok. İlaça para vermek yok. Benim rahmetli eşim ameliyat olmuştu da o zamanın parasıyla 2 bin lira istediler bizden. Rahmetli kızım babamdan kıymetli mi dedi bileziğini bozdu da verdi. Şimdi ise doktor geliyor hasta olduğun yere, sen gidemezsen eğer.

- Camiye gider miydiniz?

- **Nezaket Demirci:** Camilere giderdik rey atmaya. Şimdi yakınımnda cami yok. Bize Sabriye abla verdi ders, ne hafızlar çıkarttı. Allah yaşatsın onu inşaallah. (Bahsedilen Sabriye Teyze ile olan röportajımız da kitabımızda mevcuttur.)

- Her zaman yediğiniz bir şey var mı?

- **Nezaket Demirci:** İnek ederdim, onun yoğurdunu yerdim, sütünü içerdim. Tereyağı yapardım. O teneke yağlarından eve alırdık ama kullanmazdık. Derdim, “herif bunları eve niye getirdin? Ben gül gibi yağımı yemeyeceğim de bunları mı yiyeceğim? Eve getirme bunları” derdim. Derdi ki, “Olsun misafir geldi mi eve, bunlardan katarız.” Tereyağı gibisi hiç yok. Hiçbir şey yemeyin tereyağını yiyin!

- Çayın gelişi nasıl oldu?

- **Nezaket Demirci:** O zamana kadar mısır, arpa ekerdik. Sonra çay tohumlarını getirdiler, verdiler. Dediler, ekeceksiniz bunları çayrlara, çay olacak. Büyürken de hizmet edeceksiniz bundan para kazanacaksınız. Ektik, biçtik. Dediler ki bunları kazacaksınız böyle olmaz, gübre vereceksiniz. İnek gübresi de o zaman boldu, imece usulü yaptık, herkesi çağırdık çalışmaya. Setten sete 3-5 set doldurduk inek gübresi. Oldu ertesi gün, aldım yanıma 2 kişi, onları koyduk diplerine. Fidanlar kocaman oldu. Onların da tek tepesini alıyoruz, gerisini almak yok. Hep tepesini ala ala oldular kocaman, çıktılar omzumuzu. Biz toplamıyorduk artık onları. Çıktı bir makas, rahatlık oldu, günde topluyoruz dünya

kadar çay. Topluyoruz, dolduruyoruz 10 büyük bezi, gönderiyoruz alım yerine. Topladık derken, dediler ki bu yaz bunlar kesilecek. Ufalttılar onları. Dönüm başına bilmem ne kadar kesilecek. Bir sene bir tarafı kestiler bir sene başka yeri, hep kestiler. O yüksek çaylar hep kesildi oldu alçak. Yüksekken memnunduk alıyorduk dünya kadar çay, çayı ufalttılar az çay çıktı doğru dürüst para alamadık. Çay yaptıktan sonra bir zenginlik geldi Rize'ye. Bu kadar eziyet çektik bu eziyete değdi. Para geldi, her şeyi alabildik, elbise aldık, ayakkabı aldık, yiyecek evde yoksa aldık, varsa almadık. Çaydan önce ettiklerimizden para alamazdık, bir tek hıyardan alırdık. Portakal var idi, mandalinaları dikmiştik ama küçüktü. Babam satardı gelirdi avluya dökerdi. Onları millet taşırdı, onlara para verirdik. Araba yolu yoktu, İslampaşa'ya yürüyerek götürürlerdi sırtlarında. Şimdi çalışmak, yemek çok kolay. Allah'ım sana hamdolsun.

- Haberleşme nasıl olurdu?

- **Nezaket Demirci:** Bir şey olursa eğer yakın olan eve gidip derdim ki; "Git kahveye de gelsinler hasta var, doktora götüreceğiz" ya da "Yalı'ya götüreceğiz." Acele bişey varsa haber göndertir çağırırdık. Erkekler hep kahvede otururdu.

- Gelinlik giydiniz mi?

- **Nezaket Demirci:** O kadar güzel gelinliğim vardı ki benim. Benden önce gelinlik diye bir şey yok idi. Ben bizim mahallede ilk gelinlik giyen kızlardım. Bizden öncekiler dikerdi bir şey, bol bol olurdu gelinlik. Babamın durumu iyiydi balıkçıydı hiç parasız kalmazdı. Gelirdi köyden millet, sepete hamsi doldurur giderlerdi. Öyle büyük bir yer yoktu, onu da bir naylona sararlardı. Bir gün hamsi vurdu kıyıya çıktı, çok hamsi vardı. Gidiyoruz büyük leğeni alıyoruz toplayıp geliyoruz peştamallarla. Kestik onları, ipe asıp kuruttuk, pişince bir tatlı oluyor ki anlatamam. Bir gün de denizde bir motora doldurmuşlar fındık, Rize'ye getirip satmak için. Batunca fındık vurdu kenara. Dediler ki fındık vurdu kenara kavakların oraya, haydi gidip alalım! Gittik ama çok az topladık. Arayacaksın da bulacaksın bir tane bir tane, dedim bunları toplamışlar haydi gidelim. Bir sefer de öyle gittim kıyıda topladım. Ey gidi...

- **Armoni çalınır mıydı?**

- **Nezaket Demirci:** Hem de nasıl! Yalı'da bir kadın vardı, onun gibi kimse çalamazdı. Görsen şaşırırsın, çok güzel çalardı. Lütfiye'ydi adı. Bir kız bir erkek ederler, kıyamet kopar idi. İslampaşa'nın orda bir düğün olmuştu. Biz de gittik düğüne. Düğünü duyunca hemen giderdik. Bir kız bir erkek ortada armoni çalıyordu, horon ediyorlardı ama anlatamam sana! Nasıl da güzel horon ediyorlardı.

- **Başka bir şehre gittiniz mi küçükken?**

- **Nezaket Demirci:** İzmit'e gittim gemiyle. Otobüs, hiçbir şey yoktu. Buradan İzmit'e oradan da, İstanbul'a gideceksin o vakit, hiçbir şey yoktu benim zamanımda. Ondan sonra işte böyle yollar oldu. Ortalık oldu beton, nereye gidersen git. Bir yere gitmek istesen gemiyle giderdin eskiden 3 günde veya 4 günde artık nereye gidiyorsan. Ben de bir defa gittim gemiyle 5 güne gittik İzmit'e aklamla, daha evlenmemiştim o zaman. Her şey vardı gemide yatak, ranza... Biz giderken hiç hava bozmadı güneşliydi. Şimdi bana dediler, Samsun'a uçakla gideceğiz. Dedim ben uçakla gidemem beni arabaya koyun dünyanın bir ucuna giderim. Dediler ki deli misin, 5 dakikada gideceğiz! Haydi madem dedim, aldık biletleri çıktık uçağa. Dedim ki bir bakayım aşağı, cam diye ufacık bir delik var. Bir baktım dünyayı görüyorum. Dedim Allahümme Seyyidina Muhammed, Allah'ım hayırlı eylesin bizi inşallah. Daha 2 saat olmadan indik. Dediler ki haydi, nereye dedim, geldik uçak indi dediler. Bir bakarım essahtan gelmişiz insanlar iniyor. Dedim haydi Nezafet haydi! Ona öyle bir defa bindim ama daha binmem ona! Allah'ım nasip eder inşallah bana Mekke'yi. Nasip et Allah'ım bana, o vakit binerim ancak! Ölüsem ölürüm ölmezsem bir şey yok. Aklımdadır benim bu, kutsal topraklara niyetlendim. Namaz kılıyorum, dua ediyorum Allah'ım bana orayı nasip et, diyorum. Sadece oraya gitmek değil etrafındaki yardıma muhtaçları göreceksin ondan sonra oraya gideceksin. Allah'ım çok şükür bu güne kadar geldim.

- **Şu an içinizde kalan, gerçekleştirmeyi istediğiniz şey bu mu?**

- **Nezaket Demirci:** Allah'ım beni yaşat, bana o kıymetli yere, hacca gitmeyi nasip et! Şimdi tek istediğim budur, başka hiçbir şey yok.

- **İnşallah nasip olur teyzecim, teşekkür ederiz.**

Rize Çarşı Mahallesi ve Ziraat Çay Bahçesi 1928

Adı Soyadı

Havva KANSIZ

Doğum Tarihi

1930

- **Havva Teyzem, küçüklüğünüzden itibaren hatırladıklarınızı anlatır mısınız bize, mesela okula gittiniz mi?**

- **Havva Kansız:** Bizi camiye bile yollamadı babam, okula nasıl gidelim? 1930 yılında Rize Merkeze bağlı Sütlüce Köyünde doğdum. 1930'lu yılların mobilyacısı Tahir Ustanın kızıyım. Kayınpederim beni babamın eziyetinden kurtarmak için ben 14, eşim 11 yaşındayken evlendirdi bizi. Üvey anne, dayak... Babam bir kardeşimi döverek öldürdü. Bizi de her akşam döverdi. Evlendikten sonra 18 sene çocuğum olmadı. Sonra bir kızım oldu, 5 sene sonra da bir oğlum doğdu ama tetanostan öldü. Çok üzülüm ona, bir rüya gördüm. Rüyamda bastonlu, asalı yaşlı bir adam kapıya dikildi: "Kızım, evladım çok üzülüyorsun ama senin bir evladın olacak adını Ahmet koyacaksın." dedi. Sonra bir oğlum oldu Ahmet koydum adını. Çileli bir hayatım oldu. Daha 20 seneye kadar Tophane'de inek beslerdim, bahçe yapardım.

- **Bahsettiğiniz kardeşinizin ölümüne şahit oldunuz mu siz?**

- **Havva Kansız:** Ben doğduğumda kardeşimi öldürmüşlerdi. Kardeşim kaçmaya uğraşmış, 16-17 yaşlarındaymış. Kapıdan çıkarken onu vurmuşlar. Hastanede vefat etmiş. O kardeşimin ölümünden sonra ben doğdum. Ben doğunca babam sormuş: "Ne bağırıyor burada, köpek mi, kedi mi?" Kızımız oldu demişler. Babam: "Kürek nerde" demiş. "Küreği ne yapacaksın? Kızımız oldu." demişler. Benim annem de hastanedeymiş, hastaymış o sırada. Kürekle kuyu yapmışlar, beni oraya gömmüşler. Kar yağıyormuş o sırada. Beni oradan üvey anam almış. Yıkayıp paklayıp, büyütmüş. Meğer niye oğlan olmadı diye babam beni gömmüş.

- **Kimlikte yaşınız 104 görünüyor?**

- **Havva Kansız:** Benim nüfus cüzdanım ablamındır aslında. 104 yaşında görünüyorum kimlikte. Ablam ölünce bana yeni cüzdan çıkartmamışlar. Onunkini vermişler.

Üvey annem varken, benim öz annem de vardı ama annemi evimizin biraz uzağında bir yere bırakmışlardı. Aslında orayı da onlar vermemiş ona, ama o saklanıyordu orada. Annemizi görmemiz kesinlikle yasaktı. Biz ne camiye gittik, ne de okula. Nasıl namaz kılıyorum, Allah kabul etsin. Çile çok çektik ama Allah'ıma şükür şimdi çok rahatım. Gelinim benim kızım oldu. Allah razı olsun ondan.

Kaynatam beni çok severdi. Çalışırdı, eve gelince değneğini kapıya vururdu. Kollarımı severdi. Derdi ki kaynanama: “Bu kızını büyütelim.” Ben ilk gelin olduğumda 3 sene kaynatam bana sofrayı kurdu, çocuklarla beraber yemek yedim, çocuk olduğum için. “Ben babası gibi zalim değilim, babasından kurtardım onu aldım” dedi.

Annem babamın ilk karısı, onun üzerine 6 defa daha evlendi. Çocukluk zamanlarım daha kötü geçebilirdi, kaynatam beni almasaydı oradan. Dövüleceğimiz sopaları bile bize hazırlatırlardı. Asardı sopayı, akşam dövüleceksiniz derdi üvey anam. Haftaya baban gelecek, dövüleceksiniz derdi. Ben çok çileler çektim.

- Çocukluğunuz fazlasıyla zor geçmiş, üvey anneden dolayı açlık, yokluk çektiniz mi?

- **Havva Kansız:** Babam bizi bir odaya bıraktı. Karısı üst katta yiyip içerdi. Ben gidip ona derdim ki: “Aba bana biraz ekmek ver.” Bir sandalye attı peşime! Kaçtım, alt kata gittim. Babamın maddi durumu çok iyiydi. 30’lu yıllarda Rize’nin meşhur marangozu babamdı. İmkân olarak çok iyiydi ama bizim imkânsızlığımız üvey anne, babamın bize davranışları ve birçok kadınla evlenmesinden yanaydı. Yoksa yoksulluk şartları yoktu. Ama o dönem her yerde yoksulluk vardı tabi. Babam mısır almazdı, yetecek kadar vardı. Zaten o zamanlar mısır almadın mı köyün zengini sen olurdu. Çalışkandı babam. Çalışır yetimlere de bakardı ama bize yoktu. Bizi bir odaya tıkamışlar benden küçük iki tane daha var ikisi de ayrı analardan. Onlar bana diyordu ki: “Mama mama...” E nerden bulacağım mamayı? İki ağabeyim vardı, babamla çarşıdan gelirken, o zamanlar araba yok ve çarşıdan gelirken öyle tepelerden yürünüp gelinirdi, dağa çıktıklarında demiş ki bir tanesi babam için: “Vuralım onu!” Diğeri de: “Bu bir fişekle ölmez kalkar sonra bizi vurur demiş.” ☺ Vursalar onu orda kurtulmuştuk. Evlat-

larını o kadar bunalttı, o kadar korkuttu ki düşünün bir kurşunla ölmeyeceğini düşünmüşler. Aslında babam biraz da üvey analarımız yüzünden bize karşı öyleydi. Yoksa babam yoksullara bakan cömert bir insandı. Son evlendiği kadını bir inat üzerine almış. O kadın da zorla evlenince bize kötülük yaptı. Beni kaynatam kurtardı ama öbür kız kardeşlerim benden daha çok çekti.

Şimdi iyiyim çok şükür, memnunum. Oğlumla gelinimle yaşıyorum. Ev işi yapmayı severim. Hala da fırsat olunca kendim yapmaya çalışıyorum ama izin vermiyorlar. Evi boş bulsam çamaşırı asarım, katlarım, bulaşığı yıkarım. Makinelerin hepsini çalıştırmayı biliyorum. İki sene öne abdest alırken belimi kırdım ameliyat oldum iyi baktılar bana düzeldim. Doktor hiçbir iş yapmamamı istedi. Yine de fırsat bulsam yaparım her işi. Köye çıksam hemen bahçeye giderim. Oturduğum yerden keserle fasulye kuyusu açarım. Gençliğimde de çok bağ bahçe yaptım. Sığırim vardı. Doldururduk onları kamyonla geldik, dağa giderdik. Şimdi bu yan tarafta biri var, o sığır besliyor. Ben de camdan bakıyorum, ben de yapsam yapabilir miyim acaba, diye bazen aklıma geliyor. ☺

- Eskiden düğünler nasıl olurdu?

- **Havva Kansız:** Gelir isterler seni birine, tanımazsın. Kör müdür, topal mıdır bilinmez, evleneceksin onunla! Ama ben eşimden yana çok şanslıydım. Benim eşim benden küçüktü ama çok iyiydi, değerli bir delikanlıydı Aslan Kansız. Eskiden düğünler çok güzel olurdu. 3 gün 2 gece sürerdi. Büyük kazanlarda yemekler pişerdi. Hısım akraba toplanırdı, havlular asılırdı. Horon ederler, kemence çalardılar, mermiler atılırdı. Atma türkü de bol olurdu. Benim düğünüm de Ramazan ayında oldu. Geldi üvey anam bana dedi ki: “Kızım seni verdik.” Dedim: “Nereye verdiniz beni, ben nereye gideceğim, akşam gelmeyecek miyim?” diye ağladım düğünümün olacağı akşam. Orada bir teyze, otur aşağıya dedi, evlendin sen dedi. Elbiseler de gösteriyorlar bana kat kat, onlara aldandım. Ben sandım düğün bitince anneme gideceğim. Herkes gitti bir ben kaldım, bir de akraba bir kız kaldı. Dedi ki bana: “Seni buraya gelin verdik.” “ Ben eve gideceğim.” dedim. “O zaman bu elbiseleri vermezler sana.” dedi. “Ben bunları alacağım, eve gideceğim.” dedim.

Ablamı yine biri aldı oğluna ki kurtarmak için, gizlendi açığa çıkamadı babam vurur diye. Ağabeyim geçen sene öldü, dedi ki: “Beni babamın yanına gömmeyin. O beni orada çıkar da yine döver.”

Yine de eskiden bir mutluluk vardı. Bir kişiyle dargın olsan yalvarırdın aman affet beni diye. Şimdi kimse kimseyi tanımıyor. Rabbime şükür ki benim evimde böyle bir şey yok. Yardımlaşma da çoktu, şimdi sadece dedikodu var. Bir evde her şey var ama eskinin huzuru yok. Ama benim evim şimdi de eskisi gibi, Rabbime şükürler olsun.

- 2. Dünya Savaşına dair hatırladığınız bir şeyler var mı?

- **Havva Kansız:** Benim kaynatam eşime bir yer kazdırdı, savaş çıkarsa oraya saklanmamız için. Jandarmalar yüzünden camiye gidemezdik.

Kaynatam 1961’de 53 yaşında vefat etti. Eşimin 2 kardeşi de askerdeydi o sırada. Onlara o destek oldu. Zorluklarla geçti. Çaykur’da çalıştı, makinistti orada. Rize’de ilk ruhsatlı tabanca taşıyan kişi oydu.

İpsiz Recep’in çetesindeki Kansız Ali benim eşimin akrabasıdır.

- Havva Teyze, çok çektiniz ama size en çok dokunan şey, aklınızdan çıkmayan şey nedir?

- **Havva Kansız:** Çocuklarım sayesinde yenilere kavuştukça eskileri unuttum ben artık. Benim çocuğum olmadı diye ağlardım içimden. Başkasının çocuğuna bakamazdım göz oldu derler diye. Kaynatam bana derdi ki: “Niye ağlıyorsun ki? Oğluma düşen malı sana bırakacağım.” Allah rahmet eylesin. Her şeyime kavuştum.

Bir dolap vardı yiyecekleri koyduğumuz, onun anahtarı kaynanamın kuşağında olurdu. Onun da elinde değildi ki bize versin. Bulduğunu da saklardı, öyle görmüş, öğrenmiş. Çocuklarım oynamaya giderlerdi, gelince babaannelelerini beklerlerdi tarladan gelse de yemek için bir şey verse diye. Onu beklerken açlıklarını bastırmak için likapanın yapraklarını yerlerdi. Bir zeytini biz 4-5 lokmada yerdik. Bir rotiko lahana tabağını 3 gün yerdik. Çile çok... Bu günümüze çok şükür.

Rize - Erzurum Karayolunun inşası için Mapavri(Çayeli) halkının şehre gelişi 1932

Adı Soyadı

Şükrü PEHLİVAN

Doğum Tarihi

1930

- **Amcacım, Allah size uzun ömürler versin. Bize çocukluğunuzdan itibaren yaşadıklarınızı anlatır mısınız? Neler gördünüz, neler yaşadınız?**

- **Şükrü Pehlivan:** Çayeli Büyükköy’de 1930 yılında doğdum. Biz 5 kardeşiz, 4 erkek 1 kız. Hepsiyle iyi geçindik. Anne babam hepsi içinde en çok beni severdi, muhtarım da bilir, babam 12 sene burada benimle kaldı. Başka yerde kalamadı ☺ Yani babam ve annem benimle çok mutlu, çok rahat bir ömür geçirdi. Allah’ıma şükürler olsun. Ben de onlarla çok rahat bir şekilde yaşadım.

Çocukluğuma gelince; fakirlik çok vardı o zamanlar, yokluk vardı, okumak zordu. 7-8 yaşlarında camiye giderdik ama gelin görün ne zorluklarla giderdik! Caminin her köşesine nöbetçiler koyulurdu, jandarma gelirse haber vermek için. Ben de nöbetçi olmuştum. O zamanlar camiye gitmek, din dersi almak yasaktı. Aradan birkaç yıl geçti. Bir hafız geldi, bize hem yeni yazıyı öğretiyordu hem eski Kur’an yazısını öğretiyordu. 20 gün falan devam ettik, geldi hocayı aldılar. Hocanın nereye gittiğini kimse bilmiyor.

- **Jandarma mı aldı?**

- **Şükrü Pehlivan:** Tabi ya! Aldı götürdüler. Jandarma köye girdi mi millet kaçacak yer arıyordu. Biz daha o hocaya ne olduğunu, nereye gittiğini anlamadan Alman-Rus harbi patlak verdi. Kıtlık başladı, ekmek yok! Karnesi olana 50 gr ekmek veriyor hükümet, olmayana o da yok!

Neyse, Artvin vilayetinin Borçka kazasında teyzem vardı. Babam oraya gitmek zorunda kaldı. Oraya gitmek de bir buçuk gün sürüyor. Yani gidip dönmek istesen 3 gün sürüyor. Orada mısır, patates bulunuyordu, yasak çok etkili değildi. Babam tek başına gitti, orada yerimizi ayarladı geldi. Babamda para vardı ama mısır bulamazdı. Yolluk lazım bize, aç gidemeyiz ki! Köyleri gezip beş kilo mısır zor topladı. Hey gidi... Ot bulamazdık ot! Şu ormandaki otlar var ya, onları bile toplayıp yemişiz biz! Ot bile bol değildi. Neyse bindik motora, Borçka’ya gittik. Teyzemlerin adamları aldılar bizi. Babam geldi tekrar buraya, validen bir yazı alması gerekiyordu. Vali demiş ki; “Oğlum orda ne işin var, Samsun’a gitsene!”

“Orada kimsem yok, ben buraya ablamın yanına gidiyorum.” demiş babam. Neyse kâğıdı imzalatmış. Orada 8 sene kaldık ve çalışıp 60 dönüm arazi aldık.

Ben burada üçüncü sınıftaydım ama harpten dolayı Borçka’ya gittiğimiz için tekrar birinci sınıftan başlamam gerekiyordu. 14-15 yaşlarımda tekrar başladım okula. O zamanlar üçüncü sınıfta da diploma alabiliyordun beşinci sınıfta da. Üçüncü sınıfta 17 yaşında oldum. Müfettiş geldi. Durdu bana baktı, dedi ki bu okuyamaz bunun yaşı çok büyüktür. Öğretmenimiz, Allah ondan razı olsun, dedi ki: “Haklısınız ama bu bana bir öğretmen vazifesiyle yardım ediyor. Burada 60 kişi var ve bu öğrencimin bana çok yardımı oluyor. Başka bir yolu yok mu?” dedi. Müfettiş de dedi ki: “Olmaz! Ya 3. sınıftan sonra mezun edeceksiniz ya da gidip yaşını küçültürse devam edebilir.” Annem çok istedi okumamı ama bayağı uğraş gerektiriyordu ve babam istemiyordu. Zaten fakirlikle uğraşıyoruz! Kızdım onlara, kendim kalkıp Borçka’dan Rize’ye geldim ve işlemlerimi yaptım ama en son demezler mi bu kâğıdı babanın imzalaması gerekiyor! © Dedim: “Babam hayatta imzalamaz bunu, ben ondan izin almadan yaptım bunları!”

Neyse geldim eve, imkânı yok! İmzalamadı babam. Öyle böyle iki yıl geçti. Biz dedik baba biz artık burada kalmak istemiyoruz her yer dağ! Tabi büyüdük ve babam artık baş edemiyor bizimle. Orada aldığımız araziye amcama bıraktık geldik baba ocağıımıza.

O güne kadar ben de ailemle beraber hayvancılık yapıp yaylalara gidiyordum ama sonrasında inşaatlarda çalışmaya başladım. Sonra askerliğimi yaptım. O zamanlar Kore savaşı vardı. Beni de göndermek istediler. Arkadaşım kurada çıkmadı ama gitmeyi çok istiyordu. Geldi bana söyledi, beraber komutana çıkıp arz ettik. O da kabul etti, dedi ki Şükrü bana burada lazım zaten. Arkadaşımı gönderdiler, gazi olarak döndü. En son iki yıl önce görüştük. Allah ondan razı olsun.

- **Peki, Çayeli’nden buraya yani merkeze taşınma sebebiniz ne oldu?**

- **Şükrü Pehlivan:** Anlatsam neler neler var da ben kısaca değineyim. İnşaatla çalışıp parayı babama veriyordum, hep ortak bir şeyler yapıyorduk. Mesela 10 kuruş kazanıyorsam 10 kuruşun hepsini babama veriyordum ama diğer kardeşlerim pek benim gibi gayretli değildi. Yani giden hep benden gidiyordu. Tabi o zamanlar evliydim ve olan paramı, altınımı bir yere kaptrayım da bu elimde olanlar da gitmesin dedim. Bu muhit annemin akrabaları tarafından satılıktı. Babama sormadan

aldım burayı. Tabi biraz sitem etti, neden aldın, almasaydın gibisinden. Neyse aldık burayı ama tabi burada oturma taraftarı değildim ben. Sadece yatırım için ve paramın harcanmaması için... Birkaç yıl sonra satıp başka bir yerden alacaktım. Tabi başka yerden fırsat çıktı ama bu kez babama sormam lazım dedim. Alırken sormadım ama satarken sorayım dedim. Babam satmamı istemedi.” Madem aldın, satma! Ben de burada senin yanında kalırım.” dedi. E babam öyle deyince satmadım. Hanım da dedi: “Ben artık köye çıkmam.” ☺ Nasip... Demek ki burada yiyecek ekmeğimiz, içecek suyumuz varmış.

4 kızım, iki oğlum var, burada büyüdüler. Üç tane tapum var, şimdi satmak isteseler hiç engel olmam. Benim ömrüm hep çalışmakla geçti. Orada, burada, gurbette, inşaatta, köprüde... 60 ihtilalı olduğu zamanlar aylarca paramızı alamazdık. Ama bu en son gerçekleşen darbe teşebbüsünde Cumhurbaşkanımız çıktı, bakanlarımız çıktı dedi ki ekonomide, maliyede herhangi bir şeyde hiçbir sıkıntı yok, yok, yok! E bundan daha iyi bir lütuf mu var?

- Şükrü Amca, eski Rize insanı, eski Rize yaşamını düşünürsek... Çok büyük farklılıklar oldu mu?

- **Şükrü Pehlivan:** Çoookk değişiklik var. Şimdi ben az önce dedim ya! Çok fakirlik geçirdik değil mi? Hatta ot bulamazdık yemek için değil mi? İşte ben o günleri arıyorum! Çünkü o zamanlar millette bir huzur vardı. Birbirine gidip gelmek vardı. Ben 9-10 yaşlarında ders alırken din hocamız büyüklerimize derdi ki: “Arkadaşlar gün gelecek bu huzur, bu rahatlık yok olacak.” Millet derdi ki: “Allah Allah! Ne rahatlığı! Ekmek yok, iş yok..!”Hocamız: “ Burada yazıyor; yaldızlı camiler olacak ama cemaat olmayacak.” derdi. Şimdi aynısı değil mi? Bakın, o kadar güzel camilerimiz var ama sabahları gidiyoruz kocaman cami içerisinde 5-6 kişiyiz. Zamanında bunları hocalarımız söyleyip bizi uyarmışlardı. Eskiden tahta camilerimiz vardı, böyle minarelerimiz de yoktu. Bizim köyde camimizin yanında armut ağacı vardı, onun yanına kestane ağacından köprü yaptılar. Hocalar oraya çıkıp boruyu üfleyip namaz saatlerini duyururlardı. Ezan falan yoktu! Diyorum ya eskiden birbirine gidip gelmek vardı, şimdi ise millet birbirinden kaçıyor.

- **Haklısınız, yaş ilerledikçe anlıyoruz. Teyzeyle birbirinizi nerde görüp de beğendiniz? Nasıl evlendiniz?**

- **Şükrü Pehlivan:** Amcamın kızıdır. Ben 27 yaşındaydım, eşim 14 yaşındaydı. Annemle babam dedi ki: “Oğlum sen başka yerlere neden bakıyorsun, burada yakınında var.” Aileler konuşup anlaştılar tabi. Ama eşim istemiyordu, nazlanıyordu. ☺

Eşi:

-Yaşlıydı daa. O yüzden istemiyordum. Benden 13 yaş büyüktü. ☺

- **Şükrü Pehlivan:** Sonra, amcasının hanımı buna dedi ki: “ Sen ne deyusun? Ha o seni alacak da sen mi istemiyorsun?” ☺ Tabi sonra bir şey demedi, sesini çıkarmadı. Şu an 55 senelik evliyiz, Allah’ıma şükürler olsun.

Eskiden sevdalık çok fazla yoktu ama evlilikler uzun sürüyordu. Şimdikiler hep boşanıyor. Ben eşimi en son kendisi 7-8 yaşlarındayken görmüştüm, camiye gidiyordu. Ama nişanlandıktan sonra, tabi 6 ay nişanlı kaldık, birbirimizi hiç görmedik. Hatta ben o zamanlar Artvin’de bir köprüde çalışıyordum. Orada kızını bana vermek isteyen biri daha vardı. Beni seven kız parmağımda yüzüğü görünce nişanlandığımı anladı, benden uzak durdu. ☺

- **Şimdi birine ulaşmak istesek anında telefonla ulaşıyoruz. Eskiden bir hasta olsa, acil bir durum olsa ya da herhangi birine ulaşmak istediğinizde ne yapardınız, çok zor olur muydu?**

- **Şükrü Pehlivan:** Mektupla en az 1 ay, tabi yakın bir yer ise bir hafta. ☺ Ben Balıkesir’de çalışırken mektuplar gelirdi, isimler okunurdu biz de dinlerdik ki bize gelen bir şey var mı? Ya bana gelirdi arkadaşaya gelmezdi, ya arkadaşaya gelir bana gelmezdi. Hep bir umutla bekliyorduk.

Mesela bir yerde 15 kişi çalışıyorsak biri izne çıktığında onunla ailelerimize selam kelam yollardık. O da ailelerimizden bize bir şeyler getirirdi. Birbirimizi böyle idare ederdik. Tabi o zamanlar güven vardı. Düşünün, ailemize parayı o kişiyle gönderirdik.

- **Bu sıhhatinizi neye borçlusunuz amca?**

- **Şükrü Pehlivan:** Bizim yediğimiz şeyler bol bol yoğurt ve süt... Her evde mutlaka 1-2 sığır olurdu. Ama tabii ki sıhhat çok farklı bir şeydir. Cenab-ı Allah'ın takdiridir. Allah'ıma şükürler olsun. Şu yokuşu her namaz vaktinde inip çıkabilmek bile benim için çok önemlidir.

- **Son olarak, gençlere bir nasihatınız var mı?**

- **Şükrü Pehlivan:** Gençlere her zaman duacıyım. Boş durmasınlar hep çalışsınlar. Ama namazlı niyazlı çalışsınlar. Biz de aynı yollardan geçtik o yüzden uyarıyoruz, bizi dinlesinler. Bu dünya geçicidir, misafirhanedir. Ebedi yer için çalışalım. Ben beş vakit namazımda gençlere hep dua ederim: Allah onlara namazlı niyazlı işler nasip etsin. Okuyanlara namazlı niyazlı ilimler nasip etsin.

- **Allah razı olsun.**

- **Şükrü Pehlivan:** Hepimizden Allah razı olsun. Evimize sefa getirdiniz. Allah tekrarımı nasip etsin inşallah.

Adı Soyadı

Recep KÜRKÇÜ

Doğum Tarihi

1931

- **Recep Amca merhaba nasılsınız?**

- **Recep Kürkçü:** İyiyim Allah'a şükür, sağ olun...

- **Bize kendinizi tanıtır mısınız?**

- **Recep Kürkçü:** Ben Rize'nin yerlilerindenim. 1931 doğumluyum. Atalarımız, dedelerimiz hep Rize'de yaşamışlardır. Sarayköy'de plajın yanında bir ev vardı, çocukluğumuz hep orada geçti. İyidere'den bir motor kalkardı, bizim yalıya uğrardı. Onunla gelir giderdik. Avcılık yapardım. İyidere'de ördek avına çıkardım. Kışın akşamüzeri olunca otobüsü beklerdim. Ahmet vardı biz ona Deli Ahmet derdik. Bazen arabaya binerdik ve araba dolu olurdu, bize kızardı arkaya geçelim diye. Sabah gider akşam dönerdi, yani tek sefer yapardı. Huni şeklinde bir haberleşme aracımız vardı, onunla haberleşirdik. Hey gidi hey...

Kumaş dükkânımız var, ailecek onu işletiyoruz. Bizim dükkânımız çok eski bir dükkândır. Büyük büyük dedelerimizden kaldı bize bu meslek, biz de gücümüz yettiğince devam ettiriyoruz. Ben iyi bir tezgâhtarım, ikna kabiliyetim iyidir.

- **Recep Amca Rize'ye çay nasıl geldi, o dönemlerde neler yaşandı? Anlatır mısınız bize?**

- **Recep Kürkçü:** Çok fakirlik zamanlarıydı. Eskiden vatandaşlar geçimlerini dokuma tezgâhlarıyla sağlardı. Yamaçlardaki evlerin hepsinde bu tezgâhlardan vardı. Peştamallar başa bağlanır, bele dolanırdı. Buranın yöresel kıyafeti peştamaldır. Bu anlattığım peştamalları buradan Of, Sürmene, Araklı'ya kadar satar-dık. Renkleri kırmızı-lacivert ve kare desenli oluyor. Benim zamanımdan beridir bayanlarımız bunları giyinirlerdi. Benim babam da peştamal dokumacısıydı, geçimimizi bu şekilde sağlardı. İnsanların bahçelerinde ne varsa onlarla geçimini sağlardı. 1945'lerde İsmet İnönü Rize'ye geldi. Saadet Partisi'nin yanı o zamanlar deniz kenarıydı. Bizim vatandaşlar İsmet İnönü'yü dinliyordu ve ben de dinleyiciler arasındaydım. Vatandaş dedi ki: "Bize bir geçim kaynağı sağlayın biz de bununla geçinelim. Önümüzü açın." dedi. O da dedi ki: "Ben size öyle bir

zanaat vereceğim ki bundan bütün aile geçineceksiniz!” Ve hakikaten öyle oldu. Zihni Derin adında bir Ziraat Mühendisi vardı, onu Batum’a gönderdi. Batum’da çay olduğu için Rize’de de olur diye kanaat getirdi. Oradan fidan getirip dikmeye başladılar. Ama tabi ki vatandaş tereddüt etmeye başladı. Mandalina fidanlarını koparıp dikmek için tereddüt ediyorlardı lakin zamanla dağ, taş hep çay oldu. Bu şekilde taa Görele’den Artvin’e kadar sahil boyu, dağlar da dâhil, çayla doldu.

Erkekler Batum’a, motor ile fındık toplamaya giderlerdi, çay toplamaya giderlerdi. Motorlarla mısır taşırlardı. İlerleyen zamanlarda fabrikalar artıp, apartman daireleri oluşmaya başladı ve nihayetinde Rize bu şeklini aldı. Binaların hiçbiri yoktu. Sahil boyuna yapılan bütün apartmanlar çay sayesinde oldu. Halk fakirlikten bu şekilde kurtuldu. Fabrikalarda emekli çok vardı, özel fabrikalar açıldı. Hiç çalışmasan bile arazin varsa çaydan her türlü para geliyor.

- **Peki, sizin pencerenizden bakmak istersek, geçmişten günümüze neler değişti?**

- **Recep Kürkçü:** Rize kültür yönünden pek gelişmedi. O yüzden bu kültürü yaylatmak için sizin böyle çalışmalar yapmanız çok iyi ve çok önemlidir.

Ulaşım olarak çok gelişti. Buradan Trabzon’a 4 saate gidilirdi ve sadece 1 otobüs vardı. İyidere, eski adıyla Aspet’ten motor kalkardı, huni şeklinde haber vermek için bir boruyla haber verilirdi. Biz de otobüsün geldiğini anlayıp giderdik.

Atatürk öldüğünde 1. sınıftaydık. Bize gelip Atatürk öldü dediler, hepimiz ağladık.

- **Eğlenceler nasıl olurdu?**

- **Recep Kürkçü:** Eski sosyal yaşam da şimdi yok. Eskiden yazlık sinema vardı. Çocuklar akşama kadar parklarda eğlenirdi. 1945 senelerinde yaz şenlikleri olurdu. Belediye, 1 Temmuz’u “Deniz Bayramı” olarak düzenlerdi. Tahta iskele olurdu, bayrak alma yarışları yapılırdı, kürek yarışları, gece fener alayları olurdu. Gaz lambaları eşliğinde eğlenceler düzenlenirdi. Halk olarak dostluk, samimiyet yaygındı. Memiş Ağa Parkı dizayn edilmişti, yanları demir parmaklık ile kaplıydı. İçinde de güzel bir bina vardı, erkekler orada saz çalarlardı. Çarşıda olan bütün aileler katılırdı, ikinci vakti olunca evlerine giderlerdi. Parkta çoluk çocuk eğlenirdi

ama şimdi parklar çok güvenli değil. İnsanlar değişti! Eskiden yırtık pantolon giyinirlerdi de fakir derlerdi. Şimdi moda olmuş. Erkeklerimiz sakal bırakıyor, eskiden yaşlılar sakal bırakırdı, gençlerimiz hep tıraşlı gezerlerdi. Birlik, beraberlik, samimiyet vardı, herkes birbirine şefkatliydi. Herkes birbirini tanıyordu. Sonra Anadolu'dan geldiler, yerleştiler.

Şimdi öyle değil, saygısızlık var. Arabalarda egzoz patlatma olayı var. Bu çok yanlış ve rahatsız edici bir durumdur.

- Belediye Başkanımız Reşat Kasap'ı tanıyor musunuz?

- **Recep Kürkçü:** Başkanımız biz çok eskiden tanırız. Başkanlar, Bakanlar kahve içmeye, soluklanmaya hep bizim dükkâna gelirler. Çünkü hangi parti olursa olsun, biz sadece insana bakarız ve insanlığa kıymet veririz. Bizim kapımız sonuna kadar açıktır. Reşat Başkanımız da eskiden, Ankara'dan geldiğinde hep yanımıza gelir oturur kahvemizi içerdi. Yine gelir, insan olarak çok düzgün ve iyi bir insandır. Abisini, kardeşlerini hep tanırız. Reşat Bey çok efendi, kibar ve dürüst bir insandır. Zor bir işin altına girdi, Allah kolaylık versin.

Recep Kürkçü'nün (Soldan Sağa) dedesi ve babası

Adı Soyadı

Süheyla **SUYABATMAZ**

Doğum Tarihi

1931

- **Süheyla Teyzem bize çocukluğunuzdan itibaren aklınızda kalanları anlatır mısınız?**

- **Süheyla Suyabatmaz:** 1931 yılında Balsu Mahallesi'nde doğdum. Çocukluğumda okula gittim biraz. Babamın dükkânında çalıştım. Öyle böyle bu zamanlara geldik. Benim kardeşim okudu avukat oldu, amcamın kızı avukat oldu. Ben çok az okuyabildim. Ben içine kapanık yaşamadım, babamla bile çalışmışlığım vardır. Kimseyi de beğenmezdim. Zonguldak'a gelin olarak gittim. Oradan da İstanbul'a gittim. Sonra tekrar kalktık Rize'ye geldik çünkü mal var burada. Rizeli mala doymaz ☺

Babam Halim Suyabatmaz, gururlanmıyorum da anlat dedin diye anlatıyorum, mahalleyi pay ederdi. Hiç kimse de itiraz etmezdi. Çarşıda iki dükkânımız vardı. Affedersiniz, ağanın kızı derler bana. Beni gördüklerinde kalkarlar, sandalye getirmeye koşarlar. Ama övünmüyorum laf açıldı da dedim.

Bekârlığımda giderdim İstanbul'a doktor isterdi beni. Burada bir düğüne giderdim yüz kişi isterdi beni. Affedersin ama şimdikiler geliyor 25'ine, işe de girip çalışıyor ama her şeyin bir mevsimi var. Üniversitede okuyorsun 30 sene, 30 sene de iş veriyor sana hükümet, ediyor 60 sene... Eee 60 seneden sonra sende de iş kalmıyor.

- **O zaman iyi bir çocukluk ve gençlik yaşantınız olmuş. Çok sıkıntı çekmediniz değil mi?**

- **Süheyla Suyabatmaz:** Biz fakirlik çekmedik ama yokluk çok vardı. Komşularımız hep açtı. Buradan Adapazarı'na yaya gidenler vardı. Sabah namazıyla beraber kapımızın önü dolardı, yağ, peynir, kıyamet... Şimdi insan mı kaldı dünyada? Şimdi çok hain çok terbiyesiz insanlar var. Derler ki eskiden; "Gidip de dönmek marifet değil, onun belasını çekmek marifettir." Biz de bekledik, dövüştük, barıştık da geldik bu günlere... Çocuklar ne olacaktı? 6 tane çocuğum vardı benim. Ne olacaktı, nereye gideceklerdi? Çocuk anayla durur babayla değil. Kahır çekeceksin, keder çekeceksin, bunlar kolay değildi. Biz de çok çektik. Tabi

benim babam zengindi ama evlenince zengin değildik. Çalışarak, sabrederek bir şeyleri yoluna koyduk. İnek baktım, dikiş diktim, yün dokudum, etmediğim hiçbir iş yoktur. Para da kazandım, Kur'an da okuttum. Sen kendini harcamazsan bir şeyler olmaz. Mahalleden Neriman ile yorgan çarşaflyorduk. Babamın yüz tane hamalı varken, ben çarşıya gidip öteden beriden bez aldım 3 tane yorgan yaptım. Çünkü kız veriyordum. Onları çarşaflyıp alıyordum arkama, eve taşırken babamın hamalları görüp yardım ediyorlardı. Eve gelince kocam kapıyı açıp, "Allah senden razı olsun, param da yoktu, nasıl yaptıracaktık onları?" derdi. Yaa! 3 tane yorgan yapıp kız vermiştim kocaya, öyle sadece evde oturup kocayı beklemedik.

- **Maşallah size Süheyla Teyzem, o dediklerinizi herkes yapamaz.**

- **Süheyla Suyabatmaz:** Tabi yaa. Siz benden herhalde akıl almaya geldiniz. Ben akıl ustasıydım ama bitti artık, mevsim sonbahar ☺

- **Şimdilerde bir uğraşınız var mı?**

- **Süheyla Suyabatmaz:** Bursa Ticaret Bilimlerinde okuttum uşağımı, ne kaymak kaldı ne beyaz peynir kaldı. Ettim ettim yolladım. Ben yolluyorum, 20 gün yetmesi lazımken bir arkadaşı geliyor ve 10 dakikada bitiyor. Kapıcı da istemiş, annen yollayınca bana da ayır diye. Bir o kalmıştı! O kadar niye okudu anlamadım, girse bir işe çalışsa daha iyi değil miydi? Hayat zor, geçinmek zor...

- **Düğünlerde ne yaptınız, Atma türkü söyler miydiniz?**

- **Süheyla Suyabatmaz:** Düğünlere giderdik, zırlardık zırlardık gelirdik. Hopa'da bir düğün oldu, ihtiyar bir kadın türkü dedi de horon döndü ve ben çok dolmuştum. Diyorum ya, artık mevsim sonbahar. Türkülerin hepsini hatırlarım ama şimdi lüzumu yok. Öyle eskiden karşılıklı atılırdı.

- Az da olsa söylemez misiniz bize?

- *Süheyla Suyabatmaz:*

Karşıya ayvalıklar,
Gelir oynar balıklar.
Tutsun iki gözünü,
Ettiğin sevdalıklar.

Ağzımıza sağlık ☺

- *Süheyla Suyabatmaz:* Bak şimdi benim kızım tutturmuş, beni İstanbul'a götürmek istiyor. Ona dedim ki ben bu sene İstanbul'a gelmeyeceğim. Aynı şey, yatıyorsun kalkıyorsun günler devriliyor. Ağlıyor, geleceksin diyor. Kızım ben her sene geldim bu sene gelmeyeceğim diyorum, anlamıyor. Artık yaşlandım. Evimde bakıcım da var bana bakıyor, ekmeğim suyum hazır. Her işimi yapıyor, hiç kimseye ihtiyacım yoktur.

Her sabah telefonla konuşuyoruz. Bu telefonu çıkaramın yeri, mekânı cennet olsun. Artık kimseyi özlemiyorum. Eskiden mektup vardı, on günde bir, artık ne zaman vakit olursa... Bir şeyi bilmeyince aynı yerinde duruyorsun ama bilince sen de istiyorsun ki ben de kullanayım diye. Uşağım beni arıyor diyor ki "Annecim nasılsın?" Diyorum ki, şimdi bu nerden çıktı? Diyor ki: "Sesini özledim, duymak için aradım." ☺ Onun da bir kızı var sadece, fazla çocuk istemedi. Fazla çocuğa bakacağıma kendime bakarım dedi, gitti 3-4 tane ev aldı. ☺ Ben çocuklarımdan memnunum, Allah razı olsun onlardan.

- **Eski zamanla şimdiki zamanı karşılaştırsak, şimdikiler kıymet biliyor mu?**

Süheyla Suyabatmaz: Biz ineği yollardık yaylaya, 6 ay orada kalırdı. Yağ, peynir, mısır, pekmez yapardık. Bana babamdan 14 tane mal kaldı ama yine de o zaman çok çalışmak vardı. Şimdi o kadar edepsiz oldu ki; bir sofrada var 10 çeşit yemek! 10 çeşit peyniri, zeytini bilmem nesi... Öyle geçim mi olur. O zamanlar şükür vardı. Ben halen daha zeytin bile yemem.

Bizim millet farklıdır. Görmüşü de var görmemişi de var.

- **Şimdiki kuşağa, gençliğe neler söylemek istersiniz?**

- **Süheyla Suyabatmaz:**

“Alırsan eğer sevdiğini,
Bilirsin yaşamayı.”

Ben 30 yaşından sonra namaza döndüm. 30’umdan sonra Kur’an da okudum. Benim kocam dedi ki; “Benim karım 99 derece döndü, ne oldu buna?” ☺

Ben çok sükse (gösterişli) biriydim, ama onunla gururlanmıyorum. Allah’ıma yalvardım, rüyalarla, dualarla döndüm yoluma.

“Oğul, ben bu dünyadan ne anladım, dediler kaç senedir kolcusun.

Hazırlığın var mıdır, deseler ki yolcusun?”

Pat gidiyorsun... Benim kızım dikiş hocasıydı, her şeyi bitirdi ve öldü. Şu ölüm var iken Allah herkesi anlayan dinleyen kullardan eylesin.

*“Güvenme sevgilim güzelliğine,
Bir gün olur o da tarumar olur.
İnanma hayatın pembe gülüne,
Dört mevsim içinde bir bahar olur.”
Şu dünyanın hiçbir yararı yok.*

- Ben güzel sözleri çok severim.

*“Dalgalar yükselince şaha,
Bir selam yolla Allah’a.
Gelecek günler var daha,
Aldırma gönül aldırma.”*

Rize Fener Mahallesi'ndeki kayıkhaneler 1938

Adı Soyadı

Ali Ahmet KABOĞLU

Doğum Tarihi

1932

- **Ahmet Amca önce sizi biraz tanıyalım?**

- **Ali Ahmet Kaboğlu:** Benim adım Ali Ahmet Kaboğlu. 1932, Çamlıhemşin doğumluyum. Dedemin adı da Ahmet olduğu için bu ismi verdiler bana. 5 erkek, 1 kız olmak üzere 6 kardeş idik. Benim de 2 oğlum 1 kızım var. İkiisi İstanbul'da. Küçük oğlum Rize Piriçelebi Mahallesi'nde oturuyor ben de şu an onun yanındayım. Eşim 1. ayın 16'sında vefat etti, 6 sene oluyor.

- **Allah rahmet eylesin. Ahmet Amca Rize'ye dair, çocukluğunuza dair yaşadıklarımızı, anılarımızı bizimle paylaşır mısınız?**

- **Ali Ahmet Kaboğlu:** 20 yaşıma kadar Çamlıhemşin'de yaşadım. 8 yaşımdan 20 yaşıma kadar hep yaylaya giderdim. Sonra askere gittim ve artık buraya gelmedim İstanbul'a gittim.

- **Okula gitmediniz mi?**

- **Ali Ahmet Kaboğlu:** Okula gittim köyümdeyken ama ben okulu 16 yaşında bitirdim. ☺ Geç gönderdiler, eskiden öyleydi. Bizim Çamlıhemşin'deki köyümüzün adı Kadıköy. Bizim bir akraba var idi, hâkim idi. Eskiden hâkimlere Kadı derlerdi. Köyümüze muhtarlık verildiği zaman Kadı adını taktılar.

- **Hayvancılık yapıyordunuz değil mi?**

- **Ali Ahmet Kaboğlu:** Evet, hayvanlarımız vardı. Yaylaya çıkıyorduk, 8 saatlik yolu yaya olarak gidiyorduk. 23-24 hayvanımız vardı. Yaylada üç buçuk ay kalıyorduk. Yanımıza mısır unu alırdık. Taştan yapılmış pileki vardı babaannem orada mısır ekmeğini yapardı yerdik.

- **O zaman sizin maddi durumunuz iyiydi?**

- **Ali Ahmet Kaboğlu:** Evet, dedemin hali vakti yerindeydi. 18 nüfusümüz

vardı. İki büyük evimiz vardı. O dediğim kadı vardı ya, işte onlar Bursa'ya gittiler, onların evini de biz aldık. Benim büyüdüğüm evde 10'dan fazla odamız vardı. Her iki tarafta misafir odalarımız da vardı. Ev büyük, bacalıydı.

- O evdeki, kalabalıktaki yaşantınız nasıldı?

- **Ali Ahmet Kaboğlu:** Çok iyi geçiyordu, ne kadar kalabalık olsa o kadar zevk alıyorduk. ☺ Sofra kurulacağı zaman yere 5-6 tane sofraya kurulurdu. O zamanki yemekler de zaten şimdiki gibi değildi; lahana, kuru fasulye, muhla-maydı. Yaylada ise; yoğurt, kaymak falan... O zaman geçim hayvancılıktı, çay daha çıkmamıştı zaten.

- Çayın geliş zamanlarını hatırlıyor musunuz?

- **Ali Ahmet Kaboğlu:** Çay, 1940'larda Pazar, Ardeşen tarafına geldi. Bize biraz daha geç geldi. Pazar'ın köyünde bizim akraba vardı; ilk çayı orada gördüm. Derin kazıp, aralıklı olarak dikerlerdi. Pazar'a da yine yürüyerek 4-5 saate gidiyorduk ama şimdi arabayla 20 dakikaya gidiliyor.

- Alışveriş nasıl yapardınız, nereye giderdiniz?

- **Ali Ahmet Kaboğlu:** Çamlıhemşin'de sadece bir tane bakkal vardı. Alışveriş icap etti mi Pazar'a gidilirdi. Pazar'a eskiden 'Atina' diyorlardı. Çamlıhemşin'e 'Barana' derlerdi bundan 70-80 yıl önce. Çayeli'ne de 'Mapavri' derlerdi. Karadeniz bölgesinin isimleri komple değişti, hep farklı isimleri vardı.

- Ahmet Amca biraz sağlığınızdan bahseder misiniz? Ne yer ne içerdi-niz? Gençliğinizde çok çalıştınız mı?

- **Ali Ahmet Kaboğlu:** Gençliğimde köyde kiremit ocağı vardı, kiremit yapıyorduk. Ben orada kiremit kesiyordum. Onun bir kalıbı var, özel bir toprak çeşidi var. Onu hamurcu alıp yoğururdu, sonra kalıba dökerdi. Sonra ordan alıp raflara diziyorduk. Fırın 5000 tane kiremit alıyordu. Altı boştu, odun atılırdı altına. 3 gün 3 gece yanardı o ateş. O kiremitlerden artık yapılmıyor şu an. Benim

köydeki evimin çatısında o kiremitlerden var hatta benim kestiğim kiremit bile var. Bu kiremitler, yağmur ne kadar yağarsa yağsın asla damlamaz kırılmadıkça. Eskiden 2 metre kar yağardı ve ona rağmen çok dayanıklıydılar.

- Evliliğiniz nasıl oldu?

- **Ali Ahmet Kaboğlu:** Benim eşim Ardeşenli, akraba ama birbirimizi tanı-mıyorduk. Ben askerdeyken haber verdiler, nişanımızı yaptılar. Aslında ben istemiyordum, askerliğin bitmesini bekliyordum ama kız bulunmuyor falan filan diyerek nişanı yaptılar.

- Düğünler nasıl olurdu? Adetler nasıldı?

- **Ali Ahmet Kaboğlu:** Erkek tarafı geline gelir, tabi gelirken yolda kurşunlar atılırdı. Gelin kapalı bir şekilde kapıya çıkardı. Damadı çağırırlardı ve damat gelip para saçardı. Sonra gelini alıp eve götürür, bir sandalyeye oturturlardı. Bir erkek çocuğunu gelinin kucağına verirlerdi. Sonra sabaha kadar evde oyunlar oynanırdı, bizim orada bir gün sürerdi düğünler.

- Okuldan anılarımız var mı? Mesela idare, öğretmenler daha mı sertti? Öğrenciler şimdiye nazaran daha mı farklıydı?

- **Ali Ahmet Kaboğlu:** Öğrenciler çok saygılıydı. Öğretmenimiz de çok iyiydi ama bir yedek öğretmen vardı; affedersiniz ama şimdi görmüş olsam belki de vururdum ona! Şimdi, köy okula uzak olduğu için bazen geç kalabiliyorduk. Kalın bir sopayla geç kaldığımız için sıra dayacağına çekiyordu bizi, uyy ellerimizin ağrısını anlatamam! Yahu biz zaten 8-9 yaşlarında çocuklarız! Ben orda dursaydım onu öyle bırakmazdım. Her aklıma geldiğinde patlayacak gibi oluyorum! Hiç acıması yoktu!

- Hiç unutamadığınız bir anınız var mı Ahmet Amca? Mesela çocukken sunu yapardım, ederdim deyip de aklınıza gelen bir şeyler var mı?

- **Ali Ahmet Kaboğlu:** Okula giderken ben kaşık yapardım kendime. Elişi

dersinde öğretmen yaptırmıştı. O aklıma geldi de bu yaz birkaç tane yaptım. Bir heves... ☺ Şimşir ağacından yapıyorum. Sonra görüp isteyenler oldu, yaklaşık 30 tane yapıp verdim isteyen dostlara. Parayla değil tabi!

- Eskiden de hep bu kaşıklarla yemekler yenirdi değil mi? Metal kaşık yoktu yani?

- **Ali Ahmet Kaboğlu:** Tabi tabi! O zamanlar hep bu kaşıklardan yapıyorduk. O zaman da yine parasız ama yayladaki peynir karşılığında bir kış boyunca bu kaşıklardan yaptım. Testereyle kesiyorum, keserle, cam ile oyup yapıyorum ama fazlasıyla el emeği istiyor. Günde iki tane zor yapılır!

Bu kaşıklar hem çok sağlam hem çok kıymetliler. Mikrop almıyorlar. Hatta şimşir mikrobu da kırıyor diye biliyorum. Ama bu yaz gittiğimde sanki ağaçlar zehirlenmiş gibiydi, dalları kurumuştı.

- Ahmet Amca, fakirlik zamanlarınızda neler yaşandı Rize’de, Çamlıhemşin’de?

- **Ali Ahmet Kaboğlu:** Bak o fakirlik zamanlarını hatırlıyorum. Kuraklıktan dolayı insanlar çok fakirleşti. Tabi dedemin mısırsı çoktu. O yüzden ta Pazar’dan gelenler oluyordu. Gelip Ahmet dedemden mısır isteyip para veriyorlardı. Dedem de derdi ki: “Koy o parayı cebine!” Yani para almazdı. Çay yoktu o zaman, gelmemişti. Mısır yoktu, ekmek yoktu... Millet açlıktan kırılıyordu! Biz de darlık çektik ama çok şükür aç kalmadık. Açlıktan ölenleri de biliyorum!

Bizim köyün karşısında bir akraba, açlıktan bir yaprak yemiş ve ölmüş. Zehirlenmiş! Paranın da kıymeti yoktu. Diyorum ya, dedemler kimseden para almıyordu!

Biz yayladayken amcam mısır unu getirirdi. Tabi ineklerimiz çoktu. Babaannem, sabah aynı şekilde sofrayı kuruyordu mısır ekmeği ile. Akşam ise un çok fazla gitmesin diye, çünkü dedem çoğunu millete dağıtmıştı, bakır sahana kaymak koyardı, mısır unu ve suyla karıştırırdı aynı hamur şeklinde yapardı. Bakır sahanda pişirip adam başı birer tane ondan verip yedirirdi akşamları.

Arkadaşım ile akşam yaylada iki saatlik yola gidiyorduk, ineklere. Bana dedi ki: “Ahmet sen bir şey yedin mi?” Ben de “Evet, yedim dedim” dedim. Öğlen minci ile mısır ekmeği yemiştım. Çünkü yaya gittiğimiz için acıkiyorduk. Bir daha akşama yiyecektim. Arkadaşım dedi ki: “Ahmet, ben hiçbir şey yemedim, böyle yürümek de yürüyemiyorum hiç” Yaylada karalâhana kendiliğinden yetiştiriyordu. “Karalâhanayı pişirip içine kaymak atıp yedim sadece. Hiç un yok, bir şey yok! Zorla çıkabiliyorum.” dedi.

- Dede cömertti ama dağıtıyordu.

- **Ali Ahmet Kaboğlu:** Dedem çok dağıtırdı. Misafirimiz eksik olmazdı. Her gün biri gelirdi mutlaka. Misafir odası ayrı bir yerdeydi, bacalıydı. Oranın ateşi için kalın kütük, gürgen ağacını kullanırdık. Yemeği ayrı olurdu.

Küçükken dedemle karşılıklı uyurduk. Ben ona sorardım: “Dede, bu köyde 15 tane ev var, ne zaman kuruldu bu köy?” O da derdi ki: “Oğlum ben de bilmiyorum ama ben küçükken sorduğumda dedem bana ‘200 sene evvel’ kurulduğunu söyledi.”

- Dedenizin size anlattığı başka neler var? Mesela savaş zamanlarını anlatmıştır.

- **Ali Ahmet Kaboğlu:** Dedem anlatırdı bana. Bir gece yaya bir saate jandarmalar gelmiş. Karşıda Pazar’ın bu tarafında bir dere var. “Bu köy buradan kalksın Pazar’ın oradaki dereye gitsin, Ruslar bu taraftan geliyor.” dediler. Dedem kalkıp köye haber vermiş. Millet gece yarısı yürüyüp karşıdaki tepeyi aşmış. Oradaki dereye, gürgenlerin arasına sığınmışlar. Tabi büyüklerimiz kalmışlar köyde. Ruslar gelmiş inmişler köye. Köydekiler bir telefon hattı kurmuş gibi buradan oraya, oradan oraya haber vermişler Rusların geldiğini. Fakat kimse bir yanlış hareket yapmamış. Yani Ruslardan bahsediyorlar. Hatta Ermenilere di-

yorlarmış: “Sakin Türklere dokunmayın!” yani Ruslar kurtarmış bizi, Ermeniler çok acımasızmış. Ruslar olmasa belki de o Ermeniler milleti kıracaktı orada. Bu Ermeniler var ya Türklerin düşmanlarıydı!

- Bu darbe dönemlerini biliyorsunuz, ülkeyi sadece siyasi olarak değil her yönden etkiliyor. O dönemlerden hatırladıklarınız var mı?

- Ali Ahmet Kaboğlu: Ben İstanbul’daydım. Kenan Evren’in gizli, kötü işleri vardı ama meydana çıkmamıştı.

- Adnan Menderes asıldı mesela 61’de.

- Ali Ahmet Kaboğlu: Adnan Menderes’i ben yakından tanıyorum. Uçaktan düştüğü zaman ben oradaydım. Uçak düştüğü zaman dediler ki: “Adnan Menderes’e bir şey olmamış ama uçağın kanatları kopmuş.” Bakırköy’ün üst tarafında bir yer var oradan geçecek diye duyduk ve hepimiz gittik orada onu bekliyorduk. O, uçaktan indikten sonra taksiye giderken fötr şapkasını çıkarıp sallayarak bize selam verdi.

Tarımı da destekledi, sevenleri çoktu sürekli kazanıyordu ama askeriye istemedi. Darbe yaptılar, boşu boşuna idam ettiler. Bir sabah baktım gazetede yazılı: “Adnan Menderes idam edilecek!” Beyaz kefen gibi bir şey giydirmişler. Ormana götürüp orada asmışlar. Astıktan sonra tekrar gazeteye verdiler. Asılı vaziyette ağzı açık, dili dışarıda kalmış şekilde! Yazıklar olsun, hiç acıma hisleri yoktu.

Şimdi, Pazar’dan yol başladığı zaman bizi götürdüler, dediler: “Ya 12 buçuk lira para vereceksiniz ya da yolda çalışacaksınız!” Ben de amcamla beraber gittim, daha yeni 18 yaşına basmıştım. Bize yolları paylaştırdılar. Bir süre çalıştıktan sonra kar yağdı. Mecburen paydos ettiler. İş de bulunmuyordu. Bazen çok ağır yerlerde çalıştırıp 2 liralık yevmiye veriyorlardı. İnsanlar aç ve işsiz... Neyse yaz geldi, seçim oldu ve Demokrat Parti kazandı. Demokrat kazanınca Adnan Menderes dedi ki: “Eyy Halk! Bakın bedava çalışıyordunuz! Ben onu kaldırdım. Şimdi gönüllü çalışmak isteyen varsa 7 lira da yevmiye veriyorum!” E tabi millet hücum etti yollara, parayla çalışmak için.

Mısır bulunmuyordu, ara sıra kuraklık vuruyordu. Gitti nereden bulup getir-

diyse millete ucuz ucuz mısır ve siyah buğday dağıttı. Ama çok da lezzetlidir o siyah buğday. İşte o Demokrat döneminden sonra millet zenginleşti. Ama ondan önce vergi alınıyordu, veremeyen olursa gelip evinden bakır kazanlarını alırlardı. Hatta çatasındaki kiremitleri bile söküp götürürlerdi!

- Bu yakın zamanda yani 15 Temmuz'da da belki böyle bir şey olabilirdi. Eğer bu darbe gerçekleşseydi sonuçları nasıl olurdu?

- Ali Ahmet Kaboğlu: Türkiye bitmişti kesin! Bu Cumhurbaşkanı çok hoşuma gidiyor. O olmasaydı halimiz yaman olurdu.

- Belediye Başkanımızı tanıyor musunuz? Çalışmalarından memnun musunuz?

- Ali Ahmet Kaboğlu: Ben yakinen tanımıyorum. Ama iyi çalışıyor diye duydum. Hatta bizim köyde lafı geçiyordu, Rize Belediye Başkanını seviyorlardı. Yani memnunuz Allah'a şükür bir kötülüğünü görmedik.

- Son olarak bizlere, gençlere bir nasihatiniz, bir diyeceğiniz var mı?

- Ali Ahmet Kaboğlu: Şimdi size bir şey diyeyim. Eskiden biz okula giderken saçlarımızı tarar şekil verirdik, hoşumuza giderdi. Ama bir büyük gördüğümüz zaman hemen saçlarımızı karıştırıp bozardık, ayıp diye! Yabancı birinin yanında bile asla sigara içilmezdi. Yabancı insanları baba gibi sayardık. Şimdiki gençler babalarıyla oturup sigara içiyorlar. ☺ Köye gidiyorum gençler büyük-küçük herkesin yanında sigara içiyorlar.

Eskiden sevgili falan yoktu. Kızları zorla veriyordun ve hiçbir şey diyemezlerdi. Genelde hali vakti yerinde olanlara veriyorlardı. Şimdiki kızlar ise güzelliğe, yakışıklılığa bakıyor. Zengin mi fakir mi umrunda değil, yakışıklıysa tamam. Birkaç sene sonra da bakıyor içkisi, kumarı var; çocuklarını alıp ayrılıyor.

Velhasıl, anne baba duasını ve rızasını almadan evlenmek kesinlikle doğru değildir. Eğer bir kız, bir çocuğu seviyorsa annesine söyler, o da babasına... Bu şekilde sülalesi araştırılır ondan sonra verilir. Anne baba rızası olmadan evlenmeyin. Araştırmadan kız alıp, kız vermeyin!

Adı Soyadı

Medet KOPUZ

Doğum Tarihi

1932

- **Çocukluk dönemindeki yaşam koşullarınız nasıldı, bize anlatır mısınız?**

- **Medet Kopuz:** Biz üç kardeşiz, en küçükleri benim. Veliköy, 1932 doğumluyum. 1939 yılında babam vefat etti. Tabi yetim kaldık, o zamanki şartlar ile şimdiki şartlar aynı değildi. Giyinmek için çarık bile yoktu çarık! Fakat anam, Allah rahmet eylesin, eşsiz bir kadındı. Çayeli'ndendir rahmetli anam. Uğraştı, didindi. Biz de ta çocukluktan beri çalışkan bir ailenin çocuklarıydık. Çalıştık da çalıştık. İlkokula giderken dahi bizim cebimiz parasız değildi. Bu da neden diye sorarsan, 12 yaşında üzüm topladım yumruk ile üzüm! Evvelde bizim çayımız yoktu, arazide ya kara üzüm vardı ya da fındıklık vardı. Bizim köyde Agunlar (Sülale) vardı, 30 tava pekmez yaparlardı. O zamanlar zirai gelir vardı başka gelir yoktu. İlkokuldan sonra sene 1949, tabi bu zamanlar biraz maceralı geçti. Bize de gurbet yolu göründü. Zonguldak'a gittik. Orada teyzemin oğlu vardı, Hemşinli, onun sayesinde bir işe girdik.

- **Ne işle uğraştınız orada?**

- **Medet Kopuz:** Orada Ereğli Kömürler İşletmesinin döküm atölyesi vardı. O atölyeye su verirdik. Aşağı yukarı 1 kilometrelik yolda, hayvanların üzerinde tenekelerle içme suyu taşırdık oraya buraya. 14 ay orada çalıştık. Yemek, içmek, elbise, her şey şirketten, maaş da 56 liraydı. 700 lira para biriktirdim. 700 liranın 400 lirasını buraya kadar getirebildik. En büyük ağabeyim har vurup harman savuran, eli açık biriydi.

1953'te askere gittim, askerde çavuş oldum. Bölük çavuşu oldum. Ben askerde çavuş olduktan sonra Yüzbaşından aşağı rütbedeki biri gelip de bana ders veremezdi. Mareşal Tito geldi, ben ona bayrak çıkarmışım. (Josip Broz Tito, Yugoslav devlet ve siyaset adamıdır. Babası Hırvat, annesi Sloven'dir.) Ürdün Kralı Hüseyin geldi, Allah rahmet eylesin 16 yaşında kral olmuştur kendisi. Neyse, terhis olup geri döndüm.

- **Başka neler yaptınız?**

- **Medet Kopuz:** Büyük ağabeyim Erzurum'da kavurma yapıyordu. Bizim mesleğimiz kavurmacılık, hayvancılık. Ben İstanbul'da terhis olduktan sonra trenle Erzurum'a geçtim. Yardımcı olduk, kavurma getirdik götürdük. Ortanca ağabeyim de İstanbul Sarayburnu'nda dalgıçlık yapıyordu. Batan bir gemi vardı onu çıkarmaya uğraşıyorlardı. Biz Erzurum'da kavurmayı yaptık ettik sonra geldim baktım ki para yok, pul yok. Ağabeyimin eli açık olduğu için o güne kadar topladığımız, yani askerden önce ve askerden sonra biriktirdiklerimizin hepsini heba etmiş. O günden sonra dalgıçlık yapan ağabeyimle kader birliği yaptık ve Gündoğdu'da küçük bir dükkân açtık. Makine Kimyanın bayiliğini aldım. Aldım derken halen hayâ ederim aslında. İslam'da sen ben diye bir kelime yoktur. Siz, biz var. Ben demek mecburiyetinde kalıyorum işte. Neyse, bayiliği aldık. Bir taraftan da sermayemize göre, Erzurum-Kars-Ardahan'da hayvancılık yapmaya başladık. Makine Kimya'nın bayiliğinden para kazandık, Allah bin bereket versin.

Veliköy'de ikamet ederken duyduk ki burada (Gündoğdu) dükkânın olduğu yerler satılığa çıkmış. Kurmay Albay Nejat Karan- Yaşar Karan kardeşlerin bir haftaya kadar geleceklerini duydum. Albay geldi, Allah rahmet eylesin, konuştuk ettik. Şu an oturduğumuz yerden ileriye kadar 6 buçuk dönümü 140 bin liraya aldık, hallettik. 1968 yılında bir un fabrikası kurmaya niyetlendik. Ama çok fazla çalıştık. Gece gündüz Erzurum-Sarıkamış- Pasinler'de çalışıp kavurma yaptık. Her fırsatta hatırlatıyorum; çalışmak, çalışmak, çalışmak... Çalışmak, çabalamak her şeyin başında gelir. Bu sayede Anadolu'da bulunma fırsatım çok oldu. Türkiye'de çalışmak için un fabrikası arıyorduk. O zamanların senatörü bizim Vecdi Agun. Babamın koyun ortağıydı ve birlikte Cimil'de çadırda keçede yatmışlardır. O zaman yatak yorgan ne arar? Onun da Mehmet Güler diye bir arkadaşı vardı, Allah rahmet eylesin, onun vasıtasıyla bir firma ile tanıştık kurucu olmak için. Yalnız bizim paramız yeterli olmadı. Bir dostumuz bizi İstanbul'da "Türkiye Sanayi Kalkınma Bankası" diye Amerika ortaklı bir bankaya yönlendirdi. Türkiye'de tek şubesi İstanbul'da var, Ankara'da bile şubesi yok! Oraya bir dosya tertipleyip göndereceğiz ama 68 senelerinde dosyada ne olabilir ki? Biz inşaata başlamışız ama ne inşaat projesi var ne elektrik projesi ne de başka bir şey... Bir senede bu dosyayı tamamladık ve bankaya gönderdik. Türkiye'nin neresinde başarılı bir eleman varsa o bankaya almışlardı. Bizim

Rizeli Sargınlardan bir kız vardı, adı Sevim, dosyalarımızla çok ilgilenmişti sağ olsun. Yine hatırlatmadan geçemeyeceğim, dürüstlük ve doğruluk başarıda en büyük etkidir. Bizim o zamanlar yaş müsait değil ve tahsil yok, ne var ise onu konuşuyoruz. Ama tabii ki hiç ileri geri konuşmuşluğumuz, toplum içerisinde bacak bacak üstüne atmışlığımız da olmamıştır. Banka elemanları da süper çalışıyor. Sen konuşurken ağzından çıkanları daha söz bitmeden anlıyor. Allah razı olsun onlardan, Rize’den turist çayı ikramı yaptım ben de onlara...

Bu kredinin çıkması olayında birçok engellerle karşılaştık. İstanbul’da İtalyan Vavakoç adında bir Türkiye mübeşşiri vardı. Bu bizim dosyamızın normal gittiğini öğrenip bize bir teklif gönderdi ortaklarıyla beraber.” 1 milyon krediyi onaylarız ama bize 100 TL verirseniz.” dedi. 100 TL o zamanlar büyük para! Paramız da yok, ben vermeyelim diyorum ortağım verelim diyor. Neyse Vavakoç’un yazıhanesine gittik. İstanbul Perşembe Pazarının oradaki binada 4. katta bizi bekliyor. Ben Vavakoç’un arkadaşını öne almaya çalışıyorum ki kendi ortağıma işaret vereyim ama o da bilerek geçmiyor, bizi yalnız bırakmıyor. Neyse çıktık yukarıya, Vavakoç bizi bekliyor. “Ben bu akşam Adana’ya gideceğim de siz evet dersiniz gitmeyeceğim” dedi. Büyük üçkağıtçıydı! “Sen Adana’ya, yoluna devam et de işinden geri kalma, ben dosyayı yarın bir incelettireceğim, ondan sonra sana cevap veririm” dedim. Yani orada yok dedik çıktık. Aradan bir hafta geçti, bize Türkiye Sanayi Kalkınma Bankasından yazı geldi: “1 milyon 200 TL krediniz çıkmıştır, gelip işlemlerinizi yapın” diye. O 100 TL’yi vermedik İtalyan’a. Başka bir gün Perşembe Pazarında gördüm ve dedim ki; “Üçkağıtçı Vavakoç ne haber?” hemen yolunu değiştirip geri döndü. Demem o ki; çok badireler atlatarak bu zamanlara geldik ama doğruluktan, dürüstlükten öteye hiçbir yol yoktur!

- Geçmişten günümüze kadar Rize insanı neler çekti?

- **Medet Kopuz:** Benim bunu size anlatmaya ne bilgim yeter ne kudretim! Elimden geldiğince aktarmaya çalışayım. Veliköy’den Gündoğdu’ya araba yolu olmadığı için 15 sene boyunca yaya gidip geldik ve dükkâncılık yaptık. Kara lastik bile yoktu, çarık giyinirdik. Kara lastik sonradan çıktı. Şimdiyi geçmişle kıyaslarsak tarifi mümkün olmaz. Bugünkü sahil yolumuzda helikopter inip kalkıyor ki yakında uçak bile inip kalkacak, inanıyorum. Sebep olanlardan, taş

koyanlardan, emeği geçenlerden Allah razı olsun. Buradan Çayeli'ne veya Hopa'ya, hiç frene basmadan gidiyorum. Trabzon'dan Hopa'ya kadar olan sahil yolunun bir namı vardır. Çünkü orada çay bitkisi var ve yazın da yeşillik kışın da yeşillik. Bir tarafı deniz bir tarafı yeşillik, böyle bir yol Avrupa'da bile yok!

- Evet, kıymetli bir şehre sahip Rizeliler. Taşına toprağına biraz emek harcayınca karşılığını fazlasıyla alıyor. Mesela çay...

- Medet Kopuz: Çaydan evvel fındık vardı. Ben çok fındık toplamışım. Fındık, üzüm, mandalina... Aslında çalışan insana ne üzüm ne fındık ne de çay lazımdır. Çalışan adam ekmeğini her türlü kazanır. Bahçeme bir şeyler yaptıracağım, 150 TL yevmiyeye çalışan adam yok! Bu varlık, zenginlik değil midir? Rize'den gaz yüklerdim tenekelerle, Ardahan'a götürürdüm. Çayeli'nden Pazar'a 3 saate giderdik. Şimdi ise 15 dk. Bu konuda ne kadar konuşulsa azdır. Allah'a şükür etmek ve çok çalışmak lazımdır. Çocuğına alın terinle bakacaksın, gerisi vallahi de billahi de boştur.

- Aile bağlarımız, evliliğiniz, ailede kadın ve erkeğin rolü hakkında neler söylemek istersiniz?

- Medet Kopuz: Çok derin bir mevzu..! Peygamber Efendimizin bile evlilikle ilgili hadisleri vardır. Bunlar önemli konulardır. Evlenecek olduğunuz zaman çok araştırın hatta nefesini bile koklatın derler. Biz ailemize bağlı, daha doğrusu babamız olmadığı için anamıza bağlı insanlardık. Anne baba ne derse onlara riayet etmeye mecburuz. Ana babasının duasını almadan, ana babasını kaybedene acırım ben! Cenab-ı Hak anaya öyle bir isim vermiş ki yer gök arasında bir benzeri daha yoktur.

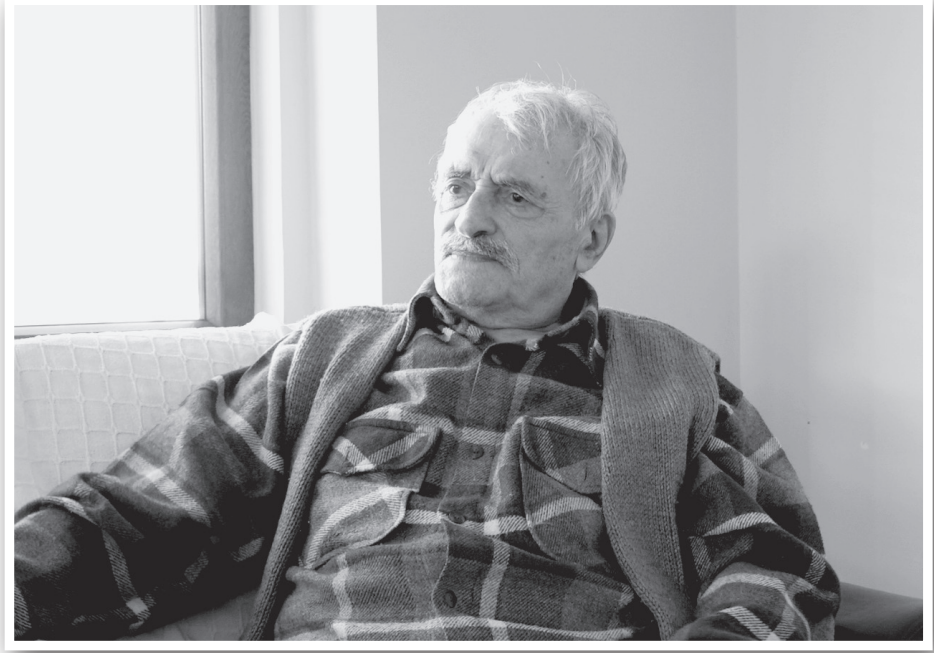
Askerden sonra evim, malım olmadığı için çalışıp sermaye biriktirmek için evliliği ikinci plana attım. Askerlikten sonra dükkandı, bayilikti derken suyu kanala koyduk. Suyu kanala koydun mu o su zaten kendiliğinden akar gider. Eşim, babamın kız kardeşinin torunu oluyor. Büyüklerim, annem, ağabeyim falan görüp söylediler ben de tamam deyince oldu. Bugünkü medeni kanunlar ana babaya pek işi bırakmıyor. Hatta günümüzde mahkeme tek celsede boşuyor. Asıl okulda iş bitiyor. Biz dışarıya kız vermez, dışarıdan da almazdık. Çocuklar

okumaya başladıktan sonra neslimiz gittikçe değişmeye başladı. Bizim sözü-müz geçersiz oldu. “Asil azmaz, bal kokmaz, kokarsa yağ kokar, onun da aslı ayrandır.” Asaletli bir genç ana babayı atmaz, atamaz, onun sözünü kırmaz. Ana baba evladına hiçbir zaman yanlış yol göstermez.

- Gençlere bir nasihatınız var mı? Son olarak neler söylemek istersiniz?

- **Medet Kopuz:** Bu yaşıma kadar ne sigara kullandım ne de alkol kullandım. Bu yaşa kadar sağlıklı gelmemin en büyük sebebi budur. Hep gıdalı yiyecekler yedim, iyi beslendim. Param varsa bir şeyin iyisini alırım yoksa almam. Kredi kartı da kullanmam, cebimde bir iki arkadaşımın karnını doyuracak kadar param varsa ne yapayım kredi kartını? İşini bilmeyenin sonu, atalarımızın dediği gibi, ayağı yorganın dışında kalır.

Gençlere tavsiyem anne babaya saygılı olmalılar. Anne babaya riayet edilirse işleri yolunda gider. Lafla peynir gemisi yürümez. Allah herkese hayırlı evlat nasip etsin. Milletimiz, memleketimiz, devletimiz için doğru dürüst çalışanları Allah sonuna kadar payidar etsin.

Adı Soyadı

Alaaddin KIR

Doğum Tarihi

1933

- **Alaaddin Amca sizi biraz tanıyalım. Çocukluğunuzdan itibaren yaşadıklarınızı anlatır mısınız bize? Mesela çarık giyinir miydiniz?**

- **Alaaddin Kır:** 1933, Derepazarı doğumluyum. O devirleri ben size hakiki manada anlatsam biraz inanmakta zorluk çekersiniz. Mesela ayağımızda çarık var ama altı yok, çorap gibi bir şey... 1,5-2 kilometreye yakın bir yoldan giderdik okula. Zaten çarığın altı olsa da bir şey ifade etmezdi. Çünkü göğsümüze kadar kar, o karları yararak okula gidiyorduk. Islanıyorsun ister istemez. Odunları alırdık omzumuza. O zaman yarma odun derdik ona, ateşte yakılmak için kullanılırdı. Sobalar için bunları testereyle sürekli keserdik. Okula da götürürdük. Her gün bir tane odun okula götürmemiz gerekiyordu, oradaki sobayı yakmak için. Böylece okula o şekilde gidip gelip 5 sene okuduk. 5 seneyi böyle tamamladık ve diploma aldık. Diplomalari da o zamanki uygulamaya göre Milli Eğitim Müdürlüğünden almamız gerekiyordu. Biz tabi bilmiyoruz müdürlük falan, çünkü çocuk yaştayız. Bir amcamızın kamyonu vardı, yeni almıştı o zaman, benzinli kamyon tabi mazot diye bir şey yoktu. Onunla beraber toplu olarak Rize merkeze geldik ve diplomaları aldık. 1946-47 ders yılını bitirmiş olduk. Diplomalari aldığımızda bize evden 75 kuruş verdiler. Para diye bir şey de yoktu aslında. İhtiyaç olunca satmak suretiyle bir şey elde edilirdi. Para yok, yiyecek yok, yemek yok. Tam harp yılları, İkinci Dünya Savaşı sıraları... Velhasıl 25 kuruşu diploma için ayırdık. 25 kuruşu arabaya ayırdık gelirken, 25'te giderken. Ben orada susadım, su içtim. Çeşme yok o zaman ortalıkta yani varsa da biz bilmiyoruz. Rize köy gibi bir yer. 1 kuruşa suyun bardağı satılıyor, bir bardak su içtim. 24 kuruş param kaldı. Acaba dedim, bunu arabanın sahibi Mustafa amca kabul edecek mi? Yav dedim, Mustafa amca 24 kuruş kaldı, ne olacak? Olsun torunum, diyerek kabul etti, tekrar döndük Derepazarı'na.

Bir iskele vardı. Tabi zamanında yapılmış, demirleri denize vurulmuş, sonradan çürüyüp harap olmuştu. Yanında büyük bir kavak ağacı vardı. onun da yanında 5-6 metre yüksekliğinde branda var fakat brandalar da çürümüşüdü. Mısır ve buğday yığı vardı ama özellikle mısır vardı çünkü bizim burada buğday ender olur. Gerçi biz de buğday çayırı yaptık. Biliyorsunuz buğday kışın yetişir, Mayıs'tan sonra biçilir. Biz de buğdayı biçtikten sonra mısır ekerdik, iki mahsul

alabilmek için. Neyse, o dediğim yığında büyük büyük fareler bir tarafından girip diğer tarafından çıkıyor. O buğday ve mısır yığını devlet orada toplamıştı ama dışarıya satmak için mi yoksa savaşta hazırlık adına mı toplanmıştı bilemiyorum. Belli ki iskeleye yakın olduğuna göre gemilerle dışarıya gönderilmek için yığılmıştı. Yoksa devlet onu başka kapalı bir yerde de muhafaza edebilirdi. Tabi o zamanlar devlet çok zayıftı ve savaş seneleri olduğundan dolayı son derece elim bir fakirlik vardı.

Ben çocukken rahmetli anama gelip dedim ki; ana bir şey ver de yiyeyim, açlıktan öleceğim! Dedi ki; “Oğlum bir şey yok ki ne vereyim sana?” Düşünün ki bir ana, bunu evladına söylemek zorunda kalıyor. O zaman, ana böyle yaşayacağıma öleyim daha iyi dedim. Bu laf içerimden çıktı aniden. Anam bir kuyis (feryatla bağırma) etti, ağlamaya başladı. Komşu geldi hemen; “Ne oldu, kim öldü!” dedi. Anam da dedi ki; “Bir şey yok, çocuk bana böyle dedi de ona üzül-düm.” İşte böyle bir halimiz vardı!

O zamanlar altının gramı şu ana göre 3-4 lira civarında. Para altın gibiydi hemen hemen eşitti. Altının gramı 3 liraysa, mısırın gramı 2 liraydı. Bir kere-sinde devlet, bir yerden temin edip millete dağıtmıştı. Düşünebiliyor musunuz? Memleketin böyle bir hali vardı ve bu dediklerim 1936’dan 47’li yıllara kadar devam etti.

- Geçim daha çok ne ile ve nasıl sağlanırdı?

- **Alaaddin Kır:** Sığır beslenirdi efendim. Geçimin tek kaynağı sığır ve tar-laydı. Tarladaki çimen, sığırların yemesi için biriktirilir, yığılır vesaire hayvan-lara o anda yedirilir veya kurutulurdu. Bir de mısırın sapı, otluk dediğimiz, o da kurutulurdu. Geçim kaynağı bu idi yalnızca, başka bir şey yoktu. Benim anam ve nenem deremene (değirmen) gidip fındık kabuğunu öğüttüler. Çünkü çoluk çocuğa bir şey yedirmek zorundasın! Yenmedi, yedik ondan fakat ne kadar ye-nebilir, bildiğin odun, odundan da daha sert mübarek! Velhasıl fındık kabuğu bile öğüttük efendim. Mısırın kutunisini, koçana kutuni deriz onu bile öğüttük. Evvela dövdük onları taşlarla beraber, tivilli taşı deriz, onunla dövdük. Öyle götürdük değirmene bir çuval. Öğüttük güya, deremenlerde kırdık o da doğru dürüst yenmedi. Nihayet bizim köyden bir kaptan dayı vardı Rıza Kaptan Dayı, Samsun’dan kepek getirdi. Samsun zaten un yeri fakat un yok, kepek getirdi-

ler. O kepek yağma gitti. Biz de ondan bir çuval kaptık. Satılıyordu, alabilen aldı. Yelkenli değil de motorluydu teknesi. Onunla bir motor kepek getirdiler Samsun'dan ve o motor boşaldı. Evet, böyle bir hayat var idi! Savaş yılları çok yoksul geçti.

Ben, nasip oldu da Almanya'ya gittim. Almanlar bana dedi ki; "Alaaddin, Rus cephesine gittik, arka taraftan, Polonya tarafından ağaç kabuklarını kasatura ile yonttuk ama ne kadar yenilebilir ki? Ağaç kabuğu ne kadar yenilebilir? Ama ağaç kabuklarını yedik!" Bunu diyen Almanlar! Demek ki bizim gibi olanlar da vardı. Hatta benim bildiğim kadarıyla İkinci Dünya Savaşı zamanlarında biz Almanlara gıda yardımı yapmışız. Yani bizden daha beter durumda olanlar varmış. Şimdi Türkiye, Allah'a şükürler olsun ki tek başına geçinen yani kendi mahsulünden geçinebilen birkaç ülkeden biridir.

Dedelerimiz Kırım'dan gelmişler, o yüzden soyadımız Kır'dır. Benim dedem Sarıkamış'ta donarak ölmüş, orada şehit olmuş. Dolayısıyla dedem yoktu, nenem vardı ve anlatırdı bize. Evvela devlet bize tütün vermişti. Tütün biraz iyi olmuş, verimli olmuş fakat arazi kıt tabii yine de buna rağmen gelir getirmiş. Fakat tütüne mavi küf vurmuş. Tütünün en büyük düşmanı mavi küf hastalığıdır. Bu hastalık vurunca tütün yok olmuş. Ondan sonra pancar vermişler. Tabii ben bunların ikisini de bilmiyorum, nenem anlatıyordu. Pancar da pek verimli olmayınca onu da kaldırdı devlet. Daha doğrusu halk kaldırdı, gelir elde edemedikleri için. Bu sefer de fındığı denedi devlet burada. Fındık mükemmel oldu ama fındık bildiğimiz Ordu'da, Giresun'daki gibi ince dallı değil, çok kalın oldu ve merdiven dayanarak zor toplanırdı. Tabii fındık da bitti, karın doyurucu olmadı. Çünkü saha az, en azından 4-5 ton fındığın olması lazım, bunun için de 5-6 dönüm arazi olması lazım. Bu sefer Zihni Derin rahmetli devlete önermiş, çay deneyelim diye. Çay mükemmel yetişmiş ve bilahare çay tohumunu Batum'dan aldirttiler. Bunun da bir hikayesi vardır.

- Bizimle de paylaşır mısınız bu hikayeyi?

- **Alaaddin Kır:** Biz Batum'dan çay tohumunu istedik, onlar da bizden fındık fidanı istedi. Devlet kabul etti. Tohumlar geldi, dikildi ama tohumların hiçbiri tutmadı. Öyle olunca bir araştırma yapıp gördüler ki hepsi haşlanmış. Ruslar, tohumları haşlayıp vermişler ki burada yetişmesin diye. Bizimkiler bu durumu

devlete bildirmiş. Devlet de çay tohumlarının karşılığında vereceğimiz fındık fidanlarının diplerini denize koyup öyle göndermemizi söylemiş. Meğer tuzlu suya koyunca fındık tutmazmış. Biz böyle yapınca Ruslar durumu anlayıp normal çay tohumlarını göndermişler ve böylece çaylık burada yetişmeye başlamış.

1939-40 yıllarında sadece birkaç tane çaylık vardı. Onu da mısır karşılığında yaptırıyorlardı. Çünkü kimse yapmak istemiyordu, çaya güvenilmiyordu. Çay ne işimize yarayacak diyorlardı. Tarlada çoluk çocuğa bakan tek mahsul vardı, o da mısır. O zamanlar mısır ana madde olarak her şeyden önce geliyor. Dolayısıyla devlet mısır primi verdi çaylık yapanlara. Biz de 1939-40 yıllarında 3 dönümlük ilk çaylığımızı yaptık. Zamanla millet baktı ki çay önemli bir gelir olmaya başlıyor, çaya yönelmeye başladılar. Bu mübarek nimet halen daha geçerliliğini koruyor. Allah'a şükürler olsun. Maalesef 1950'li yıllarda fabrika yetersizliğinden dolayı ziyan oldu, denize döküldü. Rahmetli Adnan Menderes dedi ki; "Asla milletin emeğinin önünü kesemezsiniz! Çayı denize dökün ama milletin parasını ödeyin! O bölge insanının başka geliri yok!"

- Almanya'ya neden gittiniz?

- **Alaaddin Kır:** 1948 yılında İstanbul'a, oradan da Almanya'ya gittim, çalışmak için. Fakat İstanbul o zamanlar çok sevimli, çok güzeldi. İstanbul; pazarlarıyla, yollarıyla, tarihiyle bir kültür şehriydi. Boğaziyle, her şeyiyle çok güzel, çok muazzam bir şehir... İstanbul çok güzel bir şehir ama şu an, Allah yardım etsin, orada yaşanmaz diye düşünüyorum.

- Ne işle meşgul oldunuz, neler yaptınız?

- **Alaaddin Kır:** İnşaatlarda çalıştık. Tabi inşaat işi olursa... Terzi İzzet diye birinin büyük bir binası vardı, oraya döşeme yapmaya gittik güya, bir şeyler yapmaya çalışıyordum ama elim kırıktı. Babamın dayısı da oradaydı ve bana dedi ki; "Torunum, iş yok güç yok, babana bir de sen yük olma, bir dahaki vapurla dön memlekete." Sonra bir Türk ve Yahudi ortaklığında, Edirnekapı'da bir dokuma fabrikası açıldı. 12. ayın sonuna kadar çalışıp oranın döşemelerini yaptık. 60'ta nasip oldu da izdivaç yaptım. 1963'e kadar İstanbul'a git gel yaptım, Rize'nin %90'ı zaten gurbetteydi. 1963 yılının 1. ayında Almanya işçi

istemişti, ben de müracaat ettim. Birçok badireler, aksiliklerle uğraştıktan sonra nasip oldu da gittim.

- Almanya’da mı emekli oldunuz?

- **Alaaddin Kır:** Almanya’da 5-6 sene kaldım, fazla kalmadım. Yalnız oradan bize bir kağıt verdiler, Türkiye’ye gittiğiniz zaman 2 sene içerisinde sigortalı bir işte çalışmadığınıza dair sosyal sigortalar kurumundan bize bir belge gönderirseniz, sizin sigorta kesintilerinizi göndeririz diye. Biz de öyle yaptık, sigorta kesintilerimizi aldık.

- Sonra memlekete mi geldiniz, ne yaptınız?

- **Alaaddin Kır:** Almanya’da çalışırken, ağabeyim bir atölye satın almak istedi ve benden para istedi. Kendisi kapı, çerçeve doğramacısıydı. Ben de para yolladım. Atölyeyi aldı ve çalışmaya başladı. Ben döndükten sonra çalışmak istemedim, artık bu mesleği değiştirmek istedim. Bir dükkan vardı, devren satılık, ticareti çok sevdiğim için onu almak istedim ama ağabeyim bırakmadı. “Sen olmazsan ben burada ne yaparım? Bu olur iş değil” dedi. Sonra beraber atölyede çalışmaya devam ettik. Atölye halen duruyor, faaldir ama biz çalışmıyoruz, ağabeyim vefat etti zaten.

- Eski zamanlardan hatırladığınız başka anılar varsa dinlemek isteriz?

- **Alaaddin Kır:** Almanya’da çalışırken bir Rus vardı, biraz da esmerdi. Ona Almanca kötü bir söz söyledim. Sonra Alman’a onun nasıl biri olduğunu sordum. O da çok iyi bir insan olduğunu söyledi. Rus insanları, Rus milleti iyidir ama rejimi kötüdür. Almanlar bile böyle söyler.

Derepaazarı’na giderken Uruspa dediğimiz yerde, camiye okul yaptılar. Benim amcam Osman Kır’da orada öğretmen oldu ve bizi okutuyordu. O civardan çoğu çocuk bu okula geliyordu. Biz birinci sınıftayken bir müfettiş geldi okula. Köşede bir raf vardı ve müfettiş orada bir kitap görüp ona doğru yürüdü. O kitabı aldı ve amcama; “Bunun yeri burası mı? Bu kitabı ne diye burada saklıyorsun sen?” diyerek kitabı yere çarptı ve darmadağın etti. Onu Kur’an sanmış ama

meğer o bir Kur'an değil, Muhammediye kitabıymış. Döndü ve Osman amcama bir tokat vurdu. O kadar şiddetli vurdu ki kafası uçtu sandım! Gitti biraz ileriye doğru, bir şeyler söyledi ona ve bir tokat daha attı. Tabancası da görünüyor belinde, ayağında çizmeler. Biz tabi daha çocuğuz, 6 yaşında okula başlamıştım ben. Arkadaşımla en önde oturduğumuz için bize bağırdı, bunu alın götürün dedi. Çok korktuk, hemen kitabın sayfalarını gelişiğüz el yerleştirdik ve aşağıya inip namaz kılınan yere koyduk. Bu memleket böyle badirelerden geçti.

Bir gün yine evimizin yanında oyun oynuyorum. Baktım yukarıdan bir adam geldi. "Heyy hane sahibi!" diye bağırdı sert bir şekilde. Sakine Teyze komşumuz çıktı dışarıya, "buyur oğul" dedi. Adam dedi ki: "Bana yol parası ver." Sakine Teyze de; "Benim oğlum asker, ben parayı nerden bulurum oğlum, paranın rengini bile bildiğimiz yok!" dedi. Adam indi aşağıya ve eve girdi. Ben tabi izliyorum ne yapacak diye. İçeriden kazanı çıkardı, bir şeyleri güm güm atıyor dışarıya! Sonra çıktı kapıya ve Sakine Teyzeyi sırtından tuttu. "Bunlar para değil mi? Sat da ver" diyerek odunla dövmeğe başladı. Gelip kurtarabilecek kimse yok! Milletin gidip de şikayet etme şansı yok! Ne şikayeti? Şikayet etsen, daha fena, daha suçlu olursun! Sarı İsmail diye meşhur bir belaydı ama asıl bela olan o zamanki yönetimdi.

Ben gördüklerimi anlatıyorum. Bir gün yine çaylık edildiği zamanlarda Osman amcanın anasını çay çavuşu dövdü. "Biz size böyle mi tarif ettik, çay böyle mi dikilir." diyerek nenekayı aldı götürdü. Ben de peşlerinden gittim. 120 cm arayla dikilecekmiş, neneka da 80-100 cm aralığında dikmiş çay tohumlarını. Bundan dolayı çay çavuşu bile dövebiliyor insanları, herkes dayakçı! Böyle zorluklar yaşadık, gözümüzle şahit olduk. Tabii ki devletin icraatını yürütmesi lazım ancak milletini kucaklaması lazım her şeyden evvel. Milletin, devletini sevmesi lazım ve vatani için icap ettiği zaman canını verebilmesi lazım. Bir zamanlar böyle şeyler yaşadık maalesef.

- Peki, düğününüz nasıl oldu?

- **Alaaddin Kır:** Benim zevcem olacak neneka, Rize merkezde oturuyordu. Bize, orada bir kız olduğunu söylediler. Hatta bu kızı babamın arkadaşı tavsiye edip babama söylemişti. Dedik bu kızı görsek iyi olur. Sağlamcıyım biraz ☺ Çıktım evin oraya gizlice perdeye bakıyordum oradan. Bir adam beni gördü ve

neredeysse vuracaktı bana, sinirli bir şekilde bakıp bakıp geçti ama tabii çok haklıydı. Neyse, Allah nasip etti de oldu. Baklavalar açıldı, düğün hazırlıkları başladı. O zamanlar düğün olunca baklava yapmak şart olduğu için 10 sini mi, 20 sini mi bilemiyorum ama yapıldı. Esasen İslam'a göre düğünler Cuma günü yapılır ve bizimki de öyle oldu. Gidildi Çukurlu köyüne (eşinin köyü) mavzerler, donanma tüfekleri, dedelerimizin Osmanlı'dan kalma dinamitleri... Öyle bir şenlik ki... Allah'a şükürler olsun bir kaza olmadı. Gelini getirdiler, evlenmiş olduk. 1960 senesi, 30 Mart.

- Sizin zamanınızdaki nesil ile şu anki nesli karşılaştırırsak neler değişti?

- Alaaddin Kır: O zamanın gençleri bugün ki gençlerden çok daha edepli idi. Bir söz vardır, ben de pek becerebilecek miyim bilmiyorum; “Dünyayı dolaştım, eyledim ilmi talep, ilim sonradan gelir illa edep, illa edep” demiş evliya. Efendim her şeyden evvel edep, en önemli şeydir. Şimdiki gençlik maalesef... Biz mesela 50-60 sene evvel yolda giderken bir yaşlı gördük mü, katiyen onun önüne geçemezdik. Çok acele bir işimiz olursa; “Müsaade eder misin amca, geçebilir miyim acaba?” derdik. Benim de böyle dediğim çok olmuştur, defalarca demişimdir. Bugün ise oğlu babasının önünde yürüyor.

Efendim ben son derece milliyetçi, yani vatanımı ve milletini seven birisiyim. Her Türk vatandaşı da böyle olmak zorundadır. Böyle olmayanın zaten Türk vatandaşlığından, milliyetçiliğinden şüphe ederim.

73-74 senelerinde bize, bir yazı geldi Çaykur Genel Müdürlüğünden: “Yollarınız çok bozuk olduğundan dolayı alım yerlerinizi açamıyoruz. Açılabilmesi için yollarınızın derhal tamir edilmesi gerekmektedir, aksi takdirde açılmayacaktır!” Biz de aldık yazıyı gittik valinin yanına, zorla içeriye girip durumu arz ettik. Dedi ki: “O zaman ben size kamyon vereyim ama yükleyici yok. 2 tane yükleyicimiz var, bir tanesi Çayeli bölgesinde, oradan 3 aya kadar gelemiz. Diğlerinin de lastiği patladı, cihaz yepyeni fakat lastiği Amerika'dan gelecek, öyle faaliyete geçireceğiz.” O zaman şöyle düşündüm; bu memlekette, koskoca Osmanlı'nın bıraktığı şu memlekette bir lastik fabrikası olmaz mı? Lastik Amerika'dan gelecek de takacağız! Sonra yükleyici kepçeye de araba yükleyecek, yol bakım çalışmalarından sonra işe koyulacağız! Bu ne büyük bir zillet, ne büyük bir yıkımdır! Neyse, 30 kamyonluk malzeme döktürdük köyümüze ki

mümkün merteye olması gerekenleri yapıp alım yerlerini açtık. Bu dediklerim 1974 yılında oldu. Petlas lastik fabrikası yapılıırken bizim rahmetli enişte taşeronluğunu yapıyordu, o vesile ile oraya gittim. Benim çocuklarım da orada çalışıyordu ve birkaç makine gelmişti fabrikaya. Baktım ki çürümüş, kırık dö-kük Polonya'nın, Çekoslovakya'nın eskimiş makineleri! Kim sana yeni makine verip lastiğini yapmanı ister ki? Makineler o kadar kötü halde ki işe yaramaz ama devlet aldı bunları işte. Alma sebebi ise belki tamir edilir de başka bir şeyde kullanılır. O fabrika esasında uçak lastiği için kurulmuştu, Kırşehir'de. O savaş uçakları 2 kalkışı zor yapar. Türkiye, Allah göstermesin bir savaşa girseydi, bizi yağma ederlerdi. Biz kendimizi savunmak, silaha ve silahın her çeşidine kavuşmak veya yapmak zorundayız. Dolayısıyla lastiği de her şeyi de çok önemli şeylerdir. Bu vaziyet şuna işaret ediyor; başka ülkeler 60 senesinde aya çıkıyor, biz 74 senesinde lastik yapamıyorduk. Ama şimdi her şey için çok şükür.

- **Evet, sizlerin büyük zorluklar atlatarak bugünlere geldiğinizin farkındayız.**

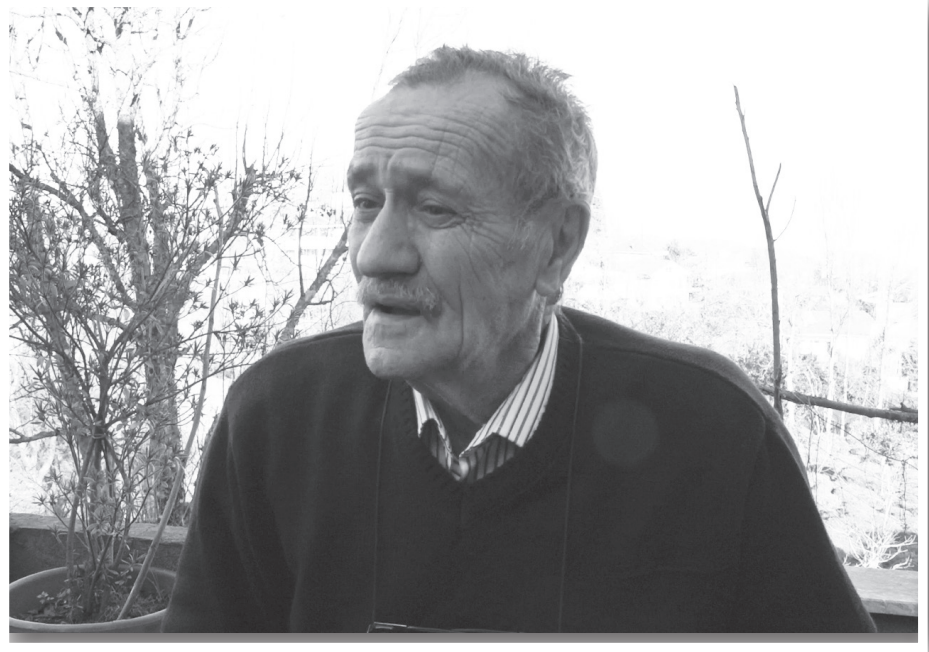
- **Alaaddin Kır:** Efendim hakikaten bunlara bugünkü nesil, inanmak bile istemez. Sene 1942 veya 43. Eve geldim okuldan, bir şeyler arıyorum yemek için. Kutular olur, kiminde yağ, kiminde peynir vesaire olurdu. Dolabın altına indim, unluk deriz oraya. Karanlıkta bakınıp bir şeyler arıyorum. Eskiden kürekler vardı pekmezlerin üzerini kapatmak için, örümcek falan düşmesin diye. Kaldırıp kutuya baktım, bir tanesi hafif ama içi simsiyah. Getirdim onu ateşin kenarına külle beraber sürterek temizliyorum ki çıksın ortaya da bakayım nedir diye. Bir de baktım ki unutulmuş buğday koletisi. Bunu kül ile sildikten sonra bir güzel yedim. Bugün, affedersiniz ama köpeğe bile verseniz yemez. Tabi bunun gibi örnekler çok, anlatsak bir kitabı doldurur.

- **Hasta olunca ne yaptınız?**

- **Alaaddin Kır:** Benim nenem ilaç yapardı otlardan. Isırgan kullanırdı, bir de damar yaprağı denilen bir otu çok kullanırdı, bilhassa yaralar için. Hava, cıva kullanırdı, tereyağı ile merhem yapılırdı. O zamanlarda burada olmayan şifalı bitkilere ulaşmak zordu. Anadolu, şifalı bitkinin kaynağıdır, iç taraflarda daha çok vardır. Affedersiniz ben 8 yıldır mesane kanseriyim. Onunla beraber

kalbimde ritim bozukluğu da baş gösterdi. Yılda bir kontrole giderim. Doktorlar gereken tedaviyi yaptılar, kemoterapi vesaire 3 kere de ameliyat oldum. Allah-u Teâlâ, ümmet-i Muhammet'e şifalar ihsan etsin inşallah, bize de şifa verdi. Tabi sorsan, doktorlar benim otlarla tedavi olduğumu bilmezler. Ben sarı kantaron, ısırgan otu suyunu içtim her gün. Sarı kantaron müthiş bir kimyadır. Daha neler neler kullandım. Şimdi doktorlar diyor ki, biz bunu iyi ettik. Benim şifam Allah'ın izniyle bitkiler oldu. Isırgan, kanseri vuruyor, baş kaldırtmıyor. Şeker hastalığına da tavsiye edilir. Bunu bana hastanede bile sordular, ne kullandın diye. Mesela kaşıntı için şahtere otu vardır. Bunlarla çok şükür bugünlere geldik.

- Çok şükür Alaaddin Amca, sizi tanıdığımıza çok memnun olduk, sağ olasınız.

Adı Soyadı

Kemal KÖSE

Doğum Tarihi

1933

- Kemal Amca sizi tanıyabilir miyiz?

- **Kemal Köse:** Biz aslen Hemşin'den geldik ama bu dediğim belki de 100 sene öncesidir. Şimdi Ekmekçiler Mahallesi'nde yaşıyorum. Ben 1933'lüyüm ama babam ikiz kardeşim rahmetli olduktan sonra beni 1937'li olarak nüfusa yazdırdı. Biz dört kardeşiz, iki kız iki erkek. Bir tanesi de ölmüş Allah rahmet eylesin. Benim de 7 tane kızım, 2 tane oğlum var.

Ben 4. sınıfa kadar okudum ve hep sınıfı birincilikle bitirmiştir. Aritmetiğim, matematiğim kuvvetlidir.

- Kaç yaşında evlendiniz?

- **Kemal Köse:** Ben 19 yaşında, eşim 14 yaşındaydı. En büyük kızım şimdi 58 yaşındadır. İşten geldiğimde baktım ki bir tane kız getirdiler bana, eşimi evde gördüm. Yani nazlanmaya pek vakti olmadı, annesi babası getirdi onu bana. Askere daha gitmemiştim bir senem vardı. Ben üç sene askerlik yaptım. Kars-Sarıkamış'ta Jandarma olarak yaptım. Sonradan öyle iki buçuk yıla, bir yıla falan düşürüldü.

Ben üç sene askerlik yaptım ama yağmurda çamurda yaptım. Şimdi bir neye düşmüş zır zır ediyorlar. Silahımı önüme bırakırdım, namazımı kılardım. Komutan gelirdi: "Silahın neden önünde" derdi. Ben de: "Namazım bozulmasın diye ama icabında namazımı bile bozarım derdim." Benim amcam askerlik yaptığım yerde anarşist davalardan dolayı şehit olmuş, gerekirse ben de olurum.

- Amcacım bu yaşınıza kadar geçiminizi nasıl sağladınız? Neler yaptınız?

- **Kemal Köse:** Ben aşçıyım. Eskiden aşçılık yaptım neredeyse tüm fabrikalarda çalıştım. İyi bir aşçıydım, işimi temiz, layıkıyla ve hakkıyla yapardım.

Çay toplardım götürürdüm alım yerine satardım. Aslında çok şey yapardım ama şimdi yaşlandım, dizlerimin üzerinde duramadığım için işleri bıraktım.

Ben aççılık yaparak çocuklarıma baktım, büyüttüm. Maaşım yetmezdi özele gider çalışırdım. Şimdi çok şükür emekli maaşım var, iyi kötü geçiniyorum.

Babam Osman Köse fırıncıydı. Askerdeyken ameliyat oldu. Buraya döndükten sonra da bir türlü iyileşemedi ve vefat etti. Eski bir hastane vardı, Şeytan Sokağının yukarısında... Orada vefat ettiği zaman ben 7 yaşındaydım. Annem peştamal dokuyup geçimimizi sağlardı.

Savaş zamanlarında karneyle beraber rahmetli nenemle ekmek almaya gittiğimizi hatırlarım.

- **Siyasi yönden neler yaşadınız? Mesela 80 darbesinde, Kenan Evren zamanında neler yaşadınız?**

- **Kemal Köse:** İnsanlar birbirleriyle kavga edip dururlardı. Benim partime oy vereceksin derlerdi. Ben Ecevitçiyim. Eskiden beridir Ecevit'i tutar, onu severdim. Ama darbeler iyi bir şey değil çocuğum. Açlık, sefalet diz boyuydu. Neler çektik biz neler...

- **İnsanlar arası ilişkiler, komşuluk, düğünler vs nasıldı?**

- **Kemal Köse:** Ooo! Çok iyiydi. Eskiden komşuluk vardı, gelirdik, giderdik. Düğünlere giderdik. Tabi şimdi gidemiyoruz, yaş gitti artık. Atma türküler falan söylenirdi. Bir arkadaşım atma türkü söyledi, az daha döveceklerdi onu. ☺

- **Rize'den başka şehirlere göç oluyorsa bunun sebebi ne olabilir?**

- **Kemal Köse:** Eskiyle şimdiki zaman birbirini tutmuyor. Eskiden para azdı ama geçim daha kolaydı, daha kuvvetliydi. İnsanlar sürekli her şeyin daha iyisini istiyor. Büyük şehirlere özeniyorlar. Doğal şeylerden uzaklaşıp yapay olanlara yöneliyorlar ama akılları başlarına geldiği zaman geri dönüyorlar.

- **Kemal Amca Allah sağlık sıhhat versin, Maşallah iyi görünüyorsunuz. Sağlıklı ve dinç olmanızın bir sırrı var mı?**

- **Kemal Köse:** Çoğu zaman yoğurt yerim. Höşmerim (tuzsuz taze peynir ile yapılan tatlı türü) yerim. Hayvanlarla beraber yaylalara çıkardık. Yaylada evimiz yok, hayvanlara kim bakacaksa ona teslim eder dönerdik.

- **Şu an ki Belediye Başkanı ve Belediye çalışmaları hakkında ne düşünüyorsunuz?**

- **Kemal Köse:** Belediye şu an güzel çalışıyor. Baksana yukarıya beton dökmüş orada güzel bir oturma yeri yapmışlar. Ben severim orayı, her zaman da çıkar bakarım. Isırlıktaki çalışma da güzel, Allah razı olsun Belediyeden ve Başkanımızdan. Belediye yapıyor ya eskisi gibi değil, şimdiki belediye iyi çalışıyor.

Şimdiki belediyeyle bir zorumuz yok. Açık konuşuyorum, Belediye başkanı çok iyi, çok dürüst bir adamdır. Allah razı olsun, güzel bir kişiliği var, bugüne kadar bir kötülüğünü görmedik.

- **Cumhurbaşkanımız hakkında ne düşünüyorsunuz?**

- **Kemal Köse:** O da çok iyi bir insandır ve çok severim. Belediyeye gelince üste çıkacak takatim olmaz, belediyenin altında durur Reis'i beklerim, o gelince elini sıkar görüşürüm.

- **Son olarak, günlerinizi nasıl geçiriyorsunuz?**

- **Kemal Köse:** Pahalılık olduğu için pek bir şey yapamıyoruz, bir yere gidemiyoruz. Camiden eve evden camiye gidiyorum. Torunlarımı okutuyorum. Bir tanesi anaokuluna gidiyor, diğerleri de okuyor işte.

- **Teşekkür ederiz amcacım**

Adı Soyadı

Bayram BIYIK

Doğum Tarihi

1935

- **Bayram Amca bize kendinizi anlatır mısınız çocukluğunuzdan itibaren?**

- **Bayram Bıyık:** 1935 doğumluyum, İkizdereliyim. 4 çocuğum var. Rize Merkez Müftü Mahallesinde oturuyorum. Biz çocukken deniz kenarında top oynardık. Okuldan çıkardık hemen top oynamaya giderdik. O zamanlar burada çok fazla yağmur yağardı, yani diyebilirim ki 365 günün 300 günü yağmur yağardı. Biz ıslanmadan okula gidemezdik, hep ıslanırdık. Hatta biz denizde yüzerken bile elbiselerimiz ıslanmasın diye kumu açıp elbiselerimizi gömerdik. Ne kadar çok yağmur yağdığını varın siz düşünün! Kar da çok yağardı. 1-2 metreye kadar ulaşırdı ve nerdeyse evlerden çıkılmazdı, saçaklar yerlere kadar olurdu. Şimdi pek öyle şeyler yok. Evler hep eskiydi, kimisi çatlak, kimisi tahtaydı. Evlerin içi de topraktan ve tahtadan olurdu zaten. 5 numaralı gaz lambası vardı. 7 numaralı gaz lambasını da zengin olan yakardı. Likmene denilen fenerler vardı. Fiteli vardı, yanardı gaz likmenleri.

- **Evin içindeki yaşam nasıldı? Ne yer ne içerdiniz?**

- **Bayram Bıyık:** Evde mısırı olan, portakalı olan zengindi. Her evde 3 veya 5 tane inek olurdu, tavuk olurdu. Ot yapardı millet, öyle dışarıdan hazır gelmezdi. Gelebileceği bir vesait yoktu ki gelsin. Çimenler olurdu, kadınlar akşama kadar çalışırdı. Mısırlara tomali deriz, o zamanlar mısır tomalileri, ot tomalileri olurdu, kışın hayvanlara bunları yedirirdik. Arpa, buğday vs yoktu, hayvanlar sadece ot yedi.

Sabahleyin lahmi derlerdi lahanaya, onu kaynatırlardı. Pilakili mısır ekmeği yapılırdı. Unu, samanı gibi geriye kalanları lahmiye koyup kaynatırlardı. Ateşliklerin zinciri olurdu, kazanı takarlardı zincire, yemekler hep kazanda pişerdi. Mısır ekmekleri hep çevirme olurdu. Pilakiyi ısıtırlardı, ateş bir metre uzunluğunda olurdu, ağızlar kesilirdi. Ateşlik sacayaklarına konulurdu. Orda ısınırdık, ayaklarımız hep yanardı. Bu anlattıklarımı bir düşünün ki bir de biz bu mahalenin ileri gelenlerindendik. Rahmetli dedem dokumacıydı, peştamal dokurdu. Onun sayesinde ileri gelen ailelerden olduk. Ama fakiri de zengini de aynıydı.

Tek fark; o kıtlık zamanlarında zengininin evinde mısır, şeker olurdu, fakirin evinde olmazdı. Mandalinası bol olanın parası olurdu. Benim rahmetli dedemin çok büyük mandalina, portakal bahçeleri vardı. Bizim portakallarımız Almanya'ya, mandalinamız da İstanbul'a giderdi.

O zamanlar evlenmek için uzun boylu kadınlar tercih edilirdi. Onlar meyveleri daha iyi toplayıp taşıdıkları için. Kısa boylular pek makbul tutulmazdı onlar daha az taşır diye. Kışlık yiyeceğimiz turşuydu. Taze fasulyeden büyük küplerde turşu yaparlardı. Kurban kesildiği zaman kemikler tuzlanıp saklanırdı. O tuzlu kemiklerden de sonra yemek yapılırdı. Sonra fasulyeleri kuruturlardı. Karalahana, haşlama, yoğurt, ayran, mısır ekmeği... Geçim bunlarla sağlanırdı. Ekmek karneliydi.

Benim çocukluk zamanlarımda yol parası vardı. Seni taşırlardı parayı veremeyince gelip evinden ineğini, kazanını alırlardı. Adamın ineği varsa demek ki sütünü içecek, kazanı varsa demek ki orda yemek pişecek... Ama yok hiçbir şey dinlemez alır götürürlerdi. Neler gördük biz neler... Bu yaşadıklarımızı bir bilse gençler, vallahi de billahi de çok şanslı olduklarını anlarlar. Bizim yaşadıklarımızı bir görse, bir yaşasalar bu devlete, bu hükümete zerre kadar laf etmezler.

- Doğrudur, yokluğu görmeyen varlığın kıymetini bilmiyor.

- **Bayram Bıyık:** Bilmiyor bilmiyor! Bir sülalede veyahut bir mahallede bir kişinin elbisesinin olması çok büyük bir şeydi. O da bugünkü gibi değil normal bir elbise olması yeterli... Evlenecek kişi düğününde ödünç alıp giyinirdi. Millet fakara gezerdi fırınların kapısında, şimdi ise kırıntuları bırak ekmekler atılıyor. O zamanlar cehennemdi şimdi ise cennet... Ama bu cenneti bile beğenmeyenler var. Hastaneye giderdik kuyruğa girerdik beklerdik ki sıra bize gelecek. 20 sene evvel bir doktora gittim dedim ki belim çok kötü ağrıyor. Neyim olduğunu sordu, belim ağrıyor dedim, yerini gösterdim. Daha bana bakmadan, muayene etmeden "Bel kemiğinde daralma var" dedi ve bana bir iğne verdi. Geldim iğneyi vurdurdum, ayağım çekti. Şimdi bir yerin ağrıyor diye gitsen doktora, hemen türlü türlü tahlil yapıyor. Ben hem guatr ameliyatı hem de kalp ameliyatı oldum ve bir kuruş para vermedim. Krallar gibi baktılar bana hastanede. Benim hanımım 10 sene boyunca diyaliz hastasıydı, sonra kanser oldu ve Allah rahmet eylesin kaybettik. Tedavi olurken kapımdan alıp kapıma getirdiler

ve bir kuruş vermedim. O günlere bakıyorum bir de bu günümü bakıyorum şükrediyorum. Allah bu hükümete zeval vermesin. Allah, Recep Tayyip Erdoğan'a benim canımdan can versin!

- **Hiç unutamadığınız bir an var mıdır?**

- **Bayram Bıyık:** Kardeşimin öldüğü gün... Çok büyük bir acıydı, beni çok üzdü. Halen unutamam.

- **Rize insanı nasıldır, nasıl tanımlarsınız?**

- **Bayram Bıyık:** Bizim insanımızın bir kısmı çok akıllı bir kısmı ise cahildir. Niye dersin, biz fakir bir ülkeydik ve Rize de fakirdi. Bize aniden bir para girişi oldu, şaşırдық ne yapacağımızı! Evvelden biz görgülü olmuş olsaydık gelen para bizi şımartmazdı. Nasıl ki adama piyango vuruyor ve karısını boşuyorsa biz de aynen öyle ne yapacağımızı bilemedik. Epey zaman geçtikten sonra düzeldik. İnşallah 20-30 yıl sonra daha iyi bir seviyeye geleceğiz. Bize medeniyetten önce para geldi. Diyeceğim çok şey var ama dersem yanlış olur diye demiyorum.

Şimdi en fazla kızdığım şey, gençlerin vasıtaları çok kötü kullanmasıdır. Ahlaksız bir zümre var, saygısızlık var. Ne büyük ne de küçük tanıyorlar! Ben gençliğimi hatırlıyorum da; farz edelim evden çıktık, önden büyükler yürürdü, onların 2 metre arkasından da biz giderdik. Onlar bize geç demeden geçemedik. Mahallede yaşlı bir adam görsem sokakta onun önüne geçmemin imkânı yoktu. Geç torunum derse geçerdik, geçme derse ta uzaklaşana kadar ileri gidemezdik. Bizim zamanımızda böyleydi. Şimdi ise, camiden çıkıyoruz, gençler bizi iterek çıkıyor. Cami çıkışında bile yaşlılara müsaade etmiyorlar, illa senden evvel çıkacaklar. Bir şımarık gençlik var tabi ama bu lafları tümüne demiyorum. Ne gençler var ki altın gibiler. Öp de başına koy. Öyle gençler olmazsa zaten yaşam da olmaz. O güzel gençler sayesinde yaşam da güzel.

- Eskiden düğünler nasıl olurdu?

- **Bayram Bıyık:** Ben Pehlivan Mahallesinden evliyim. “Taksi19”un kurucusuyum ben. O zamanlar en iyi araba bendeydi. 59 model bir arabam vardı, 60 model yeni bir araba geldi ve o araba benim gelin arabam oldu. O dönemde ne kadar araba varsa Rize’de, hepsi Peripol’a, düğünümde geldiler. O zamanlar bizim orada yol da yoktu, sadece Mataracılar kadar yol vardı. Sokaktan geçerken insanlara kutu kutu şekerler tutulurdu. Benim öyle bir düğünüm oldu işte. Rahmetli amcamla babam kazan kazan yemekler hazırladı. Masalar kuruldu, benim duyduğuma göre düğünümde 26-27 tane masa kurulmuş. Burada mısır ofisi deposu vardı, onun müdürü de akordeon çalardı. O da geldi düğünümde çaldı ve şahane bir düğün yaptılar bana. Ben, eşimi hiç tanımadan, görmeden evlendim. Kayınpederim, rahmetli babamın arkadaşıydı, onlar karar verip bizi evlendirdi. Ben nasıl evlendiğimi bile anlamadım. O zamanlar sevdiğim birisi vardı, ona kabul ettiremedim, olmadı. O nedenle pek evlenmeye gönüllü değilim fakat babamın hatırını da kıramazdım.

Bir gün geldim eve, baktım masanın üzerinde bir bayan nüfus kâğıdı var. Dedim “Ana bu nedir?” diye, dedi baban sizi evlendirdi. Hiç böyle bir şey olur mu? © Rahmetli hanımı ben evlendiğim güne kadar görmedim. Başka bir sevdiğim olsa da ben asla anama babama karşı çıkamazdım. Ben odadan dışarı çıksam yan taraftan babamın sesini dinlerdim belki öksürür de bir şey ister diye. Elektirik yokken, dışarıda yağmur yağarken babamı sarıp hastanelere götürdüğümü bilirim. Ben babamın sesini dinlerdim, nefesini dinlerdim. Öyle bir anne baba sevgisi vardı bizlerde. Benim çocuklarım da aynı benim gibiler, sağ olsunlar. Hanım hastayken çocuklarımla beraber ona bebek gibi baktık. Ben saat 8 gibi hanımı devralırdım çocuklardan, aynı bebek gibi sağa sola çevirirdim. Çünkü aynı şekilde yatamazdı. İp bağlamıştık yatağın kenarına, biz yokken o ipi tutup doğrulurdu. 8 saat kızım bakardı, 8 saat oğlum bakardı. Biz birbirimize bağlı bir aileyiz, böyle gördük, böyle yetiştik.

- Peki, askeri veya siyasi açıdan yaşananları anlatır mısınız bize?

- **Bayram Bıyık:** İhtilal olduğu sıralarda ben köy hizmetlerinde saha amiriydim. O gece evde oturuyordum. “İhtilal oldu, sokağa çıkma yasağı var” dediler. O zaman köy hizmetlerinde bir yüzbaşı vardı, ben ona telefon açtım. Dedim ki

kumandan araba ihtiyacınız varsa size araba göndereyim. O da benden bir pikap istedi. Bu sayede bana sokağa çıkma yasağı olmadı. O dönemi yaşayanlar bilir, yaşamayan bilmez. Marangozhanede 70 kişiye cop yaptırıldı.

Benim kademem müdürden üstündü. Biz aslen İkizdere'den gelmeyiz. İkizdere'nin muhtarları toplandı, süper bir oda yaptılar bana. Müdür bile gelir benim odamda oturmaya heves ederdi. Ben oranın amiriyim ve adama diyorum ki git şurada şu işi yap. Benim altımdaki eleman karşıma geçip diyor ki; "Gitmesem ne olur, ne yapabilirsin?" Tabi bunu diyen kişinin arkasında mutlaka bir grup vardı. Ya sağ ya da sol gruba güveniyordu. Ciddi bir düzen bozukluğu vardı. İhtilal olmadan önce topladılar bizi götürdüler kahvehaneye, dizdiler kenara. Yani taramak isteseler hepimizi orada vurabilirler. Uyarıyı yaptılar. Neyse, ben sabahleyin milletten iki saat önce gidiyorum daireye, milletten iki saat sonra da çıkıyorum. Bütün ekip, bütün arabalar gelecek ki gideyim. O zaman şimdiki gibi değil, tek bir adam bütün personelleri idare ediyordu. Bütün makine parkının başında duruyordum. O zaman saha amiri olarak yüküm çok ağırdı. İki saat önceden gitme sebebim, ekibi ayarlıyorum ki oraya buraya gidecek diye. Hangi araba sağlam, hangisi sorunlu, bunları bir bir müdüre rapor ederdim. Makineler nerede, sağlam mı, sorunlu mu bunların hepsinden haberim olması lazımdı. İşim zor olduğu için 2-3 defa istifa etmek istedim ama müdür kabul etmedi. Akşamları da nöbetçi arabası birilerini götürüp geliyordu, onu beklerken geç saatlere kadar kalıyordum. Mecburen pikapla eve gidiyordum. Müdür de bana derdi ki; "Bayram sen bu arabayla gelip gidiyorsun ama başına iş alırsın, bu arabayı kapının önünde parçalarlar." Düşünün ki öyle bir korku vardı halk arasında. O yüzden seviniyorduk ki ihtilal olunca bunlardan kurtulacağız diye ama tabi sonradan işler daha da karıştı. Çok kötü durumdaydık. Odamda sandalyemi camın önüne çektim ki beni vuran olursa göreyim. Biz böyle yaşadık. Silahlı adam koydum etrafa ya böyle bir şey olur mu? Sakatı da vurdular, günahsız da vurdular. Aynı şimdi ki gibi bakın 15 Temmuz'da nasıl milleti birbirine düşürdüler.

- **Sağlığımızı neye borçlusunuz? Yediklerinize dikkat ediyor musunuz?**

- **Bayram Bıyık:** Benim hayatım yemek yemekle geçti. Bugün bile gittim yarım kilo et, kıyma aldım. Gittim manavın arkasına orada karabiberli, maydanozlu, sarımsaklı köfte yaptım. Üzerine domates, sivri biber bol da ekmekle

yedim. Yemekle savaşı ederim ben ☺ 1983 yılında sigarayı bıraktım. Sigara dünyadaki en kötü şeylerden biridir. Sigarayı bırakmasam çoktan ölmüştüm. Sigarayı bıraktım, yemeğin en iyisini yedim Allah'a çok şükür. Ama eskisi gibi doğal hiçbir şey kalmadı. Geçenlerde bir adam konuşuyordu; "25 senedir beyaz peynir fabrikasında çalışıyorum, bir kere süttten peynir yapmış değiliz" dedi. Piyasadaki çoğu ayran süttten olmuyor diyorlar. 13-14 liraya tereyağı satılıyor, adam öyle bir şey yapmış ki 6 ay boyunca tereyağı aroması veriyor, hâlbuki sattıkları tereyağı değil. Nerden buluyorsun sen o zamanki yumurtayı, peyniri, ayranı... Besliyorlar kümeste, önüne de yem atıp diyorlar ki; organik! Yahu neresi organik? Organik yumurta olması için dışarıda olup, tavuğun sadece doğal şeyleri yemesi lazım! Ben almam, doğal beslenirim.

- **Gençlere bir tavsiyeniz var mı?**

- **Bayram Bıyık:** Gençler akıllı olsun, dostunu, düşmanını, evini, işini bilsin. Büyüklerine küçüklerine saygılı olsunlar. Haylazlık etmesinler. İslam'ı yaşasınlar ki yanlış yollara sapmasınlar. Bunları derim başka da bir şey demem.

Rize Belediye (Memişağa) Parkı'nın denizden görünüşü 1934

Adı Soyadı

Zehra UZUNSAKAL

Doğum Tarihi

1935

- **Zehra Teyzem, sizi tanıyabilir miyiz? Çocukluğunuz nasıl geçti?**

- **Zehra Uzunsakal:** 1935 yılında Gündoğdu Taşlık Köyü'nde doğdum. 6 tane çocuğum var. 3 kız, 3 erkek. Ben bağ bahçede çok çalışmazdım. 13 yaşından itibaren, el tezgâhım vardı, onunla iş yapardım.

- **Onu kim öğretti size?**

- **Zehra Uzunsakal:** Annem babamdan öğrendim. Gömlek yapardık onunla. Derlerdi ya “Haçan gömlek şileden, lekелendi giymeden.” ☺ Bana, araştırma memurları geldi, sordular nasıl yapıyorsun diye. Dedim el tezgâhım var, dokuyorum, kumaş yapıyorum. 13 yaşından sonra onu yapmaya başladım. Sonra kendir iplik, siz bilmezsiniz tabi, genelde kenevir denir. Şimdi yasaktır. Biz onu kendimiz yapardık. Yarım dönüm araziye ekerdik. Bakın, bu işi benden daha iyi bilen yoktur Rize'de!

- **O zaman anlatın bize. Nasıl yapardınız?**

- **Zehra Uzunsakal:** Bak şimdi kuşyemi var ya! Onu biz ekerdik araziye. Sonra ufak ufak kazardık, bu yetiştirdi zaten. Yetiştirdiği zaman çiçek açar, tohum verirdi. Tohum veren az olurdu. Tohum vereni ayrı çiçeği açan ayrı olurdu bu kendirin.

- **Bundan uyuşturucu madde de olurdu değil mi? Biliyor musunuz siz?**

- **Zehra Uzunsakal:** Evet evet! Ben yapardım ederdim anneme derdim ki: “Ben niye böyle oldum, başım ağrıyor.” Derdi bana ki: “Bu kendir insanı tutar.” ☺ Ben yine yapardım. Bir buçuk metre boyu olurdu. Toplayıp bağ yapardık. Sonra onları da açıp kuruturduk. Güneş vururdu, yağmur vururdu, sarartırdı onu. Biraz da kopması için kırardık. Tel tel olurdu. Sonra onları bağ yapardık, 10-15 tane bağ çıkardı. Diğer işe yaramayanları ateşte yakardık. Sonra derelerde olurdu, aslında her yerde olurdu. Kuşyemi atarsan hemen yetişiyor.

Su derelerinde kütükler oluyordu. O kütük kalkıp inerdi, bu kendirleri döverdi, döverdi, döverdi... Bunlar artık yumuşardı. Sonra alır gelirdik eve, bahçelerde silerdik.

- O kütük işini nasıl yapıyordunuz? Onun bir mekanizması, bir sistemi mi vardı?

- Zehra Uzunsakal: Sular dövüyordu. Ama şimdi makine var. Dönerdi, vururdu sürekli, çarkı vardı. Su değirmeni gördünüz mü? Kütük aynı onun gibi döner, kendiri döverdi. Sonra onları eve getirirdik. 1 metre olarak keserdik. Saç tarağının biraz daha büyük dişli olanlarıyla onları tarardık.

Sonra dağlarda yaban domuzu olurdu, avlanırdı. Onların kılları sert olurdu. Domuz kıllarından bir top ip yapardık. Tabi bunları bizim çocuklar bilmez. Benim çocukluğumda oluyordu bunlar. O domuz kıllarını da tellere vurup, yumuşatırdılar. Saç teli gibi taranırdı ve onun hurdası alınırdı. O hurdası da satılırdı, gemilere kalafat yapılırdı onlardan.

Neyse, bu kendirden işlediğimizi alır sarardık, yün ipek gibi olurdu, onu dokurduk. Hepsi elle yapılırdı, hiçbir makine yoktu. O telleri pişirir pis suyunu alırdık, sonuçta bitkiydi. Yeşil bir su verirdi, yıkadıkça beyazlardı. Sonra işler, dokumasını yapardık. Bu dediğim iş bir zamanlar Rize'nin gelir kaynağıydı. Rize'yi benden daha iyi bilen yok, ben size söyleyeyim!

Düzeneklerim, tezgâhlarım, kilim taraklarım halen durur. 25'er metrelik top top kumaşlarım durur. Bir güne o 25 metrelik kumaşı dokuduğum olurdu. Sadece kalkar yemeğimi yer namazımı kılardım o kadar, daha bir şey yapmazdım.

- Okula gitmediniz mi?

- Zehra Uzunsakal: Okula gitmedim, sadece camiye gittim. Benim amcamın oğlu vardı, bundan 70 yıl evvel, o bize öğretirdi. O yüzden az çok biliyordum okuma yazmayı.

- Kaç yaşında evlendiniz, nasıl evlendiniz?

- **Zehra Uzunsakal:** 19 yaşında evlendim. Görücü usulü oldu ama zaten komşuydu, daha önceden görmüştüm. Öyle bizim aile çok katı bir aile değildi. Kendi ailem olsun, eşimin ailesi olsun, hepsi çok iyi insanlardı. Ben onlardan razıyım, Allah da razı olsun.

- O devire göre rahat bir yaşantınız olmuştur sizin, değil mi?

- **Zehra Uzunsakal:** Çok şükür... Bizim araziler vardı; mısır ederdik, sığır ederdik, pekmezçilik ederdik. Ağaçların dallarında gezerdik; ceviz, fındık, üzüm, her şeyi kendimiz toplar yerdik.

Eskiden çarık dikerdim. Öyle güzel bir çarık dikerdim ki şaşırırsın. Onun ipini de kendirden yapardım. Şimdikiler gibi öyle naylon ip değil. Yün ip yapardık parmağım kadar, onunla odun taşırdık, sepetlere takardık. İğnemizin ipliğini bile o kendirden yapardık biz.

- Peki yapıp satıyor muydunuz? Köyde ya da Rize’de?

- **Zehra Uzunsakal:** Satıyordum ama Rize’de değil sadece köyde. Kızlara çeyiz yapıyordum. Bu bez ta Arabistan’a giderdi.

- Arabistan’a nasıl gönderiyordunuz?

- **Zehra Uzunsakal:** Tüccar vardı. Biz dokuyup para karşılığı ona verirdik o da gönderirdi.

Çok özeldir, çünkü el dokumasıdır. Kilo işi yapardım, kaç metre ne kadar çözer, yapar diye hepsini bilirdim. Halen aklımdadır bilirim. Bir kilo kaç metre çözer? İki kilo kaç metre çözer? Bunların hepsini bilirdim. Metre demezdik de o zamanlar pitemi derdik. Mesela yarım metreye pitemi derdik. (Bize el işlemlerinden bir örnek gösteriyor.) Mesela bakın bu desenlerin hesabı ayrıdır. Çok ince ayrıntılarla yapılıyor. O çizgi şaşı mı at onu çöpe!

Kızlarımın, gelinlerimin, torunlarımın hepsinin çeyizinde de vardır. Düğünler olurdu, gelinin odası donatılırdı.

- **Sizin düğünün nasıl oldu?**

- **Zehra Uzunsakal:** Ben kendi düğünümde hastaydım. ☺ Görücü usulü oldu. 3 gün 3 gece sürdü.

- **Düğünlerde Atma türkü de duymuşsunuzdur?**

- Ooo çok duydum. Hatta Atma Türkü kurardım ben. Yani söyledim. Ama şimdi yok.

Ben üç tane erkek çocuk yolladım askere. Onlar nöbet beklerken Cenab-ı Allah onların günahlarını affeder. Benim küçük oğlum sınırda nöbet bekledi. Mardin Kızıltepe’de. Ölsen bile rabbim ziyan etmiyor bak, Cenab-ı Allah öyle affedicidir.

- **Seferlik zamanlarından duyduğunuz veya aklınızda kalan bir şeyler var mı?**

- **Zehra Uzunsakal:** Seferberlik zamanlarında kaynatam sağ idi hep anlattı bize, bizden bir sürü şehit olmuş. Ruslar iki yıl buradaydı. Ruslar bize hiç dokunmamış, kadınlara dokunmamışlar. Zaten kadınlar yüzlerine kömür sürer-mişler görünmesinler diye. Siz bilmezsiniz ama Gündoğdunun ötesinde Bozukkale var, eski adı Atyanuz/Büyükkaya, orayı Ruslar yapmıştır. Bakın; Atyanuz (Bozukkale), Hamalyoz (Balıkçılar), Kuvaroz (Gülbahar), Kuzandonoz (Taşlık Köyü) Goloz (Kendirli) buraların isimlerini hep Ruslardan aldık.

- **Çayın gelişi nasıl oldu Zehra Teyze?**

- **Zehra Uzunsakal:** Onu hatırlarım, geldi çay memurları, bir yeri kazıdılar ve dediler ki burada çay olur. Biz de azar azar yaptık. Aynı fasulye gibi, kazıp tohumunu diktik.

- **Ama siz nasıl kabul ettiniz? Orayı anlatın! Belki de tutmayacaktı, zarar edecektiniz?**

- **Zehra Uzunsakal:** Her yeri yapmadık ki. Babamın 40 dönüm arazisi vardı. 2-3 dönümünü yaptık, denemek amacıyla. Sonra baktık ki tutuyor, karlı bir iştir,

hemen hemen hepsini ettik. ☺ İstanbul'da, başka yerlerde denediler olmadı. Trabzon'da oldu biraz. Çayın kilosu burada 1 lira ile başladı sonra çıktı 5 liraya. Çay tohumunu İsmet İnönü getirmiştir, Zihni Derin ile beraber. Azar azar yapardık. Yarım kilo eder verirdik fabrikaya. Şimdiki gibi ton işi yapmazdık.

- Ama siz çaylıkta, ya da bağ bahçe de çok çalışmadınız değil mi? Feretiko yaptınız daha çok?

- Zehra Uzunsakal: Evet, ablamlar vardı, onlar benim gibi feretiko yapamadı o yüzden diğer işleri onlar yaptılar. Benim, 6 sene tezgâhtan çıkmadığım oldu ha! Hep dokudum. Sonra evlendim, çoluk çocukla uğraştım.

Biz üç gelin aynı evde kalırdık. 15 sene aynı evde kaldık. Sonra kaynatam hepimize ev yaptı, ayırdı bizi. Sonra kalabalık olduk. Bazıları ev alıp gittiler büyükşehirliere. Hepsi burada kalsaydı çay yetmezdi ki!

Teleferik yapmıştık, onunla çayı taşırdık. Hey gidi, ondan önce ne yükler taşınırdı sırtlarda. Kadın, erkek hep çalışırdı.

Buradan yürüyerek Rize'ye giderdik, alışverişimizi yapar gelirdik. Yükümü-zü atla taşırdık. Mesela bizim evin taşlarını, yükünü hep atla taşırdık. Atı olanın durumu iyi olurdu. At kiralama yapılırdı.

- O zamanın şartlarına göre siz fazla yokluk çekmemişsiniz ama yokluk, kıtlık vardı. Onlardan hatırladığınız bir şeyler var mı?

- Zehra Uzunsakal: Ben çocuktum. Karneyle ekmeğin vardı. Su değirmenleri var ya, mısır öğüttüğümüz! İşte onlarda fasulye öğütüp ekmeğin yaptılar. Halen oradan geçerken o koku gelir burnuma bir tuhaf olurum. Çiğ fasulye kokusu! Kalktılar fasulyeden ekmeğin yaptılar. Ne yapsınlar? Yoktu ki! Malı az olanın mısırını bitti, ne yiyecek? Onlar halen aklımda durur.

Benim babamın arazileri vardı, durumu iyiydi. E geldim buraya kaynatamın da durumu iyiydi. Tabi ki zorluk vardı ama sonradan Menderes geldi ya! Ortalık oldu Cennet! Şimdi de Tayyip geldi ya, aynı öyleydi.

- Sever misiniz Tayyip Erdoğan'ı? Bir şeyler söylemek ister misiniz?

- Zehra Uzunsakal: Ooo! Sevmez miyim? O benim büyük oğlum ile eştir.

Hep dua ediyorum ona. Onun sayesinde harpleri kazanıyoruz.

Bak, benim babam Yavuz gemisinde askerlik yaptı. 5 sene boyunca o gemideydi. Sonra geldi evlendi. O Yavuz gemisi çok önemlidir.

- **Evet evet çok önemli bir gemi! Bu savaş dönemlerinde iki gemi vardı Midilli ve Yavuz Gemileri, onlardan bahsediyorsunuz değil mi?**

- **Zehra Uzunsakal:** Tabi ya! İşte o Yavuz Gemisindeydi babam. Bozun onu, bozun onu, bozun onu diyerek bozdular bu gemiyi. Kim yaptı desem yalan olur. Ama Türkiye'nin düşmanı çok! 3 gün o geminin gövdesinden kan aktı! Bu gemi harp kazanmıştı ha! 3 gün boğazdan kan akmıştı!

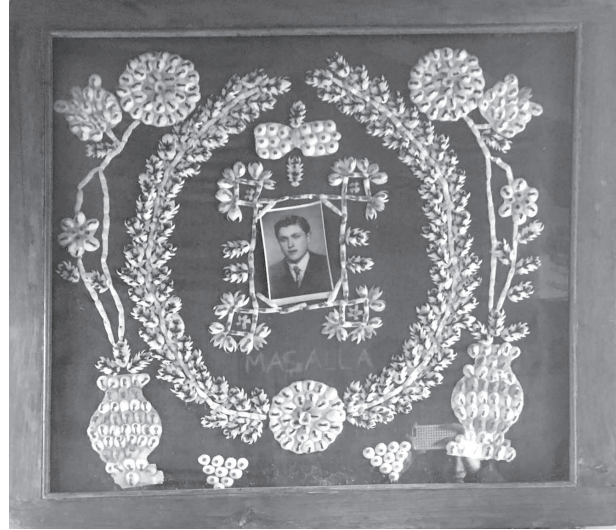
- **Bu çok önemli. Acaba babanızın orada görevi neydi, topçu muydu, tüfekçi miydi? Söylemedi mi size?**

- **Zehra Uzunsakal:** Ali Çavuş derlerdi. Demek ki çavuştu. Tahsil yoktu o zamanlar ama babam din eğitimi almıştı.

Rize'de ilk kez okul açıldığında Tahsin diye bir hoca vardı. İlk öğretmen o oldu. Gündoğdu'nun oralarda... Önceden okumak çok çetin bir durumdu. Yol yok, iş çok.

- **Eskiden saygı nasıldı? Şimdi çok fark var mı?**

- **Zehra Uzunsakal:** Çok, çok. Eskiden biz başörtüyle bile dışarıya çıkmazdık. Çarşaf giyinirdik. Ama öyle kara çarşaf değil, kaftan gibidir. İpekten yapılırdı ve o ipekten yoktur şimdi. 63 senelik bir çarşafım var. Şimdi onları üçe böleceğim. 3 parça kızıma, 3 parça gelinlerime. Alıp fular yapsınlar boyunlarına. Sonra demesinler ona verdin bana vermedin. Alsın bölüşsünler. ☺

İpekten dokunan el emeği çerçeve

- Gençlere bir nasihatiniz, bir tavsiyeniz var mı?

- **Zehra Uzunsakal:** Bizim gençler çok şükür iyidir. Hiçbir şikâyetim yok. Kızlarım, gelinlerim, oğullarım, torunlarım hepsi benim sözümü dinler. Allah'ıma çok şükürler olsun.

Benim torunlarımdan birinin kocası FETÖ'nün okulunda okuduğu için görevden alındı. Bir suçu yoktu, çıktı ortaya zaten. Ben o FETÖ'yü anlamıştım! Diyordum ki bu adamda bir şeyler var. Bunun karısı yok, bu Hristiyan'dır. Dedim ki o sünnetsizdir, Müslüman değildir kesin. Ben çözmüşüm zaten onu, işkilleniyordum hep.

Şimdi bak, önceden ne yapardılar bilir misin evladım! Rus, İngiltere, Amerika... Çocuklarını büyütüp sonra Müslüman'mış gibi bizim başımıza gönderirlerdi. Çok vardı öyle başımızda. İçimizde düşman büyütürlerdi. Çok vardı çok! Mesela bir Paşa vardı. Öldüğünde sünnetsiz idi. Ne arar bizim Müslüman ülkemizde sünnetsiz!

Tanıdığım bir kız var idi. Okuyordu. Sonra biriyle sözlendi. Allah Allah! Annesinin haberi yok! Annesi de yetim, ben ona üzüldüm. Dedim bu nasıl evlilik? Hep ablalar, ağabeyler... E bunu annesi doğurdu, büyüttü de annenin haberi yok, öyle olur mu? Sonra hep küçük küçük odalarda kalıyorlarmış. Yatak yok, divan yok. Yataksız divansız ev mi olur? Biz öyle görmedik! Acaba ne ederdiler, neden öyleydi anlamadım! Televizyonda izlemiştım.

- Peki, hiç aklınızda yer edinen bir anınız var mı? Çok üzüldüğünüz ya da çok sevindiğiniz..?

- **Zehra Uzunsakal:** Mekke'ye gittim çok sevindim. Her şeyi hazırlamıştım, beyin kanaması geçirdim. Gidemeyeceğim diye çok üzülmişim ama Allah nasib etti ve dedim ki ne kadar şanslı bir kadınıım.

- Çok teşekkür ederiz teyzecim, çok memnun olduk.

- **Zehra Uzunsakal:** Ben de memnun oldum. Yine gelin oturun. Bak o üst katımda 4 tane odam boştur, ne zaman isterseniz gelip kalın. Hey gidi hey... Her günah affedilir ama unutmayın, kul hakkı affedilmez. Haydi selametle!

Adı Soyadı

Osman EFENDİOĞLU

Doğum Tarihi

1936

- **Osman dayı sizi tanıyabilir miyiz? Kaç yaşındasınız?**

- **Osman Efendioğlu:** 1936 doğumluyum. Ben 45 sene ağır vasıta şoförlüğü yaptım. 50 sene esnaflık yaptım. 2 sene askerlik yaptım. 13 sene muhtarlık yaptım. 5 sene okula gittim. 70 senedir de türkü söylüyorum. Şimdi siz bana yaşımı soruyorsanız benim yaşım 200'den yukarıdır.

- **Aslen nerelisiniz?**

- **Osman Efendioğlu:** Rize Merkez Taşköprü Köyü.

- **Çocukluğunuzdan itibaren aklınızda kalanları bizimle paylaşır mısınız?**

- **Osman Efendioğlu:** İkizdere'nin bir köyündeki Rizeli de, Salarha'nın köyündeki Rizeli de aynı geçim sıkıntısı üzerine kurmuşlardır hayatlarını. Ben babamdan 60 yaş küçüğüm. Babamın ikinci eşindenim. Erkek çocuğu yoktu o yüzden tekrar evlendi. O devirler yalın ayak devridir. Şöyle diyeyim; Rize-İkizdere arası 25 km, oradan sabah kalkıp en az 10 saate Rize'ye gelirlerdi yalın ayak bir şekilde ve ihtiyaçlarını karşılarlardı. Şimdi Allah'a şükür şartlar değişti, fakirlik hatıraları olarak kaldı. Ama türkücülüğü sorarsanız o, ilkokuldan beridir benimledir. Bazı kitaplara geçmiş; Rize'de sadece 5 tane 5 sınıflı okul varmış ve ben onların birinde okumuştum. Askere gidip de çavuş olanların köyüne 3 sınıflı bir okul yaparlardı. Bizim okul Tekke köyündeydi. Benim esas köyüm dere karşısındaki köydür. Orada da evim var burada da var. İkametgâhım buradadır ama nüfusum oradadır. Bu cami Tekke ve Zaviyeler kaldırılmadan önce Tekkeydi. Biz burada okuduk 5 yıl boyunca. Öğretmenimiz çok iyi bir insan ve çok akıllıydı, Allah rahmet eylesin. Bir piyes hazırladı burada, ben de 3 veya 4 sınıfta okuyordum. Piyesin adı 'Yarım Osman' olduğu için başrolü bana verdiler. Ondan sonra adım Yarım Osman olarak kaldı. Atma türküler de oradan kaldı.

Rizelilerin bir müspet (olumlu) bir de menfi (olumsuz) özellikleri vardır. İyi bir şeyi yereceği zaman, onu yerin dibine sokar. Methiye (övgü) yapacağı zaman da onu göğe çıkarır.

Henüz 12 yaşlarındayken, bir iki yerde birkaç türkü söyledim ve dediler ki; “Ooo! Bu yenilmez, bitirilmez!” bugün Rize’de birçok şair var fakat hiç birimiz eskiler gibi olamayız.

Benim bir özelliğim var 200 yıl evvel söylenen türküleri ezbere bilirim. Ben 10 sene TRT’de katılımcı, 20 sene de Rize televizyonunda yapımcı olarak çalıştım. Şimdi kendi attığım türküleri dinler ezberlerim. Çünkü doğaçlama çıktığı için söylerken ezberleyemem.

- Atma türkü söylemek, doğuştan gelen bir yetenek mi istiyor?

- **Osman Efendioğlu:** Evet, doğuştan gelen bir yetenek ister. Şair arkadaşlarımızdan biri olan Ahmet, limanda Denizcilik Bayramı’nda ben türkü söylerken, bana türkü attı. Ben de onu ortaya çağırdım, tabi herkes etrafta horon ediyor. Karşılıklı türkü atmaya başladık, bir de baktım ki söylediği türkü önceden söylenmiş bir türkü değil doğaçlama yapıyor. Onu televizyona davet ettim ve çalışmaya başladık. (Şair Ahmet Çakar’dan bahsediyor).

Şükrü Güler, Yasemin Yıldız ve diğerleri... Ben onlara dedim ki; ben size bir şey öğretemem, siz bana bakıp öğreneceksiniz. Baba kızını, kaynana gelinini, dede torununu alıp bizi izliyor. Eğer izlerken başlarını başka yöne çeviriyorlarsa sen bu sanatı yapamıyorsun demektir. Benim ağızımdan çıkamı kulağım da işitir. Bazı arkadaşlar bir şeyler sallar ama nereye gittiğine bakmazlar, işitmezler.

- Atma türküde, örnek aldığımız bir hocanız var mı?

- **Osman Efendioğlu:** Atma türkünün hocası olmaz. Duyarak, dinleyerek öğrenirsin ama doğuştan yeteneğin yoksa hiçbir şey öğrenemezsin. Eğer bu okumakla olsaydı profesörün yanında türkü söyleyemezdik. ☺ Türkünün kafiyeli olması lazım. Bir sevdalık türküden size örnek vereyim. Çağırnkaya Yayla Şenliği’nde türkü söylüyordum. İkizdere’de eski adı Esgone, yeni adı Güldere olan bir köy var, şairler mıntıkasıdır. Orada Canan adında bir kızla türkü atıyorduk birbirimize. Hem türkü söylüyoruz hem horon ediyoruz. Baktım sigaram yok. Karşıda bir çadır vardı, elimdeki sigara paketini buruşturup yanımdaki çocuğa verdim dedim ki: “Al bunu çadırın yanındaki çöpe at. Çadırdaki çocuğa da söyle, Osman dayı sigara istiyor, parasını dönüşte verecek.”

Canan türkünün temasını buldu ve dedi ki:

Osman dayının cebine bitti sigarası,
Yenisini almaya yok idi parası,
Olmuşsun Osman dayı,
Medine fukarası.

Ben de dedim ki;

Soracağım Canan'a, sevdalık bilir misin?
Edeyim seni gelin, Rize'ye gelir misin?
Çağırankaya'nın başları dağlıktır, kayalıktır,
İmanın şartı altıdır, biri de sevdalıktır.

- **Osman dayı hatırladığımız, duyduğunuz anılar varsa anlatın bize?**

- **Osman Efendioğlu:** Eskiden Çayeli Perkam köyünde bir düğün varmış. Topal Osman'a; "Sen de akşam gel, türkü söyle." demişler. O da, "Şair olursa neden söylemeyelim" demiş. Köyün muhtarı gidip Veliköy'den Ruşen'i getirmiş. Düğün sahibi Topal Osman'dan türküye başlamasını istemiş. Topal Osman'da; "Kime söyleyeceğim, toplama adamlara mı?" demiş. Böyle deyince türkünün konusu ortaya çıktı ve başladılar.

O: Hiç toplama tanenin olur mu kolivası?

R: Susadım su verin yok mu bu evin taşı?

O: Bilmiyor musun benim, bu sütlerin ağası?

R: Öyle kakaniş eder, tavuğun nusokası.

O: Kulağımı geçiyor bıyığımın burması.

R: Öküzü de tüy vardır, ahıradır yuvası

...

Şimdi bu türküleri söylerken ben bile duygulanırım. Çünkü bunları bizim söyleyebilmemiz pek mümkün değildir. Topal Osman, Atatürk 1924'te Rize'ye geldiğinde ona türkü söyleyen önemli bir şahsiyettir. O zamanlar hoparlör yok, elektrik, televizyon yok, yok oğlu yoktu!

- Askerlik anılarınızdan hatırladıklarınız nelerdir?

- **Osman Efendioğlu:** Erzurum'da askerlik yaptım. Sık sık izne gelirdim. Babam bana dedi ki: "Osman, nöbet bekler misin?" O an cevap veremedim ama tekrar izne geldiğimde aynı soruyu sorunca dedim ki: "Baba benim askeriyede üç görevim vardır: 1. Askeri elbisemi giyinirim. 2. Askeri plakalı otobüsü kullanırım. 3. Akşam kışlaya gelir yatarım. Bunların dışında askeriyede hiçbir görevim yok. Elimde talimatlarım, giderim yolcularımı alır yerine bırakırım. Oradan kalkacağım saat belli, birliğe gireceğim saat bellidir. Eğitim, içtima yok, yemeğimi yediğim yok, pek fırsat olmazdı. Niye sordun bunu bana baba?" Rahmetli babam dedi ki: "Üç göz vardır ki bunlar cehennemde yanmayacak. 1. Namahreme bakmayan göz. 2. Allah için akan göz. 3. Vatan için nöbet tutan göz cehennemde yanmayacak."

Ben terhis olduktan sonra, yüzbaşım buraya geldi şoförüyle birlikte. Dede-man Oteline götürdüm onları. "Komutanım" dedim, kızdı. Niye geldiğini sordum. "Sen önemli birisin de bize bir şey söylemedin, burada sana sorup öğreneceğim" dedi. Ben bir şey değilim ki, şoför parçasıyım.

- Eşinizin gönlünü atma türküsüyle mi kazandınız, nasıl evlendiniz?

- **Osman Efendioğlu:** Ben görücü usulüyle evlendim. Eskiden bilirsiniz böyle olurdu bu işler. 2 oğlum, 1 kızım var. Artık onlar sevdalık edip okulda tanışıp evleniyorlar. Kız çocuklarını okutmazlardı. Bizim zamanlarımızda cahillik çoktu ama şimdikiler o kadar cahil değil, her şeyi biliyorlar. Eşim şu an hasta, Allah şifa versin ona.

- Sağlığınıza, yemenize, içmenize dikkat ediyor musunuz?

- **Osman Efendioğlu:** Hatasız insan olmaz. Ben 50 sene sigara içtim. Günde 3 paket! Sigarayı yakardım Erzurum'dan, bir daha Rize'de atardım. Eşim İs-

tanbul'a gittiğinde torunumla kaldım sadece 3 dal sigara içmişim. Sonra eşim geldi, sigarayı bırak dedi. Ben de zaten bırakmak istiyordum. Eşim sebep oldu bıraktım.

Bir gün arkadaşlarla kahvehanede oyun oynuyorduk. Eve gittiğimde babam beni bekliyordu. Neredeydin oğlum diye sordu. Ben de seferden geldim, dedim babama. Sonra eşim babamı yatırdı ve yanıma geldi. Nerede olduğumu sordu. Arkadaşlarla oyun oynadığımı söyledim. Eşim de bana dedi ki; "Bir oyundan sebep mi babana yalan söyledin, yakışıyor mu sana?" dedi. O günden sonra bir daha asla oyun oynamadım.

Rize'nin yöresel kültürüne elimden geldiğince katkı sağlayıp, geliştirmeye çalıştım. Atalarımızdan öğrendiklerimizi çocuklarımıza aktarmaya çalıştık. Atma türkü önemlidir, her babayiğidin harcı değildir. Onu koruyup, yaşatmak önemlidir.

- Osman Dayı çok teşekkür ederiz bu değerli sohbetiniz için.

Adı Soyadı

Mehmet KOÇ

Doğum Tarihi

1938

- **Mehmet Amca sizi tanıyabilir miyiz?**

- **Mehmet Koç:** Rize Merkez, 1938 doğumluyum. Benim 3 tane çocuğum var. 60 yılında evlendim. Bizim eskiler askere gitmeden kız ararlardı. Ben askerden gelirken hanım hazırды. Geldim hemen nişanlandık, evlendik. Annem konuşmuş, her şeyi hazırlamıştı.

- **Düğününüz nasıl oldu?**

- **Mehmet Koç:** Düğünüm Çarşamba günü başladı, Cuma akşamına kadar devam etti. Eskiden düğünler üç gün sürerdi. Düğün salonu yoktu, evde olurdu. Evin durumuna, kapının genişliğine göre kalabalık olurdu. Evde horon oynayacak kadar alan olması lazımdı. O yüzden eşyalar boşaltılırdı. Ama geçenlerde çocuğumu evlendirdim. 6500 TL verdim, büyük bir düğün salonu tuttum.

- **Bize Rize'yi veya Rizeli insanları anlatın desek neler anlatırsınız?**

- **Mehmet Koç:** Asıl Rizeli pek yok. 1463'ten sonra melezleştiler. Soruyoruz, ben Rizeliyim diyor. Tamam, ama ondan evvel nereliydin? Tarihini incelemen gerekir. Ben biraz inceledim. Çünkü babama sordum: "Ben bilmiyorum" dedi. Dediler ki Güneysu'nun yukarısında Koçallar Köyü var, oradan geldik. Çocukları aldım gittim, yerimizi aramak bulmak için, tabi bulamadan döndük. Rize'de Rizeli yok, buralar hep melez oldu. Biz burada Rusya'ya sınır olduk, nöbetçi yiz buralarda.

Rize'de 20-25 gün devamlı yağmur yağdığını bilirim. Kütüphaneyi karıştırırken bir broşür bulmuştum. Rize'nin eski doktorlarından Bilgivar Kaya'nın babası savaştan kaçıp buralara gelmişti. Rize'de Dâhiliyeciydi ve çok sevilen bir doktordu. Baba-oğul geldiler, Turist Otelin arka tarafındaki İsmailoğlu'nun evinde kaldılar. Rize'yle ilgili bir istatistik yapmıştı: "365 günün 53 günü açık ve bulutlu geriye kalan günler ise yağmurlu!" Ben de yaşadığım için bu rakamların doğruluğuna inanıyorum. Şimdi eskisi kadar yağmur yağmıyor. Kışın bir küp kar yağardı, merkezde bir şey yoktu ama köylere iyi yağardı. Narenciye ile geçim sağlanırdı. Mandalina, portakal Rize'de muazzam olurdu.

Ben asker iken Erdek'te yedek subay öğretmeniydim. Orada bağ, bahçe öyle güzel, öyle verimli ki; hangi sebzeyi, hangi meyveyi dikersen dik. Zeytinlik, kirazlık, meyvelik... Bir şeftali bahçesine girdik, yedik de yedik. Hem gözümüz doydu hem karnımız doydu.

- Rize'de sizin var mı bağınız, bahçeniz?

- **Mehmet Koç:** Burada benim araziler boş duruyor, kim yerse yesin. Eskiden satıp para kazanıyorduk ama şimdi öyle bir şey yok.

Benim halen babamın diktiği mandalinalardan 20-30 tane ağacım var. Yüz yıllık ağaçlar, kuruyanlar da oldu tabii. Çünkü satılmıyor, ne yapacağım onları! Vatandaşa toplayıp vereceksin ki yesin.

Rize'de her türlü narenciye vardı ve bunlar geçim kaynağıydı. Mesela salatalık satılırdı ama tane işi satılırdı. Şimdi ise kilo işi satılıyor.

- Peki, sizin zamanınızdan bu zamana meyve-sebze üretiminde düşüş mü var artış mı?

- **Mehmet Koç:** Şimdi hiçbir şey yok ki! Avrupa gübresini çaylara vere vere hepsini kuruttuk. Yarıcı dediğimiz vatandaş gübreyi seriyor artık. Hanım dedi ki: "Artık gübre falan serdirmeyeceksin!" Niye?" Türkiye'de ne kadar domuz, ne kadar porsuk varsa hepsi geldi bizim çaylarımıza. Ne kabaklık dikebiliyorsa, ne fasulyelik... Güya gübre koyduk, iyi mahsul alacağız ama o hayvanlar bitirdi bizi!" Şimdi çaylığa gübre vurmuyoruz, sadece taşıyoruz. Hanım nasıl rahat ederse götürüp oraya kendisi döküyor. Ama döküyor onu tam çayın ortasına. ☺ Çayın ortasına gübre dökülür mü? O kimyasaldır, çayı hepten yakar! Şimdi yasakladılar, artık gübre falan yok. O kadar uğraştım; kabaklık, salatalık, fasulyelik yaptım ama hepsi gitti.

Eskiden rahattık, ama şöyle rahattık; ayakkabı ile girerdin odaya. Ama şimdi öyle evin kapısından bile içeriye sokmazlar.

Eskiden nüfus azdı, araba yoktu. Sokaklarda rahat gezerdin ama akşama yükünü sırtlayıp evine çıkarken canın da çıkardı. Şimdi Belediye otobüsüne binersen rahat rahat gidiyorsun.

- **Gençliğinizde hangi işlerle uğraştınız?**

- **Mehmet Koç:** Babam inşaatçıydı. Yaz tatillerinde babamla çalışırdım. Rize'nin çoğu inşaatçıydı zaten.

- **Evet, Türkiye'de Rizeli inşaatçı epey var.**

- **Mehmet Koç:** O dedikleriniz şimdi büyük müteahhit oldular. Bizimkiler öyle değil, yevmiyeciydi. 3-5 gün bir yere, 3-5 gün başka bir yere gider çalışırdılar.

Eskiden Rize yoktu ki; adı Rize idi ama bütün yaşam köylerdeydi. Ot olan yerde, çayır olan yerde yaşardı halkımız. Her evde 2-3 tane, bazen de 5 tane inek olurdu. Şimdi inek falan yok. Yağ fiyatlarına kızıyoruz. 60 liraya, 30 liraya yağ olur mu diyoruz. Niye olmasın? Sen yapıyor musun? Yok! Ben yapıyor muyum? Yok! O zaman üretene, yapana da vereceksin o parayı. Süt pahalı deniyor. Süt ucuz! Tamam, alamayanlar var o ayrı mesele ama yapsana, üretsene!

İki tane inek bakma yerim var Çamlıbel Mahallesi'nde, iki tane de gelinim var. İki tane inek verdim onlara, bakmadılar. "Biz çarşıya geldik, inek baksaydık köyde dururduk" dediler. Haklısınız dedim, başka ne diyeceğim. Otunu da ben alacaktım, yeter ki çoluk çocuk süt için diye ama olmadı, inekleri sattım.

- **Unutamadığınız bir anınız var mı?**

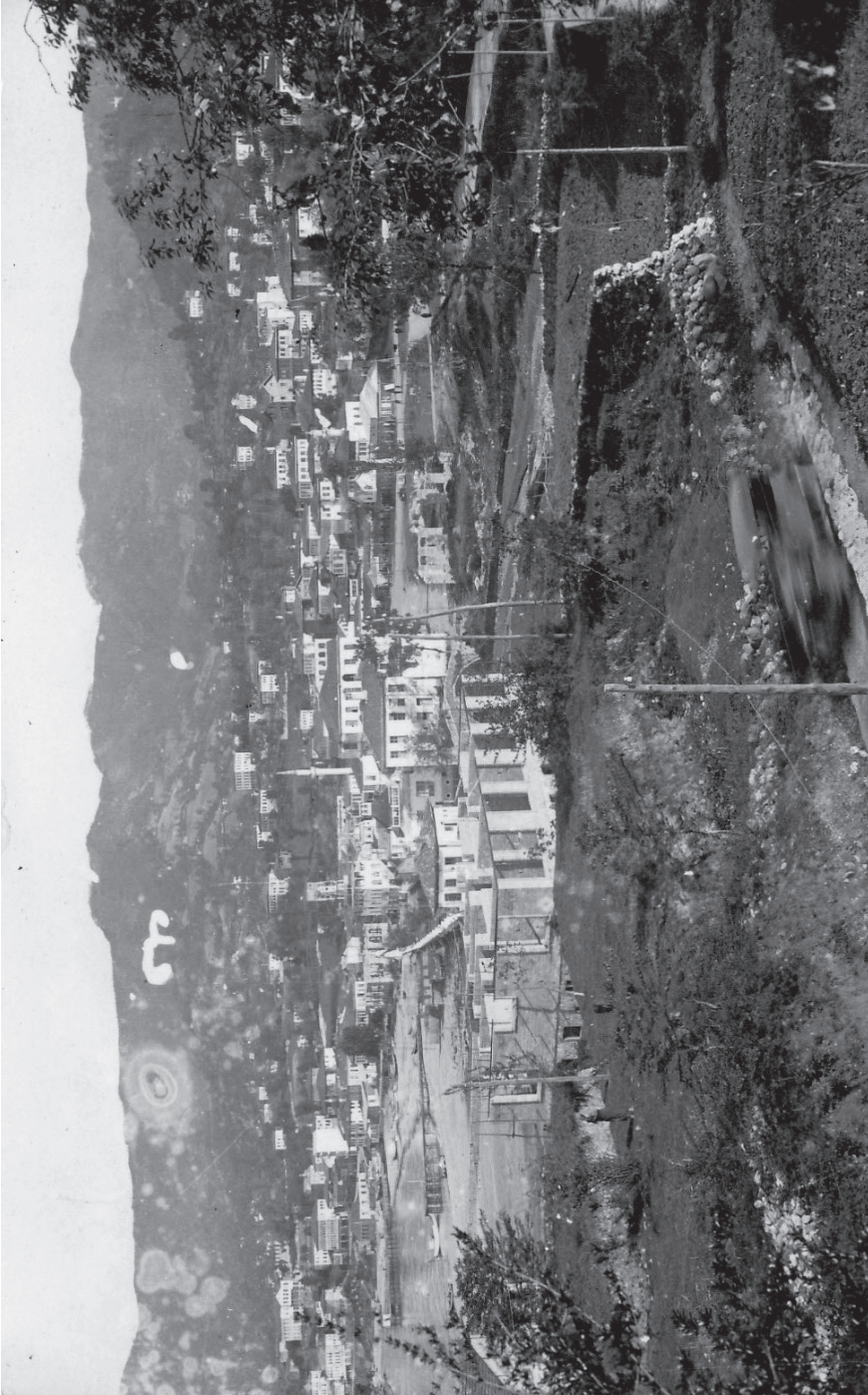
- **Mehmet Koç:** Hiç unutmam, buraya gelip buğday ofisi açtılar. Kilosu 15 TL, babam da 10-15 çuval aldı. Babamların da durumu iyiydi çünkü inşaattan iyi para kazanıyorlardı. Ama nerden bilelim buğday nasıl saklanır. Biz mısır ekmeği yedik, buğdayı tanımazdık. Beton bir odamız vardı, aldı yığıdı oraya, hem biz yiyoruz hem ineklere veriyoruz. 2 tane inek besliyorduk. İnekler buğday yemekten bezdi. Buğdaylar güve oldu, çıktılar tavana kadar, tavanın döşemelelerini yediler. Ama sorsan, kâr edecektik! Bilgisizlikten dolayı güveler tavanı bile deldi yediler.

Değirmende mısır öğütmeye gidiyorduk. Sabaha kadar bekliyorduk orada, çünkü çalışıyorlardı. Şimdi de mısır ekmeğini kimse yemiyor. Bir kere değirmenden çaldılar adamın mısırını ama çalan hırsız değildi, aç olduğu için yaptı.

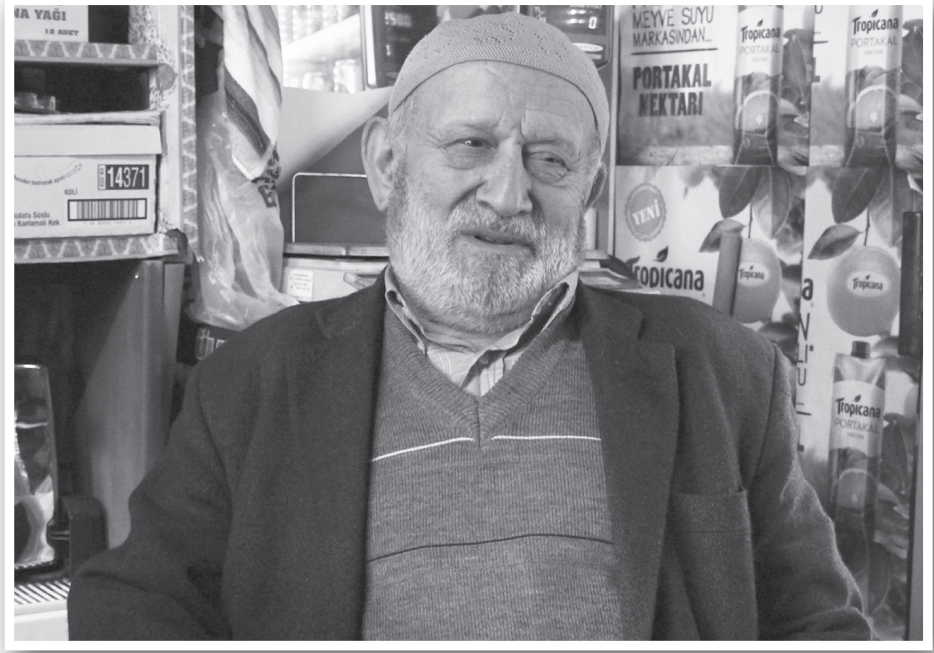
Eskiden sadece pancar şekeri vardı ama şimdi 4 çeşit şeker var. 5 tane şeker fabrikasının olduğunu bilirdik. Hepsi hangi şehirde bilirdik.

Ben çocuğuma şunu anlatırım; biz dışarıya armut, üzüm, mandalina, portakal satıyoruz. Top, tüfek, tank, uçak alıyoruz. Ve bütün Ege'nin üzümünü satsan bir tank alamazsın. Bizim suçumuz şu; üretmiyoruz, çalışmıyoruz! Yukarıdan yazı gelir durumu bildir diye ama biz sorunlarımızı açık bir şekilde bildirmiyoruz. Her şeyi güllük gülistanlık gibi gösteriyoruz. Biz vatandaş olarak düzgün bir şekilde istersek, anlatabilsek tüm sorunlar çözülebilir.

- Mehmet Amca bizi ağırladığınız için teşekkür ederiz.

Fener Mahallesi tarafından şehrin görünüşü 1927

Adı Soyadı

Mehmet ŞALCIOĞLU

Doğum Tarihi

1938

- Mehmet Amca sizi tanıyabilir miyiz?

- **Mehmet Şalcıoğlu:** Bakkalım var, orada uğraşıp dururum. 5 çocuğum var. 20'den fazla da torun sahibiyim. 1938 doğumluyum. Güneysu Selamet Köyündenim. Doğum tarihime bakma sen, tarihler hep yanlıştır. Küçük yazmışlar. Biz çocukken yazmazlardı bizi, delikanlı olduktan sonra kayda alırlardı.

Ben annemi tanımiyorum, bilmiyorum. Ben küçükken annem vefat etmiş. Babamla birlikte yaşadım. İş yerimizi kurduk çalışmaya başladık. Babam bize baktı. Biz üç kardeşiz. İki erkek bir kız. Biz de büyüdük geldik meydana, babamla beraber çalıştık.

- Babanız eşini kaybettikten sonra tekrar evlendi mi?

- **Mehmet Şalcıoğlu:** Evlendi, bir kız çocukları oldu.

- Babanızın mesleği neydi, ne iş yapardı?

- **Mehmet Şalcıoğlu:** Kara taş ustası, dere çay taşı ustası. Ev yapıyordu o taşlardan. Biz de büyüdükten sonra ona katıldık taş ustası olarak. Hayvancılıkla da uğraştık. Ahırda mutlaka olurdu 2 ya da 3 ineğimiz. Şimdi hiç yok, sıfır. Köylerde bir tane bile inek yok.

- Okula gittiniz mi?

- **Mehmet Şalcıoğlu:** Başladım ama devam etmedim sonra da bıraktım.

- Var mıdır askerlik anılarınız?

- **Mehmet Şalcıoğlu:** Askerliğimi Amasya'da yaptım. İlk önce Amasya'ya gittim, sonra Samsun'a geldim, oradan da Şavşat'a geldim. Askeriyedeyken marangozhanede çalıştık, nöbet bekledik. Eğitim yoktu, Hudut Bölüğü idi. Eğitimi

acemi birliğinde geçirdik. Hayvancılık yapanlar vardı ve yolları yoktu. Hudut Bölüğü Kararakollarından çıkarırdık.

- **Askere gittiğinizde evli miydiniz?**

- **Mehmet Şalcıoğlu:** Evet, 2-3 senelik evliydim. 2 tane çocuğum vardı. O zamanlar küçük yaşta evlilik yaygındı. O zaman yoksulluk vardı. Çoluk çocuğa karışıp onlarla beraber büyürdük. Toplamda 5 çocuğum oldu.

- **Eşinizle nasıl tanışıp evlendiniz?**

- **Mehmet Şalcıoğlu:** Sevdik birbirimizi, kaçırdım.

- **Kızı vermediler mi?**

- **Mehmet Şalcıoğlu:** Zaten dayımın kızıydı. Öyle anlaştık evlendik. Kaçırıp köye götürdüm. Şimdi evimiz var çok şükür, o zaman ev bile yoktu. Evin bir odası vardı ve 3 gelin aynı evde kalırdı. O zaman kıtlık vardı, yiyecek pek yoktu. Lahana, turşu, pekmez vardı.

- **Bir evin içinde çok kişi yaşadığı zaman sorun çıkıyor muydu?**

- **Mehmet Şalcıoğlu:** 1 evin içinde 3 gelin vardı ve banyo bile doğru düzgün yoktu. Yine de her şey güzeldi. Şimdiki gençler bilmez ki o yoksullukları...

- **O günden bu güne ne değişti? Neler farklılaştı?**

- **Mehmet Şalcıoğlu:** Çok farklılık var. Şimdi yaşamak çok güzel ve çok kolay. Ama tabi ki eskinin tadı da yok. Eskiden birbirine gelip gitmek vardı. O şimdi kalktı, gelen giden yok. O zamanlar bir evde toplanırdık, yüzük oynardık, ceviz-fındık yerdik.

Ekmek, mısır yoktu. Nereden bulacaktık? Büyük zenginler vardı. O zamanlar onlar da mısır yaparlardı. Koti denirdi onlara. Geçim kaynağı pekmez, lahanaydı başka bir şey yoktu. Sonra çay geldi zaten, ufak ufak ellerimizle toplardık.

Gündoğdu Fetekoz'dan kilolarca toplayıp getirmişliğim var. Yol yoktu, dağlardan getirirdik, onu da almazlardı. Tepesi filiz olanları seçerdik. 2 buçuk yaprak olacak ve sivri olacak, başka olmayacaktı. Öyle tepesi kör tepe olanı almazlardı.

Güneysu yolunu kazma kürek ile yaptılar, iyi hatırlarım. Güneysu Selamet Köyünden yürüyerek geldik Konbik denen yere, oradan da 10 kuruşa binerdik arabaya çarşıya geldik. O zamanlar burada çarşı nerede vardı? Deniz idi buralar, sadece Atatürk Caddesi vardı. Sonradan Ekrem Orhon Başkanımız doldurdu buraları. Turist Otel'in altına kadar deniz vururdu.

- Düğünler nasıl olurdu?

- **Mehmet Şalcıoğlu:** Düğünlere giderdik elbisemiz bile yoktu. Damat elbisesi yoktu. Bir damat elbisesi alınırdı, diğerleri de giyinirdi. Ayakkabı yoktu hep yalınayak. Çarığı bile sonradan gördük.

- İkinci Dünya Savaşı sizin küçüklüğünüze denk geliyor. Kıtlik zamanlarında yaşadıklarınızı hatırlıyor musunuz?

- **Mehmet Şalcıoğlu:** Evet bilirim. Yiyecek yoktu. Fındık bol olurdu, fındık ekmeği yapardık. Sonra nenem fasulye unundan ekmeğe yaptı ama o ekmeğe yenmedi. Mısır koçanını öğütür ekmeğe yaparlardı. Pilaki taşı vardı, onu sacın üzerine koyup kızdırırlardı ve ekmeğe yaparlardı. Bir gün birisi yaparken o un yandı içerisinde.

- Buğday unu yok muydu o zamanlar?

- **Mehmet Şalcıoğlu:** Buğday unu nerede vardı? Menderes geldi, ondan sonra buğday ununu gördük.

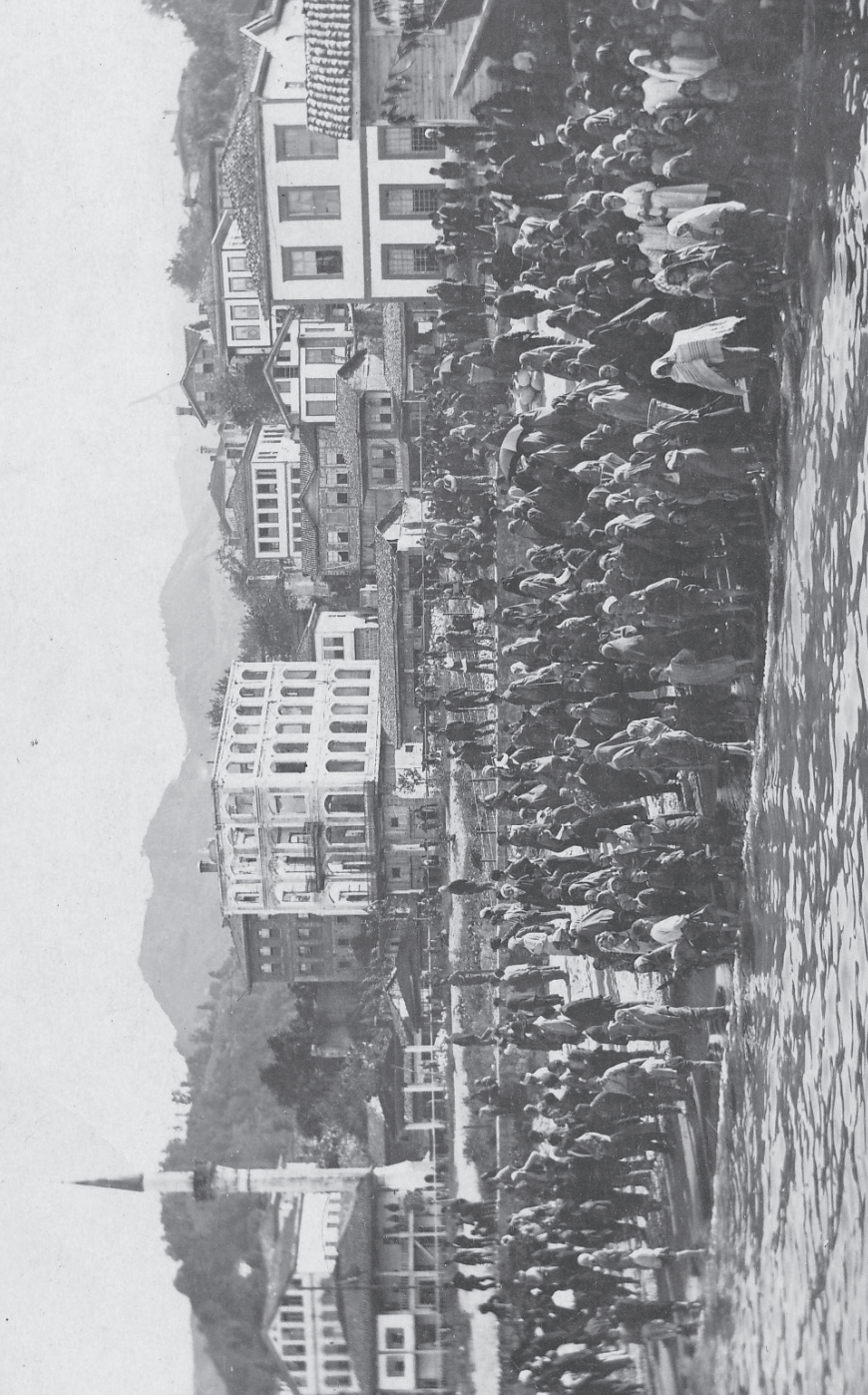
- Atma türkü bilir misiniz, söyler misiniz?

- **Mehmet Şalcıoğlu:** Yok, ben anlamam. Atma türkü dedin mi Osman Efendioğlu vardır. Çok yeteneklidir. Sonra peşinden Ahmet Çakar yetişti. Şehrimizde birçok atma türkü ustası vardır.

- **Belediye çalışmalarını nasıl değerlendirirsiniz?**

- **Mehmet Şalcıoğlu:** Şimdiki çalışmalar bol. Bu şehirde elektrik bile yoktu. Gaz lambaları ile Dalyan'da bir jeneratör vardır, onu çalıştırırlardı. Sokaklarda gaz fenerleri vardı, onları da yakmak için bekçiler vardı. Şimdi geçinmek kolay, çalıştıktan sonra her şey olur.

Mehmet Amcam teşekkür ederiz.

Kazım Karabekir Paşa'nın "Rize Abidesi" nin açılışı için şehrimize gelişinde kendisini karşılamak için bekleyen yöre halkı 1922

Adı Soyadı

Vahap TUZCUOĞLU

Doğum Tarihi

1938

- **Amca merhaba, sizi tanıyabilir miyiz?**

- **Vahap Tuzcuoğlu:** Ben Vahap Tuzcuoğlu, 1938 doğumluyum. Rize merkez doğumluyum. Rize'nin önde gelen birkaç ailesi vardır. Tuzcuoğlu, Mataracı, Perioğulları, Akmehmetler... Bunlar Rize'nin öncü isimleridir. Eskiden beridir bu dükkânda çalışırım. Motor parçası satıyoruz. Bu meslek ağabeyimden kalmadır.

- **Peki, bize yaşadığınız dönemdeki “Rize”yi anlatır mısınız?**

- **Vahap Tuzcuoğlu:** Eskiden İpek yolları vardı, At Meydanı'nın aşağısında. Andon'a eskiden atla giderdiler. Yıldız Otel vardı, onun yanında birkaç tane at ahır vardı. Andon'dan gelenler Taşcıoğlu Camisinin önündeki ahırlara atlarını bağlardı. Ayaklarını yıkayıp çarık giyerlerdi. Ondan sonra Rize'de gezerlerdi. Önceden yukarıdan aşağıya gelindiği zaman İpek yolu, yani Rize'nin giriş yolu Peripol'dan aşağıdaydı. Rize'nin esas yolu; tereyağı, mincisi, peyniri, yünü, semeri, alışverişi ile meşhur bir yol vardı ve o yol, o sokak 30'lu yılların en meşhur sokağıydı. Şimdiki Kuzineciler Sokağı var ya, asıl Rize'nin göbeği orasıydı! Peripol'dan aşağıya giden o yol, İpek yolunun kol yoluydu, eskiler öyle anlatırdı. Hatta Kara Vali, Deli Mehmet'i çağırduğunda Mehmet gitmemiş. . Peripol'dan aşağıya doğru iki seyis geliyormuş. Arkasında da Kara Vali... Kadınlar, herkes seyisleri görünce boylu poslu bir şekilde, demişler ki; “Acaba seyisleri böyle olan adamın kendisi nasıl olur?” Bir bakmışlar ki kaftanın içinde küçücük bir adam. Kara Vali onun kellesini vurduracaktı. Deli Mehmet iki laf etmiş, Kara Vali ona cevap verememiş. Dönmüş atına binmiş gerisin geri yolu takip edip gitmiş. O dönemlerde Rize'nin asıl gelir kaynağı, o yoldu.

Taşcıoğlu Camisinin yanında at ahırları vardı, insanlar oraya gelene kadar ayaklarında ayakkabı olmazdı. Oraya kadar gelip ayaklarını yıkayıp çarıklarını giyerlermiş. Ondan sonra Rize'de gezerlermiş. Tabii çarıklar da ikiye ayrılırdı. Bir hasır çarık vardı, zenginlerin giyindiği; bir de ikinci sınıf çarık vardı, adı aklıma gelmiyor, fakirler de onu giyinirdi.

1954 yılında Cimil'e ilk defa arabanın gittiğini bilirim. O zamanlar ticaret olarak; mandalina, portakal; dokuma olarak ise keten dokuması yapılırdı. Kendir bitkisi ekilip keten dokunurdu. Marangozluk vardı. Yapı Usta Erkek Sanat Okulu diye bir okul vardı, şimdi Kemal Yardımcı'nın yanındadır. O okul İsmet Paşa döneminde yapılmıştır. İsmet paşa bir taş ustasının eserlerini görünce çok beğeniyor ve yapanın nereli olduğunu soruyor. Bunu yapan Rizeli diyorlar. Sonra erkek sanat okulu yapılıyor.

Burada Çocuk Esirgeme Kurumu vardı. Yuva olarak Türkiye genelinde üçüncüydü. Büyüklerimizin söylediklerine göre o dönemler en fazla göç veren Rize'ydi. Adam evleniyor, İstanbul'a gidiyor, çoluk çocuk burada perişan oluyor. İlk başlarda yuva denilirdi, sonradan Çocuk Esirgeme Kurumu oldu.

- Vahap Amca, Rize göç veriyor dediniz. Peki, Rize'de çay gibi önemli bir nimet var ve çaydan para kazanılıyor. Eğer çaydan sonra da bu göç devam ettiyse sebebi ne olabilir?

- Vahap Tuzcuoğlu: Benim tahminime göre çayın bölünmesinden dolayı. Düşün, o zamanki kuşağa 10 dönüm arazi düşüyordu kişi başı. Sonra üç dönüm, iki dönüm, bir dönüm... Gittikçe aile-sülale arasında bölünüyor ve artık yetmiyor. Toprağın genişlemesi olmaz ki, toprak babadan 10 dönüm olarak kalırsa, 6 kuşak ileriye kadar da 10 dönümdür. Bir baba 10 dönüme hükmediyorsa, 6-7 baş geldiğinde 1,5 dönüme düşüyor ve yetmiyor. O zamanlar 1 kg yaş yaprağa karşın 5 kg zeytin alınırdu. Yaş yaprağın bedeli çok iyiydi. Şimdi 1 kg kuru çay verdiğinde 200 gr zeytin alıyorsun.

İlk çay Ziraat Çay bahçesinde ekilmiştir. İki tane kıvrıma makinesi ve çay fabrikası vardı. Bu bahsettiğim yıllar 1952-1954 yıllarıdır. Yaş yaprak 1500 ton alınıyor ve 5'e bölersen 300 falan yapıyordu. 150 ton, 200 ton olsun diye, yani çayı genişletmek için 1960'lı yılların sonunda 1970'li yıllarda, portakal, mandalina kesildi ve hep çaylık yapıldı. Bunlar halkı teşvik etmek için yapıldı.

- Bugüne kadar Rize'den birçok önemli siyasetçi, bürokrat, iş adamı, sanatçı çıktı. Göç verse de her bakımdan zengin bir şehir değil mi?

- *Vahap Tuzcuoğlu*: Tabii. Bizim yörenin insanları gittiği yere çok çabuk adapte olurlar, oranın kültürünü kendi kültürüne eklerler. Ama kendi kültürlerini de asla unutmazlar ve yaşatırlar. Çok akıllıdırlar ve kıvrak bir zekâyâ sahiplerdir.

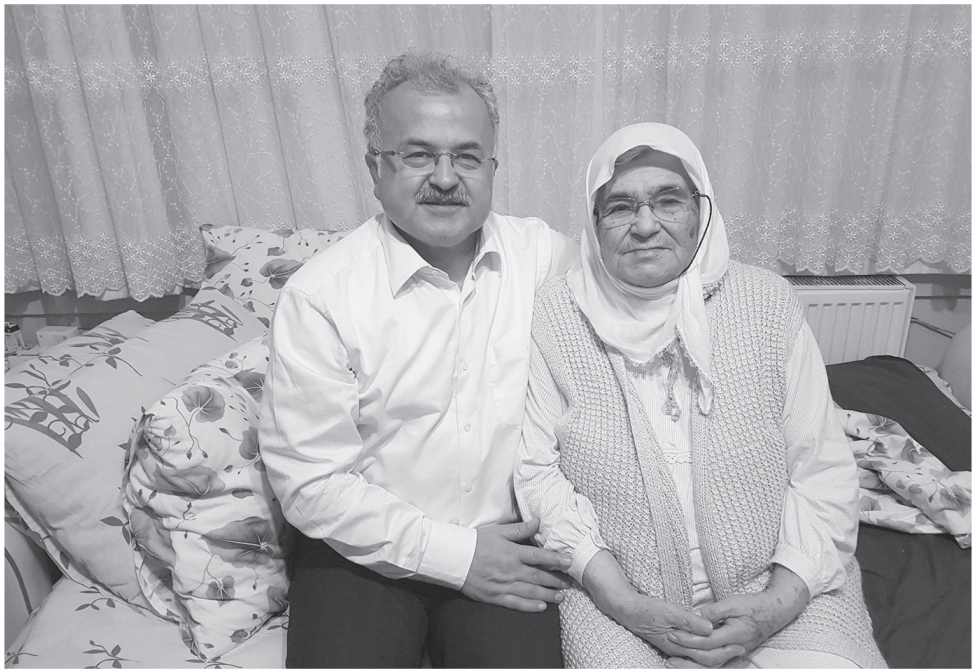
- Bize aktarabileceğiniz bir anınız var mı?

- *Vahap Tuzcuoğlu*: Futbolu severiz, bilirsiniz. Emir Ahmet diye Rizeli bir futbolcu vardı. Geldi Rize'ye, sanat okulunun stadına. Biz de o zamanlar 9 yaşlarındaydık, şişme topolar vardı ve ayakkabılar farklıydı. Emir Ahmet çok kuvvetli şut atardı. Topa bir vurdu ki top patladı. Onu hiç unutamam. Bir de uçan Atilla vardı, ben de eski futbolculardan olduğum için tanırdım.

- Çok teşekkür ediyoruz bize zaman ayırdığınız için, söylemek istediğiniz farklı bir şey var mı?

- *Vahap Tuzcuoğlu*: Rize'ye sahip çıkılması isteniyorsa Rizelilerin akıllı olması gerekir. Okumaları lazım, sağı solu görmeleri, fikir üretmeleri lazım. Tek başına değil, birlik ve beraberlik içinde kolektif bir şekilde hareket edilmesi lazım. Bu sadece bizim Rize'ye has bir durum da değildir, neresi olursa olsun, bir şey yapacaksın eğer herkesin fikrini alarak yapacaksın. Her şeyi bir kişiye yükleyerek değil, birlik beraberlik içinde yapacaksın. Teşekkür ederim size.

- Biz teşekkür ederiz, hayırlı işler dileriz.

Kaynakça:

Kazdal, A. ve Akarsu, O. (2015), Görünen Köyün Kılavuzları, Rize Dernekler Federasyonu Yayınları, İstanbul.

Kar, Fatih S. (2014), Rize'nin Yüzü, Rize Dernekler Federasyonu Yayınları, İstanbul.

Solmaz, G. (2014), Çayeli'nden Sarıkamış'a Şehit Yakınlarından Anılar, Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 1032, Erzurum.

Not: Eski Rize fotoğrafları Recep Koyuncu arşivinden alınmıştır.